

ГРБОВИТЕ НА МАКЕДОНИЈА ВО ЗАПАДНОЕВРОПСКИ ИЗВОРИ

THE COATS OF ARMS OF MACEDONIA IN WESTERN EUROPEAN SOURCES

АЛЕКСАНДАР
МАТКОВСКИ И
АЛБАНСКАТА
ХЕРАЛДИКА
ALEKSANDAR
MATKOVSKI
AND ALBANIAN
HERALDRY

ОЗНАКИ И НАГРАДИ НА
ЦИВИЛНАТА ЗАШТИТА
НА СФРЈ
INSIGNIA AND
AWARDS OF THE
CIVIL PROTECTION
ORGANIZATION OF SFRY

ГРБОВНИЧЕТО НА
ВИРГИЛ СОЛИС И
НЕГОВОТО ВЛИЈАНИЕ
ВРЗ РАНИТЕ МОДЕРНИ
ИЛИРСКИ ГРБОВНИЦИ
Емир О. Филиповиќ

3

VIRGIL SOLIS'
WAPPENBÜCHLEIN AND
ITS IMPACT ON EARLY
MODERN ILLYRIAN
ARMORIALS
Emir O. Filipovic

АЛЕКСАНДАР
МАТКОВСКИ И
АЛБАНСКАТА ХЕРАЛДИКА
Јован Јоновски

14

ALEKSANDAR MATKOVSKI
AND ALBANIAN
HERALDRY
Jovan Jonovski

ГРБОВИТЕ НА
МАКЕДОНИЈА ВО
ЗАПАДНОЕВРОПСКИ
ИЗВОРИ
Иван Нацевски

26

THE COATS OF
ARMS OF MACEDONIA
IN WESTERN EUROPEAN
SOURCES
Ivan Nacevski

ОЗНАКИ И НАГРАДИ НА
ЦИВИЛНАТА ЗАШТИТА
НА СФРЈ
Трајче Трајков

46

INSIGNIA AND AWARDS OF
THE CIVIL PROTECTION
ORGANIZATION OF SFRY
Trajche Trajkov

АКТИВНОСТИ

63

ACTIVITIES

РЕГИСТЕР НА ГРБОВИ

65

REGISTER OF ARMS

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

д-р Јован Јоновски, аиh (Македонија)

Главен и одговорен уредник

д-р Иван Нацевски (Македонија)

- секретар

д-р Стојан Антонов, аиh (Бугарија)

д-р Жељко Хајмер, аиh, LF, FF, FFRC
(Хрватска)

проф. д-р Иван Балта (Хрватска)

доц. д-р Емир О. Филиповиќ (Босна и
Херцеговина)

проф. д-р Стјепан Ќосиќ (Хрватска)

д-р Тудор-Раду Тирон, АИH (Романија)

д-р Агне Рајлајте-Барде, аиh (Литванија)

проф. д-р Мито Панов (Македонија)

проф. Лазе Трипков (Црна Гора)

д-р Ане М. Платоф LF, FF, (САД)

EDITORIAL BOARD

Dr. Jovan Jonovski (Macedonia)

Editor in Chief

Dr. Ivan Nacevski (Macedonia), Secretary

Dr. Stoyan Antonov, аиh (Bulgaria),

Dr. Željko Heimer, аиh, LF, FF, FFRC,
(Croatia),

Prof. Dr. Ivan Balta (Croatia),

Doc. Dr. Emir O. Filipovic (Bosnia and
Herzegovina),

Prof. Dr. Stjepan Cotic (Croatia),

Dr. Tudor-Radu Tiron, АИH (Romania)

Dr. Agne Railaite- Barde, аиh (Lithuania)

Prof. Dr. Mito Panov (Macedonia)

Prof. Laze Tripkov (Montenegro)

Dr. Anne M. Platoff, LF, FF, (USA)

Македонски хералд објавува научни
статии кои се рецензирани и попу-
ларни статии кои не се рецензирани
/ Macedonian herald publishes peer-
reviewed scientific papers as well as
popular non reviewed articles.

Статиите се објавуваат поединечно /
Papers are published separately [http://
heraldika.org.mk/macedonianherald](http://heraldika.org.mk/macedonianherald)
Цели броеви / entire issues [http://
heraldika.org.mk/macedonian-herald](http://heraldika.org.mk/macedonian-herald)

НАШИ ИЗДАНИЈА - OUR PUBLICATIONS

Докторската теза од д-р Јован Јоновски
во интегрален облик.

/ *The Sun and the Lion as a symbol in
heraldry and vexillology of Macedonia.* It is
the doctoral thesis by Dr. Jovan Jonovski.

ИМПРЕСУМ • IMPRESSUM

Здружение за хералдика,
вексилологија и фалеристика,
МАКЕДОНСКО ГРБОСЛОВНО
ДРУШТВО

Претседател: Јован Јоновски
+389 70 252 989

Бетовенова 10-6
1010 Скопје, Македонија

www.heraldika.org.mk

Лектура / Proofreading:
Евгенија Стојанова/ Charles M.
Wright, Stephen Humphreys
Macedonian Heraldic Society

President: Jovan Jonovski
jonovski@heraldika.org.mk

Betovenova 10-6
1010 Skopje, Macedonia

info@heraldika.org.mk

ГРБОВНИЧЕТО НА ВИРГИЛ СОЛИС И НЕГОВОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ РАНИТЕ МОДЕРНИ ИЛИРСКИ ГРБОВНИЦИ

Емир О. Филиповиќ

Универзитет во Сараево
<https://orcid.org/0000-0002-8998-7643>

УДК 929.6(398); 761/.762:929Солис, В.
<https://doi.org/10.47763/mher2219003f>

Рецензирана статија

АПСТРАКТ

Овој труд ја испитува врската помеѓу Грбовничето (*Wappenbüchlein*), објавено во Нирнберг во 1555 година од германскиот графичар Виргил Солис, и збирката на раните модерни илирски грбовници, од кои најстариот може да се датира до крајот на 16 век. По краткиот воведен преглед на животот на уметникот, авторот потоа се обидува да ја утврди улогата и значењето на неговото дело како еден од раните извори за илирската хералдика. Заедно со книгите на други германски автори, како што се Улрих Рихентал, Конрад Гриненберг и Себастијан Минстер, кои биле објавени порано, Грбовничето на Солис послужило како директен образец за авторите на првите илирски грбовници. Тоа го потврдуваат очигледните сличности во насловот, внатрешниот состав и распоредот на грбовите во ова дело и најстариот познат илирски грбовник од 1595 година. Иако важноста на Грбовничето веќе била препознаена во научната литература, никогаш не било анализирано за неговата заслуга како модел за илирските грбовници. Затоа, намерата на овој труд е да се обиде попрецизно да ги утврди местото и улогата на ова дело во воспоставувањето и развојот на илирската хералдика.

Клучни зборови: Виргил Солис, Грбовничето, Илирска хералдика, линорез.

VIRGIL SOLIS' WAPPENBÜCHLEIN AND ITS IMPACT ON EARLY MODERN ILLYRIAN ARMORIALS

Emir O. Filipovic

University of Sarajevo,
<https://orcid.org/0000-0002-8998-7643>

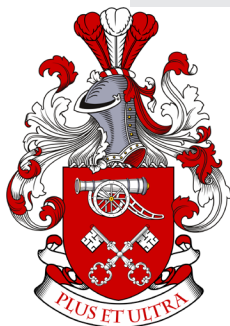
UDC 929.6(398); 761/.762:929Солис, В.
<https://doi.org/10.47763/mher2219003f>

Peer-reviewed article

ABSTRACT

This paper examines the relationship between the *Wappenbüchlein*, published in Nuremberg in 1555 by German printmaker Virgil Solis, and the collection of early modern Illyrian armorials, the oldest of which can be dated to the end of the sixteenth century. After a brief introductory overview of the artist's life, the author then tries to establish the role and significance of his work as one of the early sources for Illyrian heraldry. Along with books of other German authors, such as Ulrich Richental, Conrad Grünenberg and Sebastian Münster, which were published earlier, Solis' *Wappenbüchlein* served as a direct template for authors of the first Illyrian armorials. This is confirmed by the obvious similarities in the title, internal composition and the arrangement of the arms that exist in this work and the oldest known Illyrian armorial from 1595. Although the importance of Solis' *Wappenbüchlein* had already been recognized in scholarly literature, it has never been analysed on its own merit as a role model for Illyrian armorials. Therefore, the intention of this paper is to attempt to determine with more precision the place and role of this work in the establishment and development of Illyrian heraldry.

Keywords: Virgil Solis, *Wappenbüchlein*, Illyrian heraldry, Woodcutting.

Германскиот графичар Виргил Солис (1514 - 1562) бил еден од најпродуктивните и најпочитуваните уметници од Нирнберг од 16 век (Andresen 1864, 316-363; Röttinger 1924, 77-85; O'Dell Franke 1977).¹ Во својата работа тој главно се фокусираше на гравирање, резбање, печатење и илустрирање книги, а неговото најпознато и највлијателно дело биле илустрациите за „Метаморфозите“ на Овидиј, кои подоцна биле опширно копирани и користени во различни изданија дури и по неговата смрт. Во уметничка смисла, Солис најмногу бил под влијание и бил инспириран од неговите современици и сонародници Албрехт Дирер (1471 - 1528) и Питер Флотнер (околу 1485 - 1546) чии дела во голема мера ги користел, додека неговите цртежи биле најпознати по елаборираните украсни шари кои успешно ги комбинирал со арабески мотиви и слики на растенија и животни. Како еден од најзначајните дизајнери на гравирани орнаменти, тој тесно соработувал со други мајстори и златари во Нирнберг (Evans 1989, 89). Тој им продавал дизајни, кои потоа тие ги користеле како модели за украси на чинии, чаши, приврзоци, обетки, ѓердани, токи за ремени, рачки од мечеви, па дури и на пиштоли (Pyhrr 1987, 153).

Солис имал сопствена работилница во Нирнберг, која изработила повеќе од 2000 слики во периодот помеѓу 1542 и 1562 година, што го направило богат и познат дури и за време на неговиот живот. Иако повеќето од неговите дела се потпишани со неговиот карактеристичен монограм, му се припишува авторство само на околу 800 слики. Другите уметнички дела биле направени од неговите ученици и соработници, од кои некои биле негови синови (Turner 1996, 43), бидејќи потписот на Солис подоцна станал заштитен знак на целата работилница (Brulliot 1832, 413). Покрај тоа, по смртта на Солис, неговиот главен асистент Балтасар Јенихен се оженил со неговата сопруга и ја презел работилницата која продолжила да продава слики со послаб квалитет украсени со монограмот на Солис (Turner 1996, 43).

Иако создал голем број значајни уметнички дела, Виргил Солис е особено интересен за историчарите на хералдиката поради неговото објавување на грбовник што се состои од не повеќе од педесет страници, но кој вклучува некои грбови кои обилно биле користени во грбовниците на

The German printmaker Virgil Solis (1514-1562) was one of the most productive and most respected Nuremberg artists of the sixteenth century (Andresen 1864, 316-363; Röttinger 1924, 77-85; O'Dell Franke 1977)¹. In his work he mainly focused on engraving, etching, woodcarving, printing and illustrating books, with his most famous and most influential work being the illustrations for Ovid's *Metamorphoses* which were later extensively copied and used in various editions even after his death. In an artistic sense, Solis was mostly influenced and inspired by his contemporaries and fellow countrymen Albrecht Dürer (1471-1528) and Peter Flötner (c. 1485-1546) whose works he largely used, while his drawings were best known for the elaborate decorative patterns that he successfully combined with arabesque motifs and images of plants and animals. As one of the most significant designers of engraved ornaments, he closely cooperated with other masters and goldsmiths in Nuremberg (Evans 1989, 89). He would sell them designs which they then used as models for decorations on bowls, glasses, pendants, earrings, necklaces, belt buckles, sword handles and even on guns (Pyhrr 1987, 153).

Solis was the proprietor of his own workshop in Nuremberg which produced more than 2000 pictures in the period between 1542 and 1562, making him rich and famous even during his lifetime. Although most of his works were signed with his characteristic monogram, he was attributed authorship of only about 800 pictures. Other art pieces were made by his disciples and co-workers, some of whom were his sons (Turner 1996, 43), since Solis' signature subsequently became the trademark of the whole workshop (Brulliot 1832, 413). Moreover, after Solis' death, his main assistant Balthasar Jenichen married his wife and took over the workshop which continued to sell lower quality pictures embellished with Solis' monogram (Turner 1996, 43).

Even though he produced a great number of significant artworks, Virgil Solis is particularly interesting to historians of heraldry for his publication of an armorial that consists of not more than fifty pages but which includes some coats of arms that were abundantly used in the armorials of Illyrian heraldry. This booklet was

илирската хералдика. Оваа брошура доби навистина долг наслов и затоа е попозната само како Грбовничче (*Wappenbüchlein*) (Solis 1555). Објавен е во Нирнберг во 1555 година и содржи грбови на папи, кардинали, архиепископи, бискупи, разни европски кралства, војводства, кнежевства и благородници, како и многу фиктивни грбови на вистински и измислени земји од Африка и Азија. Бидејќи книгата била објавена во ограничен тираж и поради тоа што интересот за неа подоцна се намалил поради појавата на слични публикации, кон крајот на 19 век грбовникот на Солис претставувал вистинска реткост. Потоа бил факсимилно препечатен по првпат во Минхен во 1882 година во публикации на стари илустрации (Solis 1882), а потоа бил објавен во уште неколку наврати во текот на 20 век.

Во споредба со другите современи грбовници, делото на Солис има некои карактеристики. Текстуалните објаснувања се целосно намалени и во повеќето случаи практично и не постојат, грбовите не се блазонирани или опишани, туку се наредени еден до друг и исцртани со остри и јасни црни линии. Вниманието дадено на најситните детали ја открива раката на самоуверен и вешт уметник чие гравирачко искуство може да се види низ целата работа. Одредено украсно претерување може да се забележи во украсувањето на некои позначајни грбови, особено на челенката и на мантијата, што во суштина било во согласност со вкусот и модата од времето кога е создадено Грбовниччето. Можеби највпечатлива и најпрепознатлива карактеристика на ова дело е фактот што сите грбови се претставени без никакви бои. Солис ги означил боите во својата работа со примена на методот на означување во кој боите беа претставени како кратенки во инаку празните полиња на хералдичките достигнувања.² Испуштањето на боите е клучно во разбирањето на хералдичкиот израз што го прави грбовникот на Солис различен од другите современи дела од тој вид.¹ Поради ова, целото дело останало карактеризирано со едноставност, минимализам и штедење.

Значењето на оваа брошура за илирската хералдика лежи во фактот што таа послужила како директен модел за составувањето на најраниот познат илирски грбовник, кој потоа бил копиран и следен од сите други. И покрај тоа што се претпоставува дека најстарото такво

given a really long title and is therefore better known only as the *Wappenbüchlein* (Solis 1555). It was published in Nuremberg in 1555 and contains symbols of Popes, cardinals, archbishops, bishops, various European kingdoms, duchies, principalities and noblemen as well as many fictitious coats of arms of real and made-up countries of Africa and Asia. Since the book was published in a limited print run and as the interest in it later decreased due to the appearance of similar publications, by the end of the nineteenth century Solis' Armorial represented a true rarity. It was then reprinted for the first time in Munich in 1882 in the edition of facsimile publications of old illustrations (Solis 1882), and after that it was published on several more occasions during the twentieth century.

Compared to other contemporary armorials, Solis' work has some characteristic features. Textual explanations are completely reduced and, in most cases, virtually non-existent, the coats of arms are not blazoned or described but are ordered one next to the other and drawn with sharp and clear black lines. Attention given to the tiniest details reveals a hand of a confident and skilful artist whose engraving experience can be seen throughout the whole work. A certain amount of decorative exaggeration can be noticed in the adornment of some more significant coats of arms, especially on the crest and the mantle, which was essentially in accordance with the taste and fashion of the time when the *Wappenbüchlein* was created. Perhaps the most remarkable and distinctive feature of this work is the fact that all coats of arms were represented without any colours. Solis designated the colours in his work by applying the method of tricking in which the colours were represented as abbreviations in the otherwise empty fields of the heraldic achievements.² The omission of colours is crucial in the understanding of the heraldic expression that makes Solis' Armorial different from other contemporary works of that kind.³ Because of this, the whole work remained characterized by simplicity, minimalism and austerity.

The importance of this booklet for Illyrian heraldry lies within the fact that it had served as a direct model for the composition of the earliest known Illyrian armorial which was subsequently copied and followed by all others. Even though it

постојно дело, грбовникот Корениќ-Неориќ од 1595 година, бил само имитација на претходно изгубен оригинал, нема причина да се сомневаме дека можеби претставувал вистинска копија на претпоставениот „оригинален протограф.“ (Solovjev 1954, 131). Затоа, би било корисно да се споредат некои од најзначајните карактеристики на овие два грбовници за да се утврди степенот на нивните сличности и разлики.

Извонредната сличност меѓу латинските наслови на Солис и Корениќ-Неориќ, Александар Соловјев веќе ја забележал уште во 1932 година во неговиот детален труд за илирската хералдика (Solovjev 1932, 79-125). Имено, тој забележал дека насловите на овие два дела се разликуваат само во одредени помали детали и на тој начин заклучил дека анонимниот композитор на грбовникот на Корениќ-Неориќ сигурно ја консултирал книшката на Солис. Разликата меѓу двата наслови е во тоа што во Илирскиот грбовник *Римска Империја* била изменета во *Илирска Империја*, додека името на авторот Виргил Солис, „уметник и граѓанин на Нирнберг“ (*Pictor ac civis Norimbergensis*), е сменето во Станислав Рупчиќ, „хералд на императорот Стефан Стефан Немањик“ (*rex insigniarum domini Imperatoris Stephani Stephani Nemagnich*).

Паралелните латински наслови на двете книги служат како јасна илустрација за фактот дека авторот на илирскиот грбовник се потпира на насловот на книгата на Солис менувајќи го според неговите потреби (сл. 1).

Заедно со насловот, Грбовниче служел и како

is assumed that the oldest such existing work, the Korjenić-Neorić armorial from 1595, was merely an imitation of an earlier lost original, there is no reason to doubt that it might have represented a true copy of the assumed “original protograph” (Solovjev 1954, 131). Therefore, it would be useful to compare some of the most significant characteristics of these two armorials in order to determine the extent of their similarities and differences.

The remarkable resemblance between the Latin titles of Solis’ and the Korjenić-Neorić armorials were already noticed by Aleksandar Solovjev as early as 1932 in his detailed work about Illyrian heraldry (Solovjev 1932, 79-125). Namely, he remarked that the titles of these two works differed only in certain smaller details and thus concluded that the anonymous composer of the Korjenić-Neorić armorial must have consulted Solis’ booklet. The difference between the two titles is that in the Illyrian armorial *Roman Empire* was altered into *Illyrian Empire*, while the name of the author Virgil Solis, “artist and citizen of Nuremberg” (*Pictor ac civis Norimbergensis*), was changed into Stanislav Rupčić, “King of Arms of the Emperor Stefan Stefan Nemanjić” (*rex insigniarum domini Imperatoris Stephani Stephani Nemagnich*).

The parallel Latin titles of both books serve as a clear illustration of the fact that the author of the Illyrian armorial relied on the title of Solis’ book modifying it according to his needs (Fig. 1).

Along with the title, the *Wappenbüchlein* also served as inspiration for the internal

Wappenbüchlein (1555.):

Libellvs scutorum seu signorum publicorum Regnorum ac statuum sacri Romani Imperii, quæ singulari diligentia, cura & industria imaginibus ac coloribus suis expressit Virgilius Solis Pictor ac civis Norimbergensis.

Ad honorem Cæsarae et Regiæ Maiestatis, nec non Pontificæ Sanctitatis, ac reliquorum Regum Electorum, Principum ac statuum, in quorum tutela fundamenta et munimenta sacri Romani Imperii consistunt.

Korjenić-Neorić (1595.):

Libellvs sanctorum patronum et publicarum insigniarum Regnorum et familiarum illustrium Illyrici Imperii, quas magna cura singularique diligentia collegit atque depinxit Stanilaus Rubcich, Rex insigniarum domini Imperatoris Stephani Stephani Nemagnich.

In laudem Cæsarae ac Regiæ Maiestatis et reliquorum Principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Vicecomitum, Equitum et Nobilium totius Illyriæ, sub quorum protectione fundamenta monimenta que elusdem Illyrici Imperii consistunt.

Сл./Fig. 1

инспирација за внатрешната композиција и распоредот на грбовите во илирските грбовници. Првиот дел од делото на Солис, кој беше посветен на свештенството (*Wappen Des Baystlichen Stinndts. Der Heyligen Römischen Christlichen Kirchen. Bäpstlicher heyligkeit. Cardinaln vnnd Bischoffen*), одговара на сликите на папата Гргур и светците заштитници во илирските грбовници. Потоа следува големиот, царски грб на Светото Римско Царство (*Des Heiligen Romsichen Kaiserthvm Wappen*) и Светото Римско Кралство (*Des Heiligen Romischen Konigreichs Wappen*), потоа следуваат симболите на црковните великодостојници, кои силно наликуваат на украсите и композицијата на комплексниот, но целосно измислен грб на императорот Стефан Душан, кој може да се најде на првите страници на илирските грбовници.

Потоа следуваат грбовите на дванаесет кралства кои биле потчинети на „Римската христијанска монархија“ (*Die XII Khvnigreich so Vnder die Romisch Cristlichen Manarchey Gezelt Wer*). Панданите на овие грбови во илирските грбовници се грбовите на десет јужнословенски (т.е. илирски) земји кои ја формираат измислената „Илирска Империја“. По кралските грбови следуваат грбовите на седум избрани кнезови (*Die VII Chvrfvrsten*) и многубројни грбови на благородници од Светото Римско Царство (*Des Heiligen Romischen Reichs Officierten Glid' Nach Ordnung; Die III Sevle oder Herz; Die III Margraven; Die III Bvrkgraven; Die III Lantgraven; Die III Graven; Die III Riter; Die III Stet; Die III Dorffer; Die III Pavrn*), кои одговараат на грбовите на владетелите и благородниците во илирските грбовници.

Споредбата на распоредот на овие два грбовници треба да заврши тука бидејќи е повеќе од очигледно дека концептот на Солис не одговарал целосно на составувачот

composition and the arrangement of arms in the Illyrian armorials. The first part of Solis' work which was devoted to the clergy (*Wappen Des Baystlichen Stannchts. Der Heyligen Römischen Christlichen Kirchen. Bäpstlicher heyligkeit. Cardinaln vnnd Bischoffen*), corresponds to the images of Pope Gregory and the patron saints in Illyrian armorials. The large, imperial coat of arms of the Holy Roman Empire (*Des Heiligen Romsichen Kaiserthvm Wappen*) and the Holy Roman Kingdom (*Des Heiligen Romischen Konigreichs Wappen*), that follow the symbols of church dignitaries, strongly resemble the decorations and composition of the complex but entirely fictional coat of arms belonging to Emperor Stefan Dušan that can be found on the opening pages of Illyrian armorials.

These are then followed by the coats of arms of twelve kingdoms which were subjected to the “Roman Christian Monarchy” (*Die XII Khvnigreich so Vnder die Romisch Cristlichen Manarchey Gezelt Wer*). The counterparts to these coats of arms in the Illyrian armorials are the coats of arms of ten South-Slavic (i.e. Illyrian) lands that form the invented “Illyrian Empire”. Royal coats of arms are followed by the coats of arms of seven prince-electors (*Die VII Chvrfvrsten*), and numerous coats of arms of noblemen from

the Holy Roman Empire (*Des Heiligen Romischen Reichs Officierten Glid' Nach Ordnung; Die III Sevle oder Herzogen; Die III Margraven; Die III Bvrkgraven; Die III Lantgraven; Die III Graven; Die III Riter; Die III Stet; Die III Dorffer; Die III Pavrn*), that correspond to the coats of arms of rulers and noblemen in the Illyrian armorials.

The comparison of the arrangement of these two armorials should end there since it is more than obvious that Solis' concept did not completely suit the compiler of the Illyrian

Сл./Fig. 2

на илирските грбови. Имено, германскиот уметник продолжил да ги претстави грбовите на наследните земји на римскиот крал Фердинанд (*Des Romischen Kvnigs Ferdinandi Erblandische Wappen*) (сл. 2), и грбовите на различни кралства, принцови, витези и војводи. Покрај ова, на самиот крај од својата работа ги објавил првите три грба во светот (*Die Ersten III Wappen in der Welt*), грбовите на тројцата мудреци (*Die Heiligen Drey Khvnig*), како и фиктивните грбови на некои туѓи земји (*Die Avslendtischen Khvnigreichen*). Напротив, составувачот на илирскиот грбовник решил да ги изостави сите овие грбови во своето дело кои ги заменил со грбовите на разни семејства од „пониските“ благородници во таканаречената „Илирска Империја“.

Покрај споменатите паралели, илирскиот и Солисовиот грбовник се разликуваат во неколку многу важни детали. Грбовите во илирскиот грбовник се насликани во живописни бои, при што на секој му е доделена посебна страница, додека Солис, чија книга нема никаква боја, поставувал неколку грбови на една страница (понекогаш четири, пет, девет, а најчесто дванаесет). Клучната варијација се рефлектира во различните форми на штитови и украси во грбовите, како и во различно изведените натписи над штитовите кои во илирскиот грбовник биле редовно испишани во ленти и поставени над или под грбовите.

И покрај сите овие навидум значајни визуелни разлики и фактот дека аранжманот што го користел Солис бил донекаде стандарден во тогашните грбовници, сличноста во насловот и хронолошката близина меѓу двете дела исклучуваат секаков вид случајност. Не може да има сомневање дека анонимниот автор на грбовникот Корениќ-Неориќ го користел Солисовото Грбовниче како директен извор и инспирација во концептуална смисла.

coats of arms. Namely, the German artist went on to present the coats of arms of the hereditary lands of Roman King Ferdinand (*Des Romischen Kvnigs Ferdinandi Erblandische Wappen*) (Fig. 2), and the coats of arms of various kingdoms, princes, knights and dukes. Beside this, at the very end of his work, he published the first three coats of arms in the world (*Die Ersten III Wappen in der Welt*), the coats of arms of the Three Magi (*Die Heiligen Drey Khvnig*), as well as the fictitious coats of arms of some foreign lands (*Die Avslendtischen Khvnigreichen*). On the contrary, the composer of the Illyrian armorial decided to omit all of these coats of arms in his work which he replaced with the coats of arms of various noble families of “lower” standing from the so-called “Illyrian Empire”.

Apart from the mentioned parallels, the Illyrian and Solis’ armorials differ in several very important details. The coats of arms in the Illyrian armorial are painted in vibrant and vivid colours, each one being allocated a separate page, whereas

Solis, whose book lacks any colour, used to place several coats of arms on one page (sometimes four, five, nine and most frequently twelve). The key variation is reflected in the distinct shapes of shields and decorations in the coats of arms as well as in the differently executed inscriptions above the escutcheons which in the Illyrian armorial were regularly written in scrolls and placed above or below the coats of arms.

Despite all these seemingly significant visual differences and the fact that the arrangement used by

Solis was somewhat of a standard in the armorials of that time, the resemblance in the title and the chronological proximity between the two works exclude any kind of coincidence. There can be no doubt that the anonymous author of the Korjenić-Neorić armorial used Solis’ *Wappenbüchlein* as a

Сл./Fig. 3

Настрана од сите размислувања наведени погоре, ова дополнително се потврдува и со фактот дека идејата на Виргил Солис, кој се обидел да ја прикаже славата на Германската Империја, целосно одговара на поимот за големото Илирско Царство, кое било прифатено и промовирано од анонимниот составувач на илирскиот грбовник.

Забележливо е и тоа што некои грбови претставени во книгата на Солис се најдоа и во илирската хералдика. Тоа се, пред сè, два грба на Хрватска (Croacien и Khvnigreich Croacien), Славонија (Sclavonien и Khvnigreich Schlafanien) и Далмација (Dalmacien и Khvnigreich Dalmacien) (сл. 3); грбовите на Хрватска (Khvnigreich Crawacien) кои се сметаат за грбови на Приморје во илирските грбовници и кои се тесно поврзани со хералдичкото наследство на Хрвоје Вукчиќ, војвода од Сплит; грбот на српскиот деспот (*Herczog von Dispot*); и грбот на „војводата од Босна во Турција“ (*Herczog von Wasen in Turkey*), кои во подоцнежните времиња станаа грбови на цела Босна (сл. 4).

Македонскиот историчар Александар Матковски, познат експерт за јужнословенската хералдика и илирските грбовници, додека го опишува Грбовничето на Солис во еден од неговите написи го помешал овој симбол на босанскиот војвода за фиктивниот грб на Отоманската Империја. Така, тој тврдеше дека ова хералдичко достигнување во грбовникот било само „Wappen Turkey“, и дека грбот биле едноставно достигнување, без тинктури. Потоа заклучил: „Il faut souligner que ce blason deviendra plus tard le blason konstant de Bosnie“ (Matkovski 1974, 261). Ова тврдење не може да издржи бидејќи грбот на Отоманската Империја не е присутен во грбовникот на Солис, а етикетата јасно кажува дека грбот му припаѓал на „[Herczog] v[on] Wasen in Turkey“, што е речиси буквално ископирано од натписи пронајдени во

direct source and inspiration in a conceptual sense. Aside from all the considerations stated above, this is also further confirmed by the fact that the idea of Virgil Solis, who tried to portray the glory of the German Empire, completely corresponds to the notion of the great Illyrian Empire which was embraced and promoted by the anonymous composer of the Illyrian armorial.

It is also conspicuous that some arms presented in Solis' book also found their way into Illyrian heraldry. These are, above all, two coats of arms of Croatia (*Croacien* and *Khvnigreich Croacien*), Slavonia (*Sclavonien* and *Khvnigreich Schlafanien*) and Dalmatia (*Dalmacien* and *Khvnigreich Dalmacien*) (Fig. 3); the arms of Croatia (*Khvnigreich Crawacien*), which are considered as the arms of Primorje in Illyrian armorials, and which are closely connected to the heraldic legacy of Hrvoje Vukčić, Duke of Split; the arms of the Serbian Despot (*Herczog von Dispot*); and the arms of the “Duke of Bosnia in Turkey” (*Herczog von Wasen in Turkey*), which in later times became considered as the arms of the whole of Bosnia (Fig. 4).

Macedonian historian Aleksandar Matkovski, a well-known expert in South-Slavic heraldry and Illyrian armorials, whilst describing Solis' *Wappenbüchlein* in one of his articles, mistook this symbol of the Bosnian Duke for the fictitious arms of the Ottoman Empire. He thus claimed that the sign above this escutcheon in the armorial was merely “Wappen Turkey”, and that the arms were a simple achievement, with no tinctures. After that, he concluded: “Il faut souligner que ce blason deviendra plus tard le blason constant de Bosnie” (Matkovski 1974, 261). This claim cannot stand as the arms of the Ottoman Empire are not present in Solis' Armorial, and the label clearly states that the arms belonged to the “[Herczog] v[on] Wasen in Turkey”, which

Сл./Fig. 4

грбовниците на Улрих Рихентал (Von dem Edlen wolgebornen Herzog von Possen in der Thürgey) и Конрад Груненберг (Der Herczog von Bossen in der Turgy) од 15 век (Thallóczy 1914, 292).

За разлика од споменатите грбови, симболот за Босанското Кралство (Khvniereich Wassen), кој Виргил Солис, исто така, го препишал од Улрих Рихентал, не бил вклучен во илирските грбовници (сл. 5). Тој постепено испаднал од употреба и за последен пат е виден во грбовникот на Солис и некои други германски дела од 16 век.

Од достапните извори може да се заклучи дека Виргил Солис не бил оригинален во зачнувањето на грбовите на Приморје, Босна и босанскиот војвода, кои само делумно припаѓаат на вистински историски и хералдички традиции. Во ова тој повеќе ги следел своите претходници, најважните Улрих Рихентал и Конрад Гриненберг. Освен визуелната сличност на дизајните на грбови, тој се потпираше и на нивните дела од кои ги препишувал натписите. Според тоа, грбовите на Приморје од илирските грбовници, Солис ги прикажува како грбови на Кралството Хрватска (Khvniereich Crawacien), што е во целосна согласност со грбовниците на Рихентал и Гриненберг, кои исто така сметале дека овој симбол ѝ припаѓа на Хрватска. Значењето на оваа замена сè уште не е познато, иако може да претпоставиме дека има свои корени во недоразбирањето дека грбот на војводата Хрвоје Вукчиќ, кој некогаш бил господар на далматинското крајбрежје, на некој начин станал поврзан со грбовите на Приморје во обликот во кој го среќаваме во подоцнежните грбовници на илирската хералдика (Thallóczy 1892, 170-187). Солис го користел и грбовникот на Улрих Рихентал за да ги состави краците на Босанското Кралство, а потеклото на овој симбол сè уште претставува хералдичка загатка која допрва треба да се реши (Solovjev 1954, 97).

Сл./Fig. 5

is almost literally copied from the inscriptions found in the armorials of Ulrich Richental (*Von dem Edlen wolgebornen Herzog von Possen in der Thürgey*) and Conrad Grünenberg (*Der Herczog von Bossen in der Turgy*) from the fifteenth century (Thallóczy 1914, 292).

As opposed to the mentioned arms, the symbol for the Bosnian Kingdom (*Khvniereich Wassen*) which Virgil Solis also copied from Ulrich Richental was not included in Illyrian armorials (Fig. 5). It gradually fell out of use and is seen for the last time

in Solis' Armorial and some other German works of the sixteenth century.

From available sources it can be concluded that Virgil Solis was not original in conceiving the arms of Primorje, Bosnia and the Bosnian Duke, which only partially belong to real historical and heraldic traditions. In this he rather followed his predecessors, most importantly Ulrich Richental and Conrad Grünenberg. Apart from the visual similarity of the armorial designs, he also relied on their works from which he copied the inscriptions. Therefore, the arms of Primorje from the Illyrian armorials are presented by Solis as the arms of the Kingdom of Croatia (*Khvniereich Crawacien*), which is in complete accordance with the armorials of Richental and Grünenberg, who also considered this these arms to have belonged to Croatia. The significance of this substitution is still unknown even though we could presume that it has its roots in the misunderstanding that the coat of arms of Duke Hrvoje Vukčić, who was once the lord of the Dalmatian coastland, somehow became associated and connected to the arms of Primorje in the shape and form in which we encounter it in later armorials of Illyrian heraldry (Thallóczy 1892, 170-187). Solis also used the armorial of Ulrich Richental in order to compose the arms of the Bosnian Kingdom, and the origins of this symbol

Грбот на босанскиот војвода, кој може да се види во грбовниците од 15 и 16 век, го анализираше Лajoш Талочи (Thallóczy 1914, 285-293), но нивната генеза убедливо ја објаснил Александар Соловјев (Solovjev 1954, 99). Имено, тој успеал да демонстрира дека овој симбол бил вклучен во грбовникот на Рихентал како наведен грб на Хрвоје Вукчиќ, кој во тоа време бил сојузник со Османлиите, непријателите на кралот Сигисмунд од Луксембург. Бидејќи Османлиите извојувале убедлива победа над унгарската војска во Босна во 1415 година, можеби со помош на Хрвоје, босанскиот војвода бил осуден како предавник, паган, противник на христијанството и отомански вазал, па составувачот на грбовникот создал за него целосно фантастичен и бизарен нов симбол – две вкрстени гранки со црнечки глави – кој требало верно да го репродуцира предавството на Хрвоје Вукчиќ и да ја претстави Босна како егзотична и паганска земја.³

Во подоцнежните дела, како што е „Космографијата“ на Себастијан Минстер (Münster 1552, 915), грбот на босанскиот војвода станал грб на Босна бидејќи целосно одговарал на гореспоменатата идеја. Тој претрпел одредени промени во следните фази од својот развој, а вкрстените гранки стануваат назабени греди, додека на црнечките глави им биле додадени долги коси и круни. Бидејќи Виргил Солис не го копираше грбот на Минстер на Босна, може слободно да се претпостави дека тој дури и не ја користел својата работа во процесот на составување на неговото Грбовниче.

ЗАКЛУЧОК

Историографијата покажала дека авторот на илирскиот грбовник зел податоци и инспирација од различни извори, кои успешно ги комбинирал селективно користејќи ги достапните материјали. Меѓу книгите што ги користел, истакната улога има Грбовничето „Wappenbüchlein“ на Виргил Солис, кој послужил како модел за хералдичко изразување на идејата за измислената „Илирска Империја“. Поради едноставноста и сличноста во идеолошка смисла, работата на Солис одигра важна улога во концептуалното уредување на подоцнежните илирски грбовници. Совршено се вклопи во личните аспирации на членовите на семејството Охмучевиќ, кои ги користеа овие фалсификувани грбовници со цел да се промовираат и да ја

still represent a heraldic puzzle which is yet to be solved (Solovjev 1954, 97).

The arms of the Bosnian Duke, which can be seen in the fifteenth- and sixteenth century armorials, has been analysed by Lajos Thallóczy (Thallóczy 1914, 285-293), but its genesis was convincingly explained by Aleksandar Solovjev (Solovjev 1954, 98-99). Namely, he managed to demonstrate that this symbol was included in Richental's armorial as the supposed arms of Hrvoje Vukčić who was at the time allied with the Ottoman Turks, the enemies of King Sigismund of Luxembourg. Since the Ottomans won a resounding victory over the Hungarian army in Bosnia in 1415, perhaps with Hrvoje's help, the Bosnian Duke was denounced as a traitor, pagan, adversary of Christendom and Ottoman vassal, so the compiler of the armorial created for him a completely fantastic and bizarre new symbol – *two crossed branches with Moorish heads* – which was supposed to reproduce faithfully the treachery of Hrvoje Vukčić and present Bosnia as an exotic and pagan land.⁴

In later works, such as the *Cosmographia* of Sebastian Münster (Münster 1552, 915), the arms of the Bosnian Duke became the arms of Bosnia as they fully corresponded to the above-mentioned idea. They underwent certain changes in the subsequent stages of their development, and the crossed branches become serrated beams, while the Moorish heads were given long hair and crowns. As Virgil Solis did not copy Münster's arms of Bosnia, it can safely be assumed that he did not even use his work in the process of compiling his *Wappenbüchlein*.

CONCLUSION

Historiography has shown that the author of the Illyrian armorial took his information and inspiration from various sources which he successfully combined selectively approaching the available materials. Amongst the books he used, a prominent role belongs to Virgil Solis' *Wappenbüchlein* which served as a model for the heraldic expression of the idea about the fictional "Illyrian Empire". Because of the simplicity and similarity in an ideological sense, Solis' work played an important part in the conceptual arrangement of the later Illyrian armorials. It fitted perfectly into the personal aspirations of the members of the Ohmućević family who used

подобрат својата позиција во општеството.

Во однос на грбовите на јужнословенските земји кои се појавуваат во неговата книга, Виргил Солис никогаш не бил оригинален или иновативен. Тој по прво ги зел од делата на Улрих Рихентал, авторот на повеќето измислени хералдички грбови кои можат да се најдат во подоцнежните илирски грбовници. Анонимниот составувач на првиот илирски грбовник бил нешто покреативен и повешт во својот пристап, бидејќи покрај грбовите што ги презел од Рихентал, Гриненберг, Минстер и Солис, во своето дело вклучил и некои автентични хералдички грбови, кои се засновале на оригинални извори од средновековниот период, како што се монети, печати или знамиња. Ова секако е направено со цел да се зголеми кредибилитетот на работата и да се даде очигледен локален квалитет. Со оглед на фактот дека илирскиот грбовник на Охмучевиќ бил наменет за странска публика, било неопходно да се вклучи хералдичкиот репертоар на грбови кои веќе се користеле и биле познати во западните хералдички извори за да се зачува веродостојноста на целото дело. Може да се каже дека оваа околност била еден од значајните завршни фактори кои овозможиле понепречен и полесен прием на илирската хералдика во западноевропските хералдички кругови, но и кај локалното население на Балканот, кое ги заборавило хералдичките традиции од претходните времиња.

БЕЛЕШКИ • NOTES

¹ Овој труд првично излезе на хрватски под наслов „Grbovnik Virgila Solisa i ilirska heraldika“ и беше објавен во списанието *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 41 (2009), 187-199. Благодарен сум на Уредничкиот одбор на списанието за нивната љубезна дозвола да го преводам и приспособам делото на англиски јазик.

This paper initially appeared in Croatian under the title “Grbovnik Virgila Solisa i ilirska heraldika” and was published in the journal *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 41 (2009), 187-199. I am grateful to the Editorial Board of the journal for their kind permission to translate the work into English and adapt it for the purposes of publication in the *Macedonian Herald*.

² Кратенките се дадени на самиот почеток на книгата; затоа **b.** означува сина боја (*Blaw – Caelestmus*), **w.** бело (*Weys – Albus*), **g.** жолта (*Gelb – Croceus*), **gr.** зелена (*Grün – Viridis*), **r.** црвено (*Rot – Ruber*), **br.** кафеава (*Braun – Purpurcus*), **a f.** оган (*Feuerfarb – Igneus*), т.е. комбинација од црвено и жолто. Црната боја имала своја тинктура (*Schwarz hat sein selbe aigne farb – Niger suo ipsius colore expressus est*), што значело дека била претставена на оние гр-

бови кои имале црни елементи.

The abbreviations are given in the very beginning of the book; therefore **b.** designates blue (*Blaw – Caelestmus*), **w.** white (*Weys – Albus*), **g.** yellow (*Gelb – Croceus*), **gr.** green (*Grün – Viridis*), **r.** red (*Rot – Ruber*), **br.** brown (*Braun – Purpurcus*), **a f.** fire (*Feuerfarb – Igneus*), i.e. a combination of red and yellow. Black had its own tincture (*Schwarz hat sein selbe aigne farb – Niger suo ipsius colore expressus est*), which meant that it was represented on those arms which had black elements.

³ Во текстот даден на германски и латински на самиот крај од своето дело, Виргил Солис ги покани читателите да ги обојат грбовите според нивното знаење и затоа да ги поправат сите потенцијални грешки што ги направил.

In the text given in German and Latin at the very end of his work, Virgil Solis invited the readers to colour in the coats of arms according to their knowledge and therefore correct all of the potential mistakes he made:

Wievoll ich dise Wappen One yemandts verklaynerung meynes höchsten vermugen vnd fleiß gemacht hab, So ist demnach an menigklich was Eeren Wirden standts oder wesens die sein mein hochfreuntlich bit

wollen in solch mein mühe vnd arbeit gefallen lassen vnd ob etwan armiger mangel an einem wappen oder desselben farben gefünden würde dasselb in keinem vnguten aufnehmen sonder dasselb nach seinem gefallen Corrigiern vnd endern das bin ich vmb einen yeden seinem standt nach in alter gebuer vnnnd freundschaft zuuerschulden vrbuertig vnnnd willig.; Haec statuum Sacri Romani Imperii insignia sine cuiusque iniuria, qua potui diligentia imaginibus expressi, ac rogo uniuersos et singulos, cuiuscunque ordinis, dignitatis, status ac conditionis fuerint, vt hanc meam operam aequi bonique consulant, et si quid occurrat uel inter imagines ipsas, uel inter colores, quod reprehensionem aliquam mereri uideatur, errori meo pro sua sapientia ueram concedant ac pro suo arbitrio id corrigant et mutant, Id pro cuiusque statu et conditione ac mea tenuitate ommigenere officii et stadii referam ubicunque potero.

- 4 Рихентал цртал слични грбови за далечни и пагански земји што не му биле познати, како што е, на пример, Етиопија. Анализирајќи ја вистинската заднина на фиктивните грбови кои почнале да се појавуваат во европската хералдика на крајот на средниот век, најпознатиот германски хералдички историчар од 20 век, Отфрид Нојбекер, покажал кои грбови на босанскиот војвода од германските грбовници биле создадени во тоа време. Тој сметал дека потеклото на овој симбол треба да се бара во неговата сличност со грбовите на Етиопија. Според неговото толкување, оваа хералдичка сличност треба да се разгледа во контекст на сличноста меѓу името на Кралството Саба и

српскиот Свети Сава кој почнал да се појавува во името на Војводството Свети Сава основано од босанскиот војвода Стјепан Вукчиќ долго пред 1448 година. И самиот Нојбекер признал дека нема дефинитивно решение за ова прашање, оставајќи го прашањето отворено за другите истражувачи. Neubecker 1972, 397-402.

Richental drew similar arms for distant and pagan lands that he was unfamiliar with, such as, for instance, Ethiopia. Analysing the true background of the fictitious arms which began appearing in European heraldry at the end of the Middle Ages, the most famous German heraldic historian of the twentieth century, Ottfried Neubecker, pointed towards the arms of the Bosnian Duke from the German armorials which were created at the time. He thought that the origins of this symbol should be sought in its similarity to the arms of Ethiopia. According to his interpretation, this heraldic resemblance should be considered in the context of the similarity between the name of the Kingdom of Saba and the Serbian Saint Sava who began appearing in the name of the Duchy of St. Sava founded by Bosnian Duke Stjepan Vukčić in 1448. Even though this conception is in complete accordance with the way in which medieval heralds conceived the coats of arms of distant lands and countries, it is very difficult to prove Neubecker's thesis, particularly as this symbol appears as the arms of the Bosnian Duke long before 1448. Neubecker himself also admitted that he did not have a definitive solution for this issue, leaving the question open to other researchers. Neubecker 1972, 397-402.

ИЛУСТРАЦИИ • ILLUSTRATIONS

©The Trustees of the British Museum

Сл./Fig. 2. Des Romischen Kvnigs Ferdinandi Erblandische Wappen

Сл./Fig. 3. Khvngreiche

Сл./Fig. 4. Herzogen

Сл./Fig. 5. Khvngreiche

БИБЛИОГРАФИЈА • BIBLIOGRAPHY

Andresen, Andreas (1864), "Die Holzschnittwerke des Virgil Solis", *Archiv für die Zeichnenden Künste mit besonderer beziehung auf Kupfersticher- und Holzschneidekunst und ihre Geschichte*, Jhg. 10, Leipzig.

Brulliot, François (1832), *Dictionnaire des Monogrammes, Marques figurées, Lettres initiales, Noms abrégés etc*, Première partie, Munich.

Evans, Joan (1989), *A History of Jewellery, 1100-1870*, New York.

Neubecker, Ottfried (1972), "Realitätsgehalt der sogenannten Phantasiewappen", in: *Genealogica et heraldica (10. Internationaler Kongreß für genealogische und heraldische Wissenschaften – Kongressberichte)*, Vol. I, Wien.

Matkovski, Aleksandar (1974), "Les blasons représentant l'Empire Ottoman en Europe", *Balkanica*, Vol. V, Beograd.

Münster, Sebastian (1552), *Cosmographiae uniuersalis Lib. VI*, Basileæ.

O'Dell-Franke, Ilse (1977), *Kupferstiche und Radierungen aus der Werkstatt des Virgil Solis*, Wiesbaden.

Pyhr, Stuart W. (1987), "A Pair of Wheel-Lock Pistols Attributed to Wolf Lucz of Mergenthal", *Metropolitan Museum Journal*, Vol. 22, New York.

Solis, Virgil (1555), *Wappenbüchlein: Zu Ehren Der Römischen Kay[ser] vnd Kü[niglicher] M[ayestat]*,

auch Bästlicher Heyligkeit, sambt anndern der Fürnemsten auslendischen Königreichen, Churfürsten, Fürsten vnd gemeinen stenden. Darauf des Heyligen Römischen Reychs grundtveste geyflanket vnd geordnet ist. Souil derselben Wappen zübethumen sind gewesen mit Jren namen vnd farben. Durch Virgili Solis Maler vnd Bürger zu Nürnberg mit sonderm fleys gemacht, Nürnberg.

Solis, Virgil (1882), *Virgil Solis' Wappenbüchlein*, Liebhaber-Bibliothek Alter Illustratoren in Facsimile-Reproduction, V. Bändchen, München.

Solovjev, Aleksandar (1932), "Postanak ilirske heraldike i porodica Ohmućević", *Glasnik Skopskog naučnog društva*, Vol. XII, Skopje.

Solovjev, Aleksandar (1954), "Prinosi za bosansku i ilirsku heraldiku", *Glasnik Zemaljskog muzeja – nova serija – Arheologija*, IX-X, Sarajevo.

Röttinger, Heinrich (1924), "Neue Mitteilungen über Virgil Solis", *Zeitschrift für Bücherfreunde*, Neue Folge 16, Leipzig.

Thallóczy, Ljudevit (1892), "Vojvoda Hrvoja i njegov grb", *Glasnik Zemaljskog muzeja*, IV/1-4, Sarajevo.

Thallóczy, Ludwig von (1914), *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München und Leipzig.

Turner, Jane (1996), *The Dictionary of Art*, Vol. 29, New York.

АЛЕКСАНДАР МАТКОВСКИ И АЛБАНСКАТА ХЕРАЛДИКА

Јован Јоновски

Македонско грбословно друштво,
Претседател и главен хералд
<https://orcid.org/0000-0003-2448-3441>

УДК 929.6(496.5)(049.3);
929.6:929Матковски,А.
<https://doi.org/10.47763/mher2219014j>

Рецензирана статија

АПСТРАКТ

Статијата на Александар Матковски „Албански грбови во минатото“ објавена на албански јазик во Приштина во 1969 година, на 69 страници со 27 илустрации, најверојатно е прво дело за албанската хералдика. Матковски статијата ја подготвува во период кога ја подготвува и книгата „Грбовите на Македонија – прилог кон македонската хералдика“, од која и го црпи најголемиот дел од материјалот. Се повикува на изворите во кои го бара и го наоѓа и македонскиот грб, а во кој е присутен или грб на Албанија или на семејството Кастриоти(ќ) и Дукаѓини(овиќ). Дополнително има само уште три дела: Животот на Скендербег од Барлети од 1508-10, Благородништвото во кралството Далмација од Фридрих Хајер од 1873 година, и Благородништвото во Хрватска и Славонија од Иван Бојничич од 1899 година. Двете последни се всушност делови од Големиот и општ грбовник на Јохан Зибмахер. Во секој случај, како со македонската хералдика така и со албанската ќе поминат повеќе од четири децении по делата на Матковски пред да се појават нови и продлабочени познавања на овие теми. Ова го прави Матковски вистински пионер и визионер во неговата научна работа.

Клучни зборови: Албански грб, Александар Матковски, Албанска хералдика, Кастриоти, Дукаѓини.

ALEKSANDAR MATKOVSKI AND ALBANIAN HERALDRY

Jovan Jonovski

Macedonian Heraldic Society,
President and Chief Herald
<https://orcid.org/0000-0003-2448-3441>

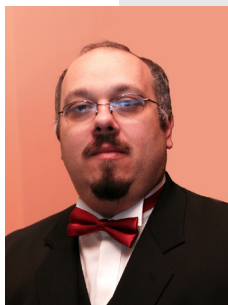
UDC 929.6(496.5)(049.3);
929.6:929Matkovski,A.
<https://doi.org/10.47763/mher2219014j>

Peer-reviewed article

ABSTRACT

Aleksandar Matkovski's article "Albanian coats of arms in the past" published in Albanian in Pristina in 1969, on 69 pages with 27 illustrations, is probably the first work on Albanian heraldry. Matkovski is preparing the article at a time when he is also preparing the book "Coat of arms of Macedonia - a contribution to Macedonian heraldry", from which he draws most of the material. He refers to the sources in which he searches for and finds the Macedonian coat of arms, and in which there is either the coat of arms of Albania or of the Kastrioti(c) and Dukagjini(ovic) family. In addition there are only three other works: *The Life of Skanderbeg* by Barletti from 1508-10, *The Nobility in the Kingdom of Dalmatia* by Friedrich Heyer from 1873, and *The Nobility in Croatia and Slavonia* by Ivan Bojnić from 1899. The last two are actually parts of Johann Siebmacher's *Great and General Armorial*. In any case, both with Macedonian heraldry and Albanian heraldry, more than four decades will pass after Matkovski's works before new and in-depth knowledge of these topics appears. This makes Matkovski a true pioneer and visionary in his scientific work.

Keywords: Albanian coat of arms, Aleksandar Matkovski, Albanian heraldry, Kastrioti, Dukagjini.

Академик Александар Матковски (сл. 1) е значаен академски работник во повоена Македонија, кој на македонската јавност ѝ е најпознат како прв научник кој посериозно и пообемно се занимавал со хералдика во Македонија и особено со грбовите на Македонија. Тој своите истражувања на оваа тема ги објавил во 1970 година во книгата „Грбовите на Македонија - прилог кон македонската хералдика“ (Матковски 1970). Ова негово дело често е цитирано од истражувачите на илирската хералдика и до денешен ден.

Сл./Fig. 1

Матковски бил роден во Крушево, на 30.5.1922 година. Учителската школа завршил во Скопје, а дипломирал на Педагошката школа во Белград и на Филозофскиот факултет (група историја) во Скопје во 1951 година. Во 1957 година, докторирал на Филозофскиот факултет во Загреб. Во 1961 година дипломирал и на Филолошкиот факултет во Белград - група за ориентална филологија во 1961 г. Од 1955 година работел во Институтот за национална историја сè до пензионирањето во 1987 година. За дописен член на МАНУ бил избран во 1986 година, а за редовен член во 1991 г. Починал во Скопје, на 15.4.1992 година (Младеновски 2009, 928).

За хералдика и особено за земските грбови на Македонија се заинтересирал некаде во 1963 година (Матковска 2001). Следата година заминал во Босна да го истражува Фојничкиот грбовник (Матковски 1969b). Почнувајќи од 1968 година пишувал статии на хералдички теми за разни списанија.

Додека работел на книгата „Грбовите на Македонија“ со работен наслов „Стариот земски грб на Македонија и други македонски грбови“ (Матковски 1968), паралелно пишувал и други статии за хералдика, како што е за „Хералдичко претставување на Отоманската Империја во Европа“ објавена во Гласник ИНИ 1969, XII, 1-2 (Матковски 1969a).

Друга особено значајна негова статија е посветена на албанскиот грб. Таа е објавена на албански јазик во Пришти-

Academician Aleksandar Matkovski (fig. 1) is a significant scholar in post-war Macedonia who is best known to the Macedonian public as the first academic who dealt more seriously and extensively with heraldry in Macedonia and especially with the coats of arms of Macedonia. He published his research on this topic in 1970 in the book “The Coat of Arms of Macedonia - a Contribution to Macedonian Heraldry” (Матковски 1970). This work is often cited by researchers of Illyrian heraldry to this day.

Matkovski was born in Krushevo on May 30, 1922. He finished the teacher’s school in Skopje, and graduated from the Pedagogical School in Belgrade and the Faculty of Philosophy (group of history) in Skopje in 1951. In 1957 he received his doctorate at the Faculty of Philosophy in Zagreb. In 1961 he also graduated from the Faculty of Philology in Belgrade - Oriental Philology group in 1961. Since 1955, he worked at the Institute of National History until his retirement in 1987. He was elected a corresponding member of Macedonian Academy of Science and Art (MANU) in 1986, and as a full member in 1991. He died in Skopje on April 15, 1992 (Младеновски 2009, 928).

Matkovski became interested in heraldry and especially in the land coats of arms of Macedonia sometime in 1963 (Матковска 2001). The following year he went to Bosnia to research the Fojnica armorial (Матковски 1969b). Starting in 1968, he wrote articles on heraldic topics for various journals and magazines.

While he was working on the book “The Coat of Arms of Macedonia” with the working title “The Old Coat of Arms of Macedonia and Other Macedonian Coats of Arms” (Матковски 1968), he also wrote other articles on heraldry such as “Heraldic Representation of the Ottoman Empire in Europe” published in Journal of Institute of National History - Гласник ИНИ 1969, XII, 1-2 (Матковски 1969a).

Another particularly significant article is dedicated to

Aleksandar Matkovski

STEMAT SHQIPTARE NË TË KALUARËN

Hy rje

Duke hulumtuar nëpër arkivet e bibliotekat e Evropës Perëndimore e të Jugosllavisë, ku hulumtoja stemat maqedonase, hasja edhe në stema shqiptare dhe turke dhe e pashë të udhës t'i mbledh edhe ato për shkak se e dija se as për stemat maqedonase, as për turket, e as për shqiptaret nuk është shkruar. Rezultat i hulumtimit të këttillë që zgjati disa vite, janë botimet e librave e të artikujve: *Stemat maqedonase në të kaluarën, botim i Institutit të historisë nacionale në Shkup, Paraqitje heraldike e imperatorisë osmane në Evropën Perëndimore, botuar në Glasnik të Institutit të historisë nacionale në Shkup dhe Stemat shqiptare në të kaluarën. Me sa di unë për stemat shqiptare nuk ka shkruar deri tani askush as në vendin tonë, as në Evropë, që do të thotë se ky është kontributi i parë për heraldikën shqiptare.*

Por, këtë artikull nuk e konsideroj kurrsesi si të plotë, respektivisht nuk mendoj se janë hulumtuar të gjitha stemat shqiptare. Besoj, madje jam edhe i bindur, se mund të gjenden edhe shumë stema të tjera shqiptare; por për një punë të këttillë do të nevojiten hulumtime speciale. Stema të tjera shqiptare mund të kërkohen në burimet shqiptare, e posaçërisht në Itali, ku patë ikur një numër i madh feudalësh shqiptarë pas pushtimit turk të Shqipërisë dhe ku botoheshin libra të ndryshëm në formë memoarësh, udhëpërshkrimesh dhe historish, në të cilat botoheshin edhe stemat, qoftë të disa familjeve feudale shqiptare, qoftë stema territoriale shqiptare. Përsa u përket burimeve jugosllave, ato janë thuajse tërësisht të hulumtuara dhe nuk besoj se në to do të mund të zbulohen stema të reja shqiptare. Edhe pse ky studim nuk i ka mbledhur e studjuar të gjitha stemat shqiptare, besoj se do të jetë nxitje e bazë për studimin e mëtejshëm në këtë drejtim dhe një kohë të gjatë mund të shërbejë si doracak i vetëm i heraldikës shqiptare.

Сл./Fig. 2

на, во 1969 година (Matkovski 1969) (сл. 2). Статијата е со наслов „Албански грбови во минатото“ и е невообичаено долга. Зафаќа дури 69 страници (89-158) и практично претставува своевидна монографија. Оваа статија е прво дело кое научно се занимава со албанските грбови, па така академик Матковски со право може да се смета не само за основоположник на македонската туку и на албанската хералдика како наука. Нашата статија има за цел да го разгледа и обработи ова подзаборавено дело со што ќе се оддаде заслужено признание на овој наш голем научник.

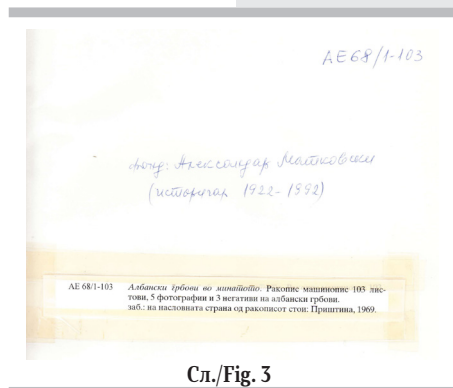
„Албански грбови во минатото“ е напишана на македонски јазик. Нејзиниот оригинален текст се наоѓа во оставината на Матковски во МАНУ. Во папката бр. АЕ 68/1-103 се наоѓа текстот со 97 страници чукани на латинична машина за пишување и апстракт на 6 страници на кирилица, заедно со 5 фотографии и 3 негативи на грбови од Албанија (Матковски 1969с) (сл. 3). За жал, не е познато кој ја превел статијата на албански јазик. Има малку надополнувања во издадениот текст, што најверојатно се случило во процес на подготовката на статијата за објавување.

Статијата има 27 црно-бели илустрации од кои 10 се дадени во негатив. За илустрациите за кои имаме оригинален извор ќе ги дадеме во оригиналните бои. Дополнително се дадени цртежи за видовите на штитот и за хералдичкото претставување на бои со шрафура, како и другите елементи на грбот.

Оваа статија всушност, претставува еден вид верзија на книгата „Грбовите на Македонија“ приспособена на темата за албанскиот грб. Имено, покрај структурата и поголемиот дел од материјалот се преземени од „Грбовите на Македонија“ вклучувајќи ги и насловите. За целите на оваа статија, ние го користевме претежно оригиналниот текст на статијата „Албански грбови во минатото“ на македонски јазик од оставината на Матковски во МАНУ.

АЛБАНСКИ ГРБОВИ ВО МИНАТОТО

Во воведот на статијата, Матковски пишува

Сл./Fig. 3

the Albanian coat of arms. It was published in Albanian in Pristina in 1969 (Matkovski 1969) (Fig. 2). The article is entitled “Albanian Coats of Arms in the Past” and is unusually long. It covers as many as 69 pages (89-158) and is practically a monograph. This article is the first work that scientifically

deals with Albanian coats of arms, so Academician Matkovski can rightfully be considered not only the founder of Macedonian, but also of Albanian heraldry as a science. Our article aims to review and process this forgotten work, which will give deserved recognition to this great scientist.

“Albanian Coats of Arms in the Past” is written in the Macedonian language. Its original text can be found in Matkovski’s legacy at MANU. Folder no. АЕ 68/1-103 contains the 97-page typewritten text in Latin and a 6-page abstract in Cyrillic, together with 5 photographs and 3 negatives of coats of arms from Albania (Matkovski 1969c) (Fig. 3). Unfortunately, it is unknown who translated the article into Albanian. There are a few additions to the published text, which most likely occurred in the process of preparing the article for publication.

The article has 27 black and white illustrations, 10 of which are given in negative. For those illustrations for which we have an original source, we will provide them in the original colors. In addition, there are drawings for the types of the shield and for the heraldic representation of colors with hatching, as well as other elements of the coat of arms.

This article is actually a kind of version of the book “Coat of Arms of Macedonia” adapted to the topic of the Albanian coat of arms. Namely, in addition to the structure, including the titles and most of the material are taken from “Coat of Arms of Macedonia”. For the purposes of this article, we used mostly the original text of the article “Albanian Coats of Arms in the Past” in the Macedonian language from Matkovski’s legacy at MANU.

ALBANIAN COATS OF ARMS IN THE PAST

In the introduction of the article, Matkovski

дека ова е веројатно прво дело за албанската хералдика. Тој укажува дека статијата, која се јавува како последица на неговото истражување во библиотеците на Југославија и Западна Европа каде што ги барал македонските грбови, а каде што, меѓу другите среќавал и албански грбови (M 2; A 89). (Во понатамошниот текст, статијата на македонски (Matkovski 1969c) е претставена со M, а статијата на албански (Matkovski 1969) со A.) Matkovski исправно претпоставил. Првата книга за албанска хералдика ќе биде објавена во Тирана, дури во 2000 година од Ѓин Варфи (Varfi 2000), во чија библиографија се јавува и предметната статија од Matkovski.

Статијата е поделена во три поглавја. Првото поглавје е поделено на три поднаслови. Првиот поднаслов е: *Дали балканските народи имале државни или земски грбови пред доаѓањето на Турците?* Текстот е преземен во целост од истоименото поглавје од книгата „Грбовите на Македонија“. Во него се тврди дека било докажано дека јужнословенските земји, вклучително и Албанија немале државни и територијални грбови пред доаѓањето на Турците (M 3; A 93).

Во вториот поднаслов: *Западноевропско хералдичко влијание во Албанија и појава на албанските грбови*, Matkovski опишува три бранови на европско хералдичко влијание во Албанија: Првиот бран се Крстоносни војни (1080-1108), вториот – Солунското Царство (1204) и третиот - времето на Скендербег (1479). Овде, Matkovski заклучува дека првите семејни грбови во Албанија се оние на Кастриоти, Дукаѓини и Мусаки. Во текстот што следува ќе ја користиме оваа форма на презимињата, традиционална за албанскиот јазик, но ќе бидат дадени и формите како што се пишани во самите грбовници, претставени според правописот за транскрипција на српско-хрватските презимиња на македонски јазик.

Во третиот поднаслов: *Дали имало албански грбови во првите западноевропски збирки грбови*, Matkovski опширно ги опишува грбовниците на Улрих Рихтентал (1420), Груненберг (1483), Минстеровата Космографија (1544), Виргил Солис (1555), за на крајот сепак да заклучи дека во нив нема албански грбови. Само во Зибмахер (1605) наоѓа албански грбови, без да ги опише овде (M 10; A 97).

Второто поглавје е насловено *Албанските*

writes that this is probably the first work on Albanian heraldry. He points out that the article, it appears as a result of his research in the libraries of Yugoslavia and Western Europe for Macedonian coats of arms, and where, among others, he found Albanian coats of arms (M 2; A 89). (In the following text, the article in Macedonian (Matkovski 1969c) is represented by M, and the article in Albanian (Matkovski 1969) by A). Matkovski assumed correctly. The first book on Albanian heraldry would be published in Tirana, only in 2000 by Gjin Varfi (Varfi 2000), in whose bibliography there is reference to Matkovski's article.

The paper is divided into three chapters. The first chapter is divided into three subsections. The first is subtitled: *Did the Balkan Peoples Have State or Land Coats of Arms Before the Arrival of the Turks?* The text is taken in its entirety from the chapter of the same name from the book “Coats of arms of Macedonia”. It claims that it has been proven that the South Slavic countries, including Albania, did not have state or territorial coats of arms before the arrival of the Ottomans (M 3; A 93).

In the second subtitle: *Western European Heraldic Influence in Albania and the Appearance of Albanian Coats of Arms*, Matkovski describes three waves of European heraldic influence in Albania: The first wave is the Crusades (1080-1108), the second - the Kingdom of Thessaloniki (1204) and the third - the time of Skanderbeg (1479). Here, Matkovski concludes that the first family coats of arms in Albania are those of Kastrioti, Dukagjini and Musaki. In the text that follows, we will use this form of surnames, traditional for the Albanian language, but the forms as written in the coats of arms themselves, will also be given.

In the third subtitle: *Were There Albanian Coats of Arms in the First Western European Collections of Coats of Arms*, Matkovski extensively describes the armorials of Ulrich Richenthal (1420), Grünenberg (1483), Munster's Cosmographia (1544), Virgil Solis (1555), and finally concludes that there are no Albanian coats of arms in them. Only in Siebmacher (1605) he finds Albanian coats of arms, without describing them here (M 10; A 97).

The second chapter is titled *Albanian Coats of Arms in Heraldic Sources*. The first subtitle of this chapter: *The importance and significance of the heraldic sources called “Illyrian Coats of Arms”*, is completely taken from the chapter of the same

грбови во хералдичките извори. Првиот поднаслов од оваа поглавје е: *Важноста и значењето на хералдичките извори наречени „Илирски грбовници“*, е целосно преземено од истоименото поглавје од „Грбовите на Македонија“, со замена на параграфот за македонскиот грб со соодветен за албанскиот грб (M 19; A 99).

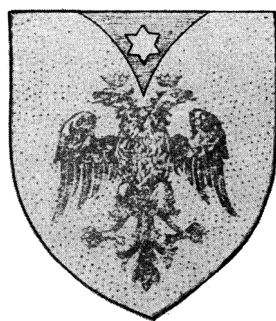
Вториот поднаслов е *Албански грбови во книгата на Барлети (1508-1510)* во кој е споменато делото *Историја на животот на Скендербег* (1508) во која наведува дека се поместени два симболи на Скендербег, од кој едниот е печат (сл. 4), а другиот целосен грб. Грбот го има следниот блазо: на злато, црн двоглав орел со круна над секоја од главите. На син клин од чело сребрена шестокрака звезда (сл. 5) (M 23; A 100).

Во скенираната верзија на оваа книга во Конгресната библиотека во Вашингтон, ги нема овие илустрации (Barleti 1508). Најверојатно сл. 5 потекнува од книгата *Албанците и балканското прашање* објавена во 1904 година, во Неапол. (Schiro 1904, 1).

Во третиот поднаслов *Албански грбови во грбовникот на Корениќ-Неорик од 1595*, по дадениот целосен опис на грбовникот, повторно преземен од „Грбовите на Македонија“, се дадени грбовите на Кастриотиќ (Castrriottich) и Дукаѓиновиќ (Dvcaginovich) (Матковски 1969с, 12). Емблезонот на грбот на Кастриоти е ист како кај Барлети, но овојпат и со челенка: од круна двоглав орел како на штитот. Мантијата е црвена поставена златно. Приложената слика (сл. 6) не е од овој грбовник. Соодветната слика од грбовникот е сл.7. Описот на Матковски вели: „Двоглав црн орел со раширени крила на златно поле од штитот. Над главите на орлите има плав триаголник, а во него шестокрака златна звезда со драгоцен камен во средината. Над штитот шлем со крст каков што

Сл./Fig. 4

Сл./Fig. 5

name from “The Coats of Arms of Macedonia”, by replacing the paragraph about the Macedonian coat of arms with the corresponding one about the Albanian coat of arms (M 19; A 99).

The second subtitle is *Albanian coats of arms in Barletti’s book (1508-1510)* which mentions the work *History of the Life of Skanderbeu* (1508) in which he states that two symbols of Skanderbeu have been found, one of which is a seal (fig. 4), and the other full coat of arms. The coat of arms has the following blazon: Or, a double-headed eagle displayed and ducally crowned Sable and on a pile arched in chief Azure a six-pointed star Argent (fig. 2) (M 23; A 100).

The scanned version of this book at the Library of Congress in Washington, D.C. does not have these illustrations (Barleti 1508). Probably, fig. 5 comes from the book *Albanians and the Balkan Question* published in 1904 in Naples. (Schiro 1904, 1).

In the third subtitle, *Albanian coats of arms in the Armorial of Korenic-Neoric from 1595*, after giving full description of the armorial, again taken from “Coats of Arms of Macedonia”, the coats of arms of Castrriottich and Dvcaginovich are presented (Матковски 1969с, 12). The emblazon of Castrioti’s coat of arms is the same as Barletti’s, but this time with a crest: issuing from crest coronet, a double-headed eagle displayed Gules ducally crowned Or. The mantle is Gules doubled Or. The attached picture (fig. 6) is not from this coat of arms. The corresponding picture of the coat of arms is (fig. 7). Matkovski’s description reads: “A double-headed black eagle with wings spread on a golden field on the shield. Above the heads of

the eagles is a blue triangle, and within it is a six-pointed gold star with a precious stone in the middle. Above the shield, a helmet with a cross such as the crusaders or European knights wore on tournaments. On both sides of the helmet there is a pleated drapery in yellow and black whose tufts descend on both sides

Сл./Fig. 6

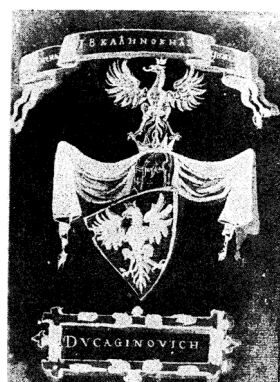

Сл./Fig. 7

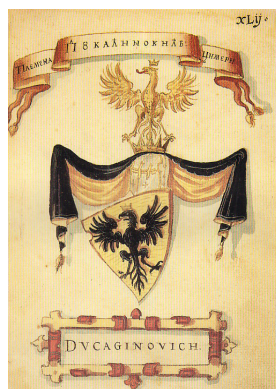
носеле крстоносците или европските витезови по турнирите. Од двете страни на шлемот има набрана драперија во жолта и црна боја чии туфни се спуштаат на двете страни на штитот. Над шлемот се наоѓа кралска круна, а на круната има уште еден двоглав орел со раширени крила. Над главите на орлите има по една мала круна“ (M 23; A 102).

Грбот на Дукагини е на злато црн орел со круна (сл. 8). Челенка: од круна орел со круна. Матковски овој грб го опишува: „Во златен штит има црн едноглав орел со раширени крила и долг широк опаш. На главата на орелот има мала круна. Над штитот има плав шлем со крст, а од двете страни на шлемот има набрана драперија од црн и жолт брокет. Над шлемот стои петокрака кралска круна. Над круната има едноглав орел со раширени крила. Орелот има жолта боја со црвен оквир. Над главата на орелот има уште една мала круна.“ Слика во боја од овој грб (сл.9).

Понатаму следуваат наслови за други грбовници со полниот елаборативен опис на соодветниот грбовник преземен во целост од „Грбовите на Македонија“ и тоа: Палиник (XVIIв) со грбот на Дукагиновиќ (Dukassinouich) (сл. 10) (M 30; A 105), Алтхановиот (1614) со грбот на Дукагиновиќ

Сл./Fig. 8

Сл./Fig. 9

Сл./Fig.10

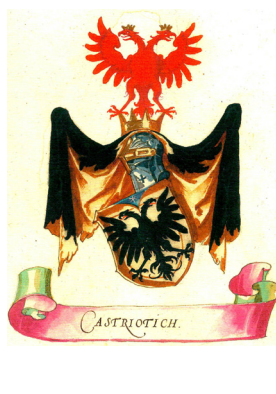
Сл./Fig. 11

Сл./Fig.12

Сл./Fig. 13

Сл./Fig. 14

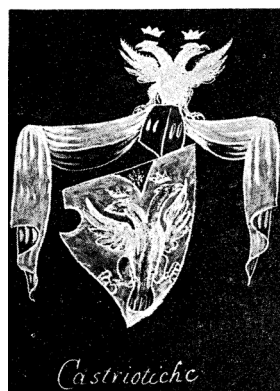
of the shield. Above the helmet is a royal crown, and on the crown is another two-headed eagle with spread wings. Above the heads of the eagles is a small crown” (M 23; A 102).

Dukagjini’s coat of arms is Or, an eagle Sable crowned Or (fig. 8). Crest: Issuing from a crest coronet a crowned eagle Or. Matkovski describes this coat of arms: “In a golden shield there is a black one-headed eagle with spread wings and a long wide tail. On the eagle’s head is a small crown. Above the shield is a blue helmet with a cross and on either side of the helmet is a pleated drapery of black and yellow brocade. Above the helmet stands a five-pointed royal crown. Above the crown is a single-headed eagle with spread wings. The eagle has a yellow color with a red frame. Above the eagle’s head is another small crown.” The color version of this coat of arms (fig.9).

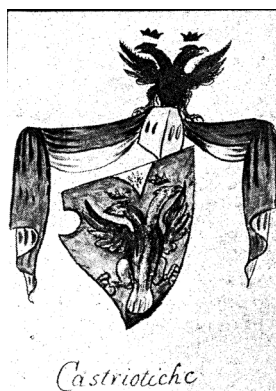
Then there are titles for other armorials with the full detailed description of the corresponding armorial taken fully from the “Coats of Arms of Macedonia”, namely: Palinic (XVII century) with the coat of arms of Dukagjinovic (Dukassinouich) (fig. 5) (M 30; A 105), Althan (1614) with the coat of arms of Dukadinović (Дукаѓиновић) (Fig. 11) and inverse (Fig. 12) (M 33; A 109), the Belgrade one (1620) with the coat of arms of Castriotich: Or, a double-headed eagle Sable. The attached image is from the Korenic-Neoric Armorial

(Дукаѓиновиќ) (сл. 11) инверзно (сл. 12) (М 33; А 109), Белградскиот (1620) со грбот на Кастриоти (Castriotich): на златно, црн двоглав орел. Приложената слика е всушност од Корениќ Неориќ (сл. 13), додека од Белградскиот грбовник е сл. 14. (М 37; А 110). Потоа продолжува со Фојничкиот (1675) и оставината на Људевит Гај, со грбовите на Кастриотиќ (Castriotich) (сл. 15) инв. (сл. 16) и Дукаѓиновиќ (Ducaginovich) (сл. 17) инв. (сл. 18) (М 41; А 116), со истиот блазон како претходно, потоа со Оловскиот (1689) (М 43; А 117) каде што грбовите се претставени линиски на Кастриотиќ (Castriotich) (сл. 19) и Дукаќиновиќ (Dukaginovich) (сл. 20).

Во поднасловот *Албанскиот грб во ракописната Стематологија на Павле Ритер Витезовиќ од 1694*, е прикажан првиот земски грб на Албанија со блазон, сино, на зелен брег бел замок (сл. 21) инв. (сл. 22), за кого Матковски погрешно смета дека тоа би можел да биде грбот на Драч, а всушност се работи за грбот на Берат (Varfi 2000, 108). Матковски го опишува истиот како: „Штитот на грбот има квадратна или шпанска форма. Полето на штитот е поделено во две бои; две четвртини се со зелена боја а една четвртина со жолта боја. Зелената боја е горе жолтата доле. Во штитот има тврдина – кула како амблем во

Сл./Fig. 15

Сл./Fig. 16

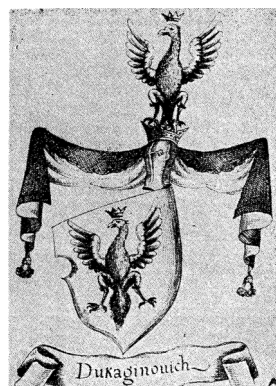
Сл./Fig. 17

Сл./Fig. 18

Сл./Fig. 19

Сл./Fig. 20

Сл./Fig. 21

Сл./Fig. 22

(Fig. 13), whereas the one from Belgrade II is Fig. 14 (М 37; А 110). Then it continues with Fojnica armorial (1675) and the estate of Ljudevit Guy, with the coats of arms of Castriotich (Fig. 15) inv (Fig. 16) and Ducaginovich (Fig. 17) inv (Fig. 18) (М 41; А 116), with the same emblazon as before, then with the Olovo armorial (1689) (М 43; А 117) where the coats of arms are presented in line drawing for Castriotich (Fig. 19) and Dukaginovich (Fig. 20).

In the subtitle *Albanian coat of arms in Pavle Ritter Vitezović's manuscript Stematography from 1694*, the first state coat of arms of Albania is shown with a blazon, Azure, issuant from base Vert a castle triple-towered Argent, its port Sable. For a crest, it is crowned with an arched ducal crown proper (Fig. 21) inv. (Fig. 22), which Matkovski mistakenly believes could be the coat of arms of Durrës, and in fact it is the coat of arms of Berat (Varfi 2000, 108). Matkovski describes it as: “The shield on the back has a square or Spanish shape. The field of the shield is divided into two colors; two quarters are green and one quarter yellow. Green is above, yellow is below. In the shield there is a fortress - a tower as an emblem in white color with a door and embrasures. Above the shield there

бела боја со врата и пушкарници. Над штитот има голема златна круна каква што имаат сите земски грбови.“ (M 45; A 119).

Во *Албанскиот грб во печатената Стематологија на Павле Ритер Витезовиќ*

од 1701 година се опишува грбот на Албанија како: на злато, три црнечки глави со црвени ленти (с. 23) (M 52; A 124). Во статијата е дадена страница каде што насловот и самиот текст под грбот се за Албанија и самиот текст вели „Бели кули“. Но, самиот грб, во сите изданија на Стематологијата, е всушност на Бесарабија (сл. 24). Најверојатно станува збор за некоја подврсана верзија од отфрлени погрешно испечатени листови. Во сите изданија на Стематологијата грбот на Албанија е како на сл. 25.

Во *Албанскиот грб во Стематологија на Христофор Жефаровиќ* од 1741 прикажан е грбот на Албанија со сребрен замок (сл. 26). (M 57; A128).

Понатаму се споменуваат и други грбовници, каде што повторно е даден опширен опис од книгата „Грбовите на Македонија“ и малку текст за албанските грбови. Најнапред се оние во кои се наоѓа грбот на Кастриоти како Берлинскиот грбовник од крајот на XVII век (M 47; A 121). Тука е дадена всушност сликата од Кореник-Неориќ (сл. 7). Во грбовникот на Иво Сарака во Дубровник 1746 год. се дадени грбовите на Кастриотиќ (Castriotich) (сл. 27) инв. (сл. 28) и Дукаќиновиќ (Ducaginovich) (сл. 29)

Сл./Fig. 23

Сл./Fig. 24

Сл./Fig. 25

Сл./Fig. 26

coat of arms of Albania is described as: Or, three moor's heads Sable banded Gules (Fig. 23) (M 52; A 124). In the article there is a page where the title and the text below the coat of arms are about Albania and the text itself says “White Towers”. But the coat of arms itself, in all editions of the Stemmatographia, is actually of Bessarabia (Fig. 24). It is most likely a bound version of discarded misprinted sheets. In all editions of the

Stemmatographia, the coat of arms of Albania is as in Fig. 25.

In the *Albanian Coat of Arms in Hristofor Zhefarovic's Stemmatographia from 1741*, the coat of arms of Albania is Azure, issuant from base Vert a castle triple-towered Argent, its port Sable, with the shield crowned with an arched ducal crown (Fig. 26). (M 57; A128).

Other armorials are also mentioned, where

again a detailed description is given from the book “The Coat of Arms of Macedonia” and a little text about the Albanian coats of arms. First of all, there are those with the coat of arms of Castrioti (fig. 13), similar to the Berlin coat of arms from the end of the 17th century (M 47; A 121). Here is actually the picture from Korenic-Neoric (fig. 7). In the coat of arms of Ivo Saraka in Dubrovnik 1746, the coats of arms of Castriotich is

Сл./Fig. 27

Сл./Fig. 28

Сл./Fig. 29

Сл./Fig. 30

инв. (сл. 30) (М 59; А 130). Дополнително, во грбовникот на грофот Ладислав Фестетиќ од 1837 год. во описот на Матковски на грбот на Кастриоти не се споменува „синиот триаголник, над главите“ (М 60; А 132).

Во продолжение, Матковски споменува албански грб во манастирот Петковица кај Шабач од 1825 година (сл. 31). Се работи за икона на која има претстави од шест грба меѓу кои и грбот на Албанија: бел штит со бела тврдина (сл. 32) (М 62; А 131).

Во грбовникот на Ладислав Фестетиќ од 1837 година се наоѓа грбот на Кастриоти (Castriotiche) (сл. 33) инв (сл. 34). Овој претставува копија на Фојничкиот грбовник.

Во преписот од Паисиевата историја од 1845 година, Матковски го опишува албанскиот грб од Жефаровиќ (М 62; А 132), а во Шишковиот препис на Паисиевата историја (1845) е дадена сл. 35 (М 64; А 134).

Во поднасловот *Албанскиот грб во хералдичката таблица на Милан А. Симиќ од околу 1851 год.* е даден грбот со замок (сл. 36) (М 65; А 135).

Во *Книгата Благородништвото во кралството Далмација од Фридрих Хајер од 1873 година*, споменува три албански грбови

Сл./Fig. 31

Сл./Fig. 32

Сл./Fig. 33

Сл./Fig. 34

is not mentioned (М 60; А 132).

In addition, Matkovski mentions an Albanian coat of arms in the Petkovica monastery near Shabac, Serbia from 1825 (Fig. 31). It is an icon on which there are representations of six coats of arms, including

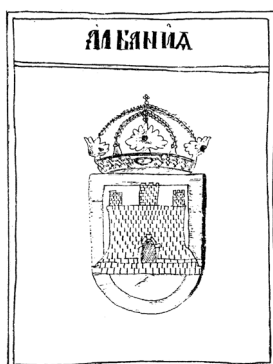
the coat of arms of Albania: Argent, a castle Argent (fig. 32) (М 62; А 131).

In the coat of arms of Ladislav Festetic from 1837 there is the coat of arms of Castriotiche (fig. 33) inv (fig. 34). This is a copy of the coat of arms of Fojnica.

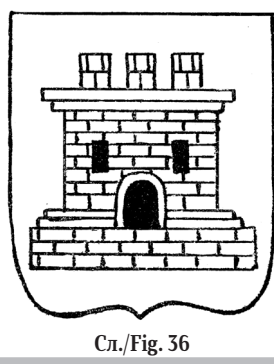
In the transcript of Paisiy's history from 1845, Matkovski

describes the Albanian coat of arms as in Zhefarovic (М 62; А 132), and in Shishkov's transcript of Paisiy's history (1845) a fig. 35, is given (М 64; А 134).

In the subtitle of *The Albanian Coat of Arms in the Heraldic Table of Milan A. Simic From Around*

Сл./Fig. 35

Сл./Fig. 36

Сл./Fig. 37

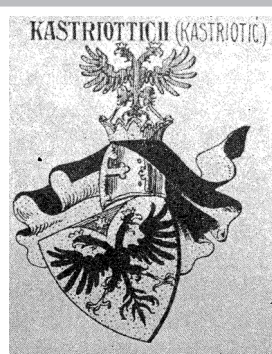
Сл./Fig. 38

(Hayer 1873). Првиот грб е означен како на албанско кралство: на сино сребрена тврдина со три кули и отворена врата. Над штитот кралска круна (сл. 37). Вториот грб прикажува црвен лав на златно поле со круна над штитот и натпис на германски, втор грб на албанско кралство (сл. 38). Како трет е претставен грбот на Кастриоти (Castriotto): на сребро сина рака која држи меч. Над штитот круна (сл. 39) (M 66; A 137).

Сл./Fig. 39

Во книгата *Благородништвото во Хрватска и Славонија од др Иван Бојнички од 1899 година* (Bojnicic 1899), е даден истиот емблезон на грбот на Кастриотик (сл. 40), а поместен е и грбот на семејството Дукаѓини (сл. 41) (M 68; A 139).

Сл./Fig. 40

Сл./Fig. 41

Третото поглавје на статијата е со наслов *Хералдичка анализа на албанските грбови*. Во првиот поднаслов *Поделба на грбовите* е даден текстот од главата *Општи ознавања од хералдиката* од книгата *Грбовите на Македонија*, во која авторот објаснува за видовите грбови според носителот. Тука е даден само грбот на Епир, на сребро црвено куче (сл. 42) од Жефаровиќ како единствен провинциски албански грб. Матковски објаснува дека „само Епир има грб, бидејќи во средните векови честопати бил посебна феудална држава“ (M 74; A 140).

Сл./Fig. 42

1851, the coat of arms with a castle is given (fig. 36) (M 65; A 135).

The book *Nobility in the Kingdom of Dalmatia* by Friedrich Hayer from 1873 mentions three Albanian coats of arms (Hayer 1873). The first coat of arms is marked as that of an Albanian kingdom: Azure, a castle Argent triple-towered its port Sable. Above the shield, a ducal crown (Fig. 37). The second coat of arms is Or a lion Gules, shield ducally crowned and an inscription in German, the second coat of arms of the Albanian kingdom (Fig. 38). The coat of arms of Castriotto

(Castriotto) is presented as the third one: Argent an arm vested Azure holding a sword Argent hilted Or. Above the shield is a crown (Fig. 39) (M 66; A 137).

In the book *Nobility in Croatia and Slavonia* by Dr. Ivan Bojnicic from 1899 (Bojnicic 1899), the same emblazon is given on the coat of arms of Kastriotic (Fig. 40), and the coat of arms of the Dukagjini family (Fig. 41) is given (M 68; A 139).

The third chapter of the article is titled *Heraldic Analysis of Albanian Coats of Arms*. In the first subheading *Division of Coats of Arms*, the text from the chapter *Basic Knowledge of Heraldry* is from the book *Coats of Arms of Macedonia*, in which the author explains about the types of coats of arms according to the bearer. Only the coat of arms of Epirus (Fig. 42) by Vitezovic is given here as the only provincial Albanian coat of arms. Matkovski explains that “only Epirus has a coat of arms, because in the

Middle Ages it was often a separate feudal state” (M 74; A 140).

In the second subtitle *State Arms of Albania*, an analysis of the elements is given: the shield (fig. 43), the crown, the inscriptions

Во вториот поднаслов *Земски грбови на Албанија*, се дава анализа на елементите: штитот (сл. 43), круната, натписите на 8 грбови на Албанија дадени како илустрации во статијата издадена во Приштина. Мат-

Сл./Fig. 43

Сл./Fig. 44

ковски се задржува на разликите во бојата на штитот (сл. 44), особено на трите грбовни фигури: сребрена тврдина, три црнечки глави и црвен лав (M 79; A 143).

Во поднасловот *Приватно-семејни албански грбови*, Матковски зборува само за грбови на Кастриоти (11) и Дукагини (7). Истотака го спомнува и семејството Музаки за кои пишувал Соловјев, но самиот Матковски не можел да најде нивен грб во некаков извор (M 84; A 146).

Во анализата на грбот на Кастриоти, за бојата на штитот Матковски дава: за златно-жолта (9), сребрена (2) и црна (1). А за двоглавиот орел: црн (9), сребрен (1) и еднаш со рака со меч наместо орел. Овде е важно да се напомене дека клинот од чело, нарекуван од Матковски син тираголник со шестокраката звезда, воопшто не е споменат во анализата (M 85; A 149).

За грбот на Дукагини бојата на штитот е златно-жолта (5) и сребрена (2), додека амблемот, едноглав орел е постојан. Челенката е двоглав орел жолт (4) и црн (2) (M 86; A 150).

Понатаму текстот ги споменува амблемите на албанските грбови, но најмногу се задржува на лавот, за кого Матковски највеќе пишува во својата книга *Грбовите на Македонија* од која, како што покажавме, црпи голем дел од материјалот за оваа статија.

Во анализата ги дава видовите на шлемови (сл. 45), круни (сл. 46) и ленти (сл. 47) (A 155).

Објавената статија е илустрирана со 27 илустрации од кои 10 се печатени во негатив поради техничка грешка. Има и неколку заменети слики, не е јасно дали Матковски ги погре-

on 8 coats of arms of Albania given as illustrations in the article published in Pristina. Matkovski explains the differences in the color of the shield (Fig. 44), especially on the three armorial figures: a fortress Argent, three heads Sable and a lion Gules (M 79; A 143).

In the subtitle *Albanian Private and Family Coats of Arms*, Matkovski only talks about the coats of arms of Kastrioti (11) and Dukagjini (7). He also mentions the Muzaki family, about whom Solovjev wrote, but Matkovski himself could not find their coat of arms in any of the sources (M 84; A 146).

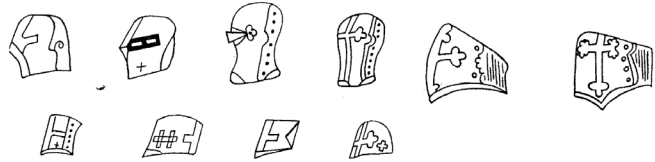
In the analysis of Castrioti's coat of arms, for the color of the shield, Matkovski gives: Or (9), Azure (2) and Sable (1). And for the double-headed eagle: Sable (9), Argent (1) and once with a hand holding a sword instead of an eagle. Here it is important to note that the wedge from the chief, called by Matkovski "a blue triangle with a six-pointed star", is not mentioned at all in the analysis (M 85; A 149).

For Dukagjini's coat of arms, the color of the shield is Or (5) and Argent (2), while the charge, a single-headed eagle, is constant. The crest is a two-headed eagle Or (4) and Sable (2) (M 86; A 150).

Furthermore, the text mentions the emblems of the Albanian coat of arms, but it mostly dwells on the lion, about whom Matkovski mostly writes in his book *Arms of Macedonia*, from which, as we have shown, he draws a largest part of the material for this article.

In the analysis he gives the types of helmets (Fig. 45), crowns (Fig. 46) and scrolls (Fig. 47) (A 155).

The published article is illustrated with 27 illustrations, 10 of which are printed in

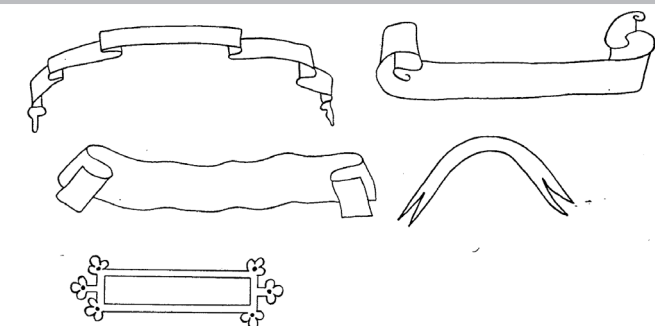
Сл./Fig. 45

Te stemat familjare kurorat kanë qenë princërore:

Сл./Fig. 46

Сл./Fig. 47

шил или пак графичкиот уредник.

Матковски при опишувањето на грбовите не користи блазон, туку опширно опишување. Огромниот дел од изворите кои ги користи се јужнословенски од пред Втората светска војна.

ЗАКЛУЧОК

Статијата на Александар Матковски „Албански грбови во минатото“, објавена на албански јазик во Приштина во 1969 година, на 69 страници со 27 илустрации, најверојатно е прво дело за албанската хералдика. Матковски статијата ја подготвува во период кога ја подготвува и книгата „Грбовите на Македонија – прилог кон македонската хералдика“, од која и го црпи најголемиот дел од материјалот. Се повикува на изворите во кои го бара и го наоѓа и македонскиот грб, а во кој е присутен или грб на Албанија или на семејството Кастриоти(ќ) и Дукаѓини(ќ). Дополнително има само уште три дела: Животот на Скендербег од Барлети од 1508-10, Благородништвото во кралството Далмација од Фридрих Хајер од 1873 година, и Благородништвото во Хрватска и Славонија од Иван Бојнички од 1899 година. Двете последни се всушност делови од Големиот и општ грбоник на Јохан Зибмахер. Во секој случај, како со македонската хералдика така и со албанската ќе поминат повеќе од четири децении по делата на Матковски пред да се појават нови и продлабочени познавања на овие теми. Ова го прави Матковски вистински пионер и визионер во неговата научна работа.

БИБЛИОГРАФИЈА • BIBLIOGRAPHY

- Младеновски Симо (2009), „Матковски Александар“, Македонска енциклопедија, (Скопје: МАНУ).
- Матковска Поликсена (2001), сопругата на Александар, документарна емисија „Александар Матковски“ (17:40), Телевизија КИСС, Тетово, <https://www.youtube.com/watch?v=XHoACA4fTZc> посетено на 26.4.2019.
- Според зборовите на Матковски од МАНУ, Фонд Александар Матковски, АЕ 53/1-5.
- Матковски Александар (1968) „Стариот земски грб на Македонија и други македонски грбови (Прилог кон македонската хералдика)“ (МАНУ АЕ 45/1-377).
- Матковски Александар (1969а) „Хералдичко претставување на Отоманската Империја во Европа“ Гласник ИНИ, 1969, XII, 1-2 (МАНУ АЕ 229/1)
- Матковски Александар (1969b) „Македонски грб од 1340 година не постои“ – писмо реакција на написот објавен во списанието Журнал на 11.10.1969 (МАНУ АЕ 53/1-5)

the negative due to a technical error. There are also replaced images, it is not clear whether Matkovski himself made the mistake, or if it was the graphic editor.

When describing the coats of arms, Matkovski does not use a blazon but extensive description. Vast of the sources used by Matkovski are South Slavic, from before the Second World War.

CONCLUSION

Aleksandar Matkovski's article "Albanian Coats of Arms in the Past" published in Albanian in Pristina in 1969, on 69 pages with 27 illustrations, is probably the first work on Albanian heraldry. Matkovski prepared the article at a time when he was also preparing the book "The Coat of Arms of Macedonia - a Contribution to Macedonian Heraldry", from which he draws most of the material. He refers to the sources in which he searches for Macedonian coat of arms, and in which he finds either the coat of arms of Albania or of the Kastrioti(c) and Dukagjini(c) families. In addition there are only three other works: *The Life of Skanderbeg* by Barletti from 1508-10, *The Nobility in the Kingdom of Dalmatia* by Friedrich Heyer from 1873, and *The Nobility in Croatia and Slavonia* by Ivan Bojnić from 1899. The last two are actually parts of Johann Siebmacher's *Great and General Armorial*. In any case, both with Macedonian heraldry and Albanian heraldry, more than four decades will pass after Matkovski's works before new and in-depth knowledge of these topics appears. This makes Matkovski a true pioneer and visionary in his scientific work.

- Матковски Александар (1969c) „Албански грбови во минатото“ објавена на албански јазик во Приштина во 1969 г (МАНУ АЕ 68/1-103).
- Barleti Marin, *Historia de vita et gestis Scanderbegi Epirotarvm principis*, Rome : Bernardino dei Vitali, [1508 - 1510] <https://www.loc.gov/item/2021666892>
- Bojnić, Ivan (1899) *Der Alder vo Kroatien und Slavonien*, Nürnberg: Bauer & Raspe.
- Heyer, Carl Georg Friedrich von Rosenfeld (1873), *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg: Bauer & Raspe.
- Matkovski, Aleksandar. (1969) „Stemat Shqiptare në të kaluarën“, *Gjurime Albanologjike*. 2, Prishtina: Institut Albanologjik i Prishtinës.
- Schiro Giuseppe, *Gli albanesi e la questione balcanica*, Napoli: a spese dell'editore Ferd. Bideri, 1904, 1. <http://asa.archiviostudiadriatici.it/islandora/object/libria%3A315894#page/6>
- Varfi, Gjini. (2000) *Heraldika Shqiptar*, Shtëpia botuese Dituria, Tiranë.

ГРБОВИТЕ НА МАКЕДОНИЈА ВО ЗАПАДНОЕВРОПСКИ ИЗВОРИ

Иван Нацевски

Македонско грбословно друштво,
Потпретседател и хералд вардарски
<https://orcid.org/0000-0002-7169-6039>

УДК 929.6(497.7)(093)
929.6Александар Македонски(093)
<https://doi.org/10.47763/mher2219026n>

Рецензирана статија

АПСТРАКТ

Изворите на грбовите на Македонија можат да се поделат од повеќе аспекти, како време на појава, јазик на изворот, симболите на самите грбови итн. Сепак, она што се чини главна карактеристика е местото каде што се појавуваат тие. Така, врз основа на местото на појава на изворите со македонски грб можеме да издвоиме две групи. Првата група ја претставуваат изворите од илирската хералдика. Втората група ја сочинуваат изворите кои не се дел од илирската хералдика и слободно може да се нарече вонилирската група.

Вонилирската група поради својата опширност и разноликост може да се подели на две подгрупи. Првата подгрупа ја сочинуваат грбовите на кралот на Македонија или само на Македонија, а втората ја сочинуваат припишаните грбови на Александар Македонски. Дополнително може да се издвои и трета подгрупа во која влегуваат грбовите на Ематија, како и грбовите на одредени македонски владетели, градови и сл. Грбовите на Александар Македонски се тема доволно голема сама за себе и нема да бидат предмет на овој труд. Цел на овој труд ќе бидат грбовите од првата подгрупа на вонилирската хералдика. Дополнително ќе бидат претставени и извори од третата подгрупа.

Клучни зборови: Македонија, грбови, Александар Македонски.

THE COAT OF ARMS OF MACEDONIA IN WESTERN EUROPEAN SOURCES

Ivan Nacevski

Macedonian Heraldic Society,
Vice President and Vardar Herald
<https://orcid.org/0000-0002-7169-6039>

UDC 929.6(497.7)(093)
929.6Александар Македонски(093)
<https://doi.org/10.47763/mher2219026n>

Peer-reviewed article

ABSTRACT

Sources of the coats of arms of Macedonia can be distinguished from several aspects such as their date, language, symbols, etc. However, what seems to be key is where they appear. Thus, based on the place of appearance of the sources with the Macedonian coat of arms, we can distinguish two groups. The first group is represented by the sources from Illyrian heraldry. The second group consists of sources that are not part of Illyrian heraldry which can be termed the non-Illyrian group.

Due to its breadth and diversity, the non-Illyrian group can itself be divided into two subgroups. The first subgroup consists of the coats of arms of the king of Macedonia or just Macedonia, and the second consists of the attributed coats of arms of Alexander the Great. In addition, a third subgroup can be distinguished, which includes the coats of arms of Emathya as well as the coats of arms of certain Macedonian rulers, cities, etc. As the coat of arms of Alexander the Great is itself a large topic it will not be the subject of this paper. Instead, the focus of this paper will be the coats of arms of the first subgroup of non-Illyrian heraldry. In addition, sources from the third subgroup will be presented.

Keywords: Macedonian arms, Alexander the Great

ВОВЕД

Човековата природа е водена и изразувана преку симболи. Од наједноставно и интимно изразување љубов, до поистоветување на групи и поединци, целото човечко општење е преплавано од симболи и преносни значења. Имајќи го предвид ова, никако не е за изненадување фактот што хералдиката од својата појава па до денешен ден, предизвикува особено љубопитство кај луѓето. Тоа љубопитство е насочено како кон ознаките, т.е. грбовите на одделни историски личности така и кон грбовите на цели царства, земји, територии и др. Во Македонија, како што е познато, хералдиката, и покрај тоа што е интересна, сè уште не е доволно позната и проучена. Основната заслуга за почетоците на изучување и истражување на грбовите на Македонија му припаѓа на академик Александар Матковски. Имено, тој, кон крајот на шеесеттите години на 20 век, објавува неколку статии на тема македонски земски грб, а во 1970 година го објавува своето капитално дело „Грбовите на Македонија“ (Јоновски 2019, 105-122). Во него Матковски прави каталожки преглед на оние извори со грбови на Македонија коишто нему му биле достапни во моментот на создавањето на делото. По издавањето на Грбовите на Македонија настапува целосно затишје во изучувањето на грбовите на Македонија.

Со создавањето на Македонското хералдичко здружение (МХЗ) во 2003 година Јован Јоновски ќе почне поинтензивен и попродабочен научен ангажман што ќе резултира со две капитални дела од областа на македонската хералдика. Во 2015 година Јоновски ја објавува книгата „Симболите на Македонија“ (Јоновски 2015), а во 2019 излегува и „Сонцето и лавот како симболи во хералдиката и вексилологијата на Македонија“ (Јоновски 2019а). Со овие две дела значајно ќе се продлабочат познавањата за појавата и развојот на грбовите на Македонија. Грбовите на Македонија се проучувани и од автори надвор од Македонија. Од нив поопсежни проучувања и свои видувања дале Драгомир Ацовиќ (Ацовиќ 2009) од Србија и Иван Војников (Војников 2011, 3–16) од Бугарија. Дополнителен поттик во продлабочувањето на познавањето од оваа област имаше и технолошкиот развој. Имено, дигитализацијата на библиотечните фондови низ светот како и

INTRODUCTION

Human nature is guided and expressed through symbols. From the simplest and most intimate expression of love to the identification of groups and individuals, all human society is awash with symbols and figurative meanings. Bearing this in mind, it is not at all surprising that heraldry, from its appearance to the present day, arouses particular curiosity among people. That curiosity is directed towards the insignias, i.e. the coats of arms of individual historical figures as well as the coats of arms of entire kingdoms, countries, territories, etc. In Macedonia, as is known, heraldry, although interesting, is still insufficiently known and studied. The main credit for the beginnings of studying and researching the coats of arms of Macedonia belongs to academician Aleksandar Matkovski. In the late sixties of the twentieth century, he published several articles on the Macedonian coat of arms, and in 1970 he published his capital work *The Coats of Arms of Macedonia* (Jonovski 2019, 105-122). In it, Matkovski makes a catalog review of those sources with coats of arms of Macedonia that were available to him at the time of the creation of the work. After the publication of the Coat of Arms of Macedonia, there is a complete lull in the study of the coat of arms of Macedonia.

With the creation of the Macedonian Heraldry Society (MHS) in 2003, Jovan Jonovski will begin a more intensive and in-depth scientific engagement that will result in two capital works in the field of Macedonian heraldry. In 2015, Jonovski published the book *The Symbols of Macedonia* (Jonovski 2015), and in 2019 *The Sun and the Lion as Symbols in the Heraldry and Vexillology of Macedonia* was published (Jonovski 2019a). These two works will significantly deepen the knowledge about the appearance and development of the coats of arms of Macedonia. The coats of arms of Macedonia have been studied by authors outside Macedonia itself. Among them, Dragomir Acović (Acović 2009) from Serbia and Ivan Voynikov (Voynikov 2011, 3–16) from Bulgaria gave us more extensive studies and views on the matter. Technological development had an additional impetus in the deepening of knowledge in this area. Namely, the digitization of library funds around the world as well as their opening for free

нивното отворање за слободен пристап одигра голема улога во откривањето нови извори за кои претходно беа потребни огромни финансиски ресурси и премногу време.

Денес, може да се каже дека сознанијата за грбовите на Македонија се на задоволително основно ниво. Сепак, останува уште многу за истражување, особено во контекст на нивната појава, развој и заемна поврзаност. Целта на овој труд е да разгледа и да објасни неколку грбови на Македонија од западноевропски извори. Дел од овие се делумно или целосно познати и досега, но никогаш не се обработени како група, засебно, одвоено од некое дело во кое се само споменати дека постојат.

ПОДЕЛБА НА ИЗВОРИТЕ НА ГРБОВИТЕ НА МАКЕДОНИЈА

Изворите на грбовите на Македонија можат да се поделат од повеќе аспекти, како време на појава, јазик на изворот, симболите на самите грбови итн. Сепак, она што се чини главна карактеристика е местото каде што тие се појавуваат. Така, врз основа на местото на појава на изворите со македонски грб можеме да издвоиме две групи. Првата група ја претставуваат изворите од илирската хералдика (Nacevski 2022). Тука спаѓаат македонскиот земски грб од илирскиот грбовник во сите негови преписи, како и македонските земски грбови од Стематографиите на Павле Ритер Витезовиќ (Kljagić, 2013, 138–43) и Христофор Жефаровиќ (Ѓорѓиев и Сараќински 2020, 31-46). Оваа група е најдобро проучена и најдобро обработена. За неа веќе има пообемна литература (Нацевски 2020, 131-150), (Јоновски 2015) па затоа нема да биде дел од овој напис. Втората група ја сочинуваат изворите кои не се дел од илирската хералдика и слободно може да се нарече вонилирска група (Јоновски 2009, 3-13).

Вонилирската група поради својата опширност и разноликост може да се подели на две подгрупи. Првата подгрупа ја сочинуваат грбовите на кралот на Македонија или само на Македонија, а втората ја сочинуваат припишаните грбови на Александар Македонски (Јоновски 2009). Дополнително може да се издвои и трета подгрупа во која влегуваат грбовите на Ематија, како и грбовите на одредени македонски владетели, градови и сл. Грбовите

access played a major role in discovering new sources that previously required huge financial resources and too much time.

Today, it can be said that knowledge about the coats of arms of Macedonia is at a satisfactory basic level. However, much remains to be researched especially in the context of their emergence, development and interrelationship. The aim of this paper is to review and explain several coats of arms of Macedonia from Western European sources. Some of these are partially or fully known until now, but have never been treated as a group, separately, outside of some work in which they are only mentioned as existing.

CLASSIFICATION OF THE SOURCES OF THE COATS OF ARMS OF MACEDONIA

The sources of the coats of arms of Macedonia can be divided from several aspects such as the time of appearance, the language of the source, the symbols of the coats of arms themselves, etc. However, what seems to be the main feature is where they appear. Thus, based on the place of appearance of the sources with the Macedonian coat of arms, we can distinguish two groups. The first group is represented by the sources from Illyrian heraldry (Nacevski 2022). These include the Macedonian coat of arms from the *Illyrian armorial* in all its copies as well as the Macedonian coat of arms from the *Stematographies* of Pavle Ritter Vitezović (Kljagić, 2013, 138–43) and Hristofor Žefarović (Ѓорѓиев и Сараќински 2020, 31- 46). This group is the best studied and the best researched. There is already more extensive literature about it (Nacevski 2020, 131-150), (Јоновски 2015), so it will not be a subject of this article. The second group consists of sources that are not part of Illyrian heraldry and can be freely called the Non-Illyrian group (Јоновски 2009, 3-13).

Due to its breadth and diversity, the Non – Illyrian group can be divided into two subgroups. The first subgroup consists of the coats of arms of the king of Macedonia or just Macedonia, and the second consists of the attributed coats of arms of Alexander the Great (Јоновски 2009). In addition, a third subgroup can be distinguished, which includes the coats of arms of Emathya as well as the coats of arms of certain Macedonian

на Александар Македонски се тема доволно голема сама за себе и нема да бидат предмет на овој труд. Целта на овој труд ќе бидат грбовите од првата подгрупа на вонилирската хералдика. Дополнително ќе бидат претставени и извори од третата подгрупа.

ГРБОВИТЕ НА (КРАЛОТ НА) МАКЕДОНИЈА

Првата подгрупа на вонилирската група извори е слабо обработена од македонската, но и од преостанатата хералдичка наука. Причините за ова, веројатно, се многу и разновидни. Во времето кога Матковски почнува да се занимава со оваа проблематика, неможност да истражува добар дел од европските грбовници, а веројатно и неподобноста на темата во времето во коешто тој создава, ќе го наведе да донесе два тесни заклучоци во однос на грбот на Македонија во целина. Првиот спорен заклучок е дека македонскиот грб, за разлика од грбовите на преостанатите јужнословенски земји се појавува првин на домашен јужнословенски терен како дел од илирската хералдика (Матковски 1990, 43). Вториот е дека македонскиот грб е постојан и секогаш е лав, притоа на црвено поле златен (Матковски 1990, 167–174). Ваквата темелна поставеност на македонската хералдичка наука беше конечно напуштена преку неколку современи истражувања, коишто веќе беа споменати. Така, денес, со сигурност знаеме дека и покрај несомнената капиталност на делото на Матковски, неговите заклучоци во однос на појавата на грбот или поскоро грбовите на Македонија како и неговиот/нивниот блазон се неиздржани и не можат да бидат прифатени како научна вистина. Интересно да се напомене е дека Матковски при своето истражување користел одредени западноевропски грбовници во кои има грб на Македонија. Таков е, на пример, *Рихенталовиот грбовник* од соборот во Констанца (Матковски 1990, 42). Во него како 283. грб го наоѓаме грбот на земјата на Александар Велики. Ќе остане непознато дали Матковски не го забележал овој грб или пак, просто не му се вклопувал во очекуваните резултати. Како и да е, овој грб ќе биде разгледан подолу во оваа статија. Во својата книга *Хералдика и Срби*, најголемо и најсеопфатно хералдичко дело од балкански автор, Драгомир Ацовиќ се осврнува и на гр-

rulers, cities, etc. The coat of arms of Alexander the Great is a topic big enough by itself and will not be the subject of this paper. The aim of this paper will be the coats of arms of the first subgroup of Non – Illyrian heraldry. In addition, sources from the third subgroup will be presented.

THE COATS OF ARMS OF (THE KING OF) MACEDONIA

The first subgroup of the Non – Illyrian group of sources is poorly researched by the Macedonian, but also by the rest of the heraldic science. The reasons for this are probably many and varied. At the time when Matkovski starts to deal with this problem, the inability to research a good part of European coats of arms, and probably the inappropriateness of the subject at the time in which he creates, will lead him to make two narrow conclusions regarding the coat of arms of Macedonia as a whole. The first disputed conclusion is that the Macedonian coat of arms, unlike the coats of arms of the other South Slavic countries, first appeared on domestic South Slavic territory as part of the Illyrian heraldry (Matkovski 1990, 43). The second is that the Macedonian coat of arms is permanent and is always a golden lion on a red field (Matkovski 1990, 167–174). This fundamental arrangement of the Macedonian heraldic science was finally abandoned through several modern researches, which have already been mentioned. Thus, today, we know for sure that despite the undoubted capital importance of Matkovski's work, his conclusions regarding the appearance of the coat of arms or rather the coats of arms of Macedonia as well as his/their blazon are unsupported and cannot be accepted as scientific truth. It is interesting to note that Matkovski during his research used certain Western European coats of arms that have the coat of arms of Macedonia. Such is, for example, *Richenthal's armorial of the Council in Constanta* (Matkovski 1990, 42). In it as coat of arms number 283 we find the coat of arms of the country of Alexander the Great. It will remain unknown if Matkovski did not notice this back then or if it simply did not fit into the expected results. However, this coat of arms will be discussed further down in this paper. In his book *Heraldry and the Serbs*, the largest and most comprehensive heraldic work by

бовите на Македонија. И тој како и Матковски ова го прави од контекст на илирската хералдика. Ацовиќ, неосновано, изнесува толкување за сомнителната автентичност на македонскиот грб (Ацовиќ 2009, 172), иако во истото дело тој дава три блатона на грбот на кралот на Македонија, кои ќе бидат разгледани во овој труд и прифаќа можност, грбот на Македонија да потекнува од припишаниот грб на Александар Македонски (Ацовиќ 2009, 268-271). Во соседна Бугарија за грбовите на Македонија најопширно пишува Иван Војников (Војников 2011).

Најзначаен современ автор што се занимавал со обработка на грбовите на Македонија е Јован Јоновски. Тој е прв кој пристапува кон прашањето за грбовите на Македонија надвор од зададената рамка на Матковски и прв кој соопштува за нови и до тој момент необработени грбови. Воедно тој прв предлага изворите да се поделат на илирски и вонилирски со веќе опишаните подгрупи (Јоновски 2021, 5-10). Јоновски во повеќе наврати пишува за неколку грбови на Македонија од западноевропски извори, но само во општи црти без продлабочена анализа.

Грбовите на кралот на Македонија претставуваат голема и разнолика подгрупа. Според елементите застапени на грбовите, можат да се издвојат најмалку десет блатонски групи. Ова значи дека има барем десет различни грбови по форма, содржина и облик, кои се среќаваат во повеќе од дваесетина западноевропски извори. Според елементите застапени во блатонот тоа се: три свона, тојага меѓу рогови, градобрански ремени, лав, јарец, три круни и други. Секој од овие елементи ќе биде разгледан и обработен поединечно, а во редоследот најчесто среќаван кај оние застапени со по еден извор.

ТРИ СВОНА

Најстариот досега познат хералдички извор кој се однесува на Македонија датира од самиот почеток на 15 век. Станува збор за *Хрониката на Констанечкиот собор*, составена од Урлих фон Рихентал или *Рихенталов грбовник*. Соборот се одржал во градот Констанца на Боденското Езеро во периодот од 1414 до 1418 година (Clemmensen 2011, 4), а е во контекст на раскол

a Balkan author, Dragomir Acović also refers to the coats of arms of Macedonia. Like Matkovski, he does this from the context of Illyrian heraldry. Acović unfoundedly presents an interpretation of the doubtful authenticity of the Macedonian coat of arms (Ацовиќ 2009, 172), although in the same work he gives three blazons on the coat of arms of the king of Macedonia, which will be discussed in this paper, and accepts the possibility that the coat of arms of Macedonia originates from the attributed coat of arms of Alexander the Great (Ацовиќ 2009, 268-271). In neighboring Bulgaria, Ivan Voynikov wrote the most extensively about the coats of arms of Macedonia (Војников 2011).

The most significant contemporary author who dealt with the research of the coats of arms of Macedonia is Jovan Jonovski. He is the first to approach the issue of the coats of arms of Macedonia outside of the set framework of Matkovski and the first to report on new and until then unresearched coats of arms. He was also the first to propose that the sources be divided into Illyrian and Non-Illyrian with the already described subgroups (Jonovski 2021, 5-10). Jonovski writes on several occasions about several coats of arms of Macedonia from Western European sources, but only in general terms without in-depth analysis.

The coats of arms of the king of Macedonia represent a large and diverse subgroup. According to the elements represented on the coats of arms, at least ten blazon groups can be distinguished. This means that there are at least ten coats of arms, different in form, content and shape, which are found in more than two dozen Western European sources. According to the elements represented in the blazon, these are: three bells, a club between horns, bars counter embattled, a lion, a goat, three crowns and others. Each of these elements will be considered and studied individually, and presented in an order from most often met blazon to those represented by one source.

THREE BELLS

The oldest known heraldic source related to Macedonia dates back to the beginning of the fifteenth century. It is the armorial *Chronicle of the Council of Constance* compiled by Ulrich von Richenthal or *Richenthal's armorial*. The

во Римокатоличката црква познат како Западна шизма (Western Schism 2022). Оригиналното Рихенталово дело, напишано на германски, денес е изгубено, но сочувани се пет преписи создадени во периодот од 1450 до 1465 како и три печатени изданија од 1483, 1536 и 1575 година (Clemmensen 2011, 10-11). Најстариот сочуван препис е познат како *Аулendorфски кодекс*. Денес се чува во Њујоршката јавна библиотека во Спенсеровата колекција под инвентарен број Ms. 32 (Clemmensen 2011, 12-13). Најстарото печатено издание е од 2 септември 1453 година, а е издадено од Антон Сорг во Аугсбург (Clemmensen 2011, 13).

Во Рихенталовата хроника под реден број 283 го наоѓаме грбот на земјата на Александар Велики со блазон: сребрено, три црвени свона (Clemmensen 2011, 95) (сл. 1). Ова претставува праобразец за грб на Македонија, кој се среќава во уште неколку други германски грбовници. Тие се настанати на територијата на денешна јужна Германија во околината на споменатото Боденско Езеро. Токму затоа сите заедно се познати како грбовници од боденска група (Clemmensen 2013, 3). Дека станува збор за грб Македонија, а

не за некоја друга земја сведочи Јергругенсовиот грбовник. Имено, овој подоцнежен претставник на споменатата група, напишан, нацртан и насликан во периодот 1493 - 1499 година, се состои од два дела: грбовник (содржи само германски и имагинарни грбови) и генеаложка хроника (Clemmensen 2013). Во грбовникот под редни броеви 95 и 376 среќаваме грб насловен како *на кралството Македонија*. Грбот број 95 е идентичен со грбот од Рихенталовата хроника, додека пак, оној по реден број 376 претставува негова инверзија. На хералдички јазик ова значи дека се променети местата на боите на штитот и неговите елементи. Па, така, блазонот на инверзниот грб сега гласи: црвено, три сребрени свона. Употребата на инверзија во ова дело е исклучително важно затоа што сведочи за поширок процес среќаван и во други дела, но и во порани периоди. Во тој процес инверзниот припишан грб на Александар Македонски е

council was held in the city of Constance on Lake Constance in the period from 1414 to 1418 (Clemmensen 2011, 4), and is in the context of a schism in the Roman Catholic Church known as the Western Schism. Richenthal's original work, written in German, is now lost, but five copies created between 1450 and 1465 as well as three printed editions from 1483, 1536 and 1575 survive (Clemmensen 2011, 10-11). The oldest surviving copy is known as the *Aulendorf Codex*. Today the manuscript is kept in the New York Public Library in the Spencer Collection under the inventory number Ms. 32 (Clemmensen 2011, 12-13). The oldest printed edition is dated September 2, 1453, and was published by Anton Sorg in Augsburg (Clemmensen 2011, 13).

In the Richenthal chronicle under serial number 283 we find the coat of arms of Alexander the Great with a blazon: silver, three red bells (Clemmensen 2011, 95) (fig. 1). This is a prototype for the coat of arms of Macedonia, which is found in several other German coats of arms. They originated in the territory of today's southern Germany in the vicinity of the mentioned Lake Constance also known as Bodensee. That is why they are all together known as armorial bearings from the Boden group (Clemmensen 2013, 3). That it is the coat of arms of Macedonia and not

some other country is evidenced by *Jergrugen* armorial. Namely, this later representative of the mentioned group, written, drawn and painted in the period 1493-1499, consists of two parts: an armorial (containing only German and imaginary coats of arms) and a genealogical chronicle (Clemmensen 2013). In the armorial under serial numbers 95 and 376 we find a coat of arms titled as of the Kingdom of Macedonia. The coat of arms number 95 is identical to the coat of arms from the Richenthal Chronicle, while the coat of arms numbered 376 is its inversion. In heraldic language, this means that the places of the colors of the shield and its elements have changed. So, the blazon on the reverse now reads: *gules, three bells argent*. The use of inversion in this work is extremely important because it testifies to a wider process found in other works as well as in earlier periods. In that process, the inverse attributed coat of arms of Alexander the Great is the coat of

Сл./Fig. 1

грб на Македонија. Друг таков пример ќе биде претставен подолу во трудот.

Во Баварската државна библиотека се чува уште еден извор, кој содржи грб со три свона. Станува збор за грбовник настанат во првата половина на 16 век, некаде во јужна Германија (Warrenbuch). На педесет и петтата страница од овој труд се наоѓа грбот на земјата на Александар Велики со блазон: сребрено, три црвени свона со златни клепапа. Грб со ист наслов и ист блазон среќаваме во книгата *Швајцарска хроника*.

Објавена е во 1576 година од страна на Кристоф Силберисен, а денес се чува во Кантоналната библиотека Аргау (Aargau 1576). Грбот на Македонија се наоѓа на 570. страница од делото (сл. 2). Заедно со сите овие извори треба да се спомене и делото *Благороднички ознаки* на Силвестро Петра Санта. Ова дело објавено во Рим во 1638 година на својата тринаесетта страница содржи грб со три свона. Боите не се посочени. Она што го прави значајно за споменување овој грб овде е што е поврзан со Индија по победата на Александар (Sancta 1638, 13). Текстот даден како опис во книгата гласи: бакарните свона на индиските кралеви, истото можеби му се припишува на Александар, победникот на Индијците (*Indi Reges enea cymbala; que idio fortafse tribuuntur Alexandro Indorum victori*).

Ваквата ситуација во која грб на владетел се претставува како грб на земја воопшто не е за изненадување. Напротив, во сфаќањето на средновековниот човек земјата припаѓа на владетелот, па оттука сите негови атрибути се и атрибути на земјата, т.е. кралството/царството. Александар како најпознат македонски владетел целосно се вклопува во оваа идеја. Што се однесува до симболиката на своната, веројатен извор може да се побара во расказот на Псевдо-Калистен за зачнувањето на Александар (Войников, 2011, 3–16). Имено, Олимпијада долго време немала деца, па решила да побара помош од египетскиот оракул Нектенабо, кој живеел во

arms of Macedonia. Another such example will be presented later in the paper.

Another source containing a coat of arms with three bells is kept in the Bavarian State Library. It is a coat of arms created in the first half of the sixteenth century somewhere in southern Germany (Wappenbuch). On the fifty-fifth page of this coat of arms is the coat of arms of the country of Alexander the Great with a blazon: argent, three red bells with gold clasps. We find a coat of arms with the same title and the same blazon

in the book *Swiss Chronicle*. It was published in 1576 by Christoph Silberissen, and today it is kept in the Aarau Cantonal Library under the inventory number: MsWettF 16: 1 (Aarau 1576). The coat of arms of Macedonia can be found on page 570 of the work (fig. 2). Along with all these sources, Silvestro Petra Sancta's work *Insignias of Nobility* should be mentioned. This work published in Rome in 1638 contains on its thirteenth page a coat of arms with three bells. The colors of the blazon are not indicated.

What makes it significant to mention

is that this coat of arms is here associated with India after Alexander's victory (Sancta 1638, 13). The exact text given as a description in the book reads: *Indi Reges enea cymbala; que idio fortafse tribuuntur Alexandro Indorum victori*; or translated: the copper bells of the Indian kings, the same may have been attributed to Alexander the conqueror of the Indians.

Such a situation in which the coat of arms of a ruler is presented as the arms of a country is not at all surprising. On the contrary, in the understanding of the medieval man, the land belongs to the ruler, hence all his attributes are also attributes of the land, i.e. the kingdom/realm. Alexander, as the most famous Macedonian ruler, completely fits into this idea. As for the symbolism of the bells, a possible source can be found in the story of Pseudo-Callisthenes about the conception of Alexander (Войников, 2011, 3–16). Namely, Olympias, she did not have children for a long time, so she decided to ask for help from the Egyptian oracle Nectenabo, who lived in Macedonia and was pharaoh before.

Сл./Fig. 2

Македонија, а претходно бил фараон. Нектенабо ѝ објаснил дека за да има дете, треба да ја бладаат тројца богови: Зевс во форма на Орел, Амон – на змија, и Херакле – на лав. Всушност, Нектенабо ја прелажал Олимпијада и преку ноќ се преобразил последователно во секое од трите животни и така таа забременила и го родила Александар, кој имал истовремено три форми (Псевдо-Калистен, 2008).

ТОЈАГА МЕЃУ РОГОВИ

Блазонот тојага меѓу два рога е втор според застапеност по своната како грб на Македонија од досега познатите западноевропски извори. За разлика од состојбата со своната, во овој случај ниеден извор не соопштува за бои во блазонот. Најстариот засега познат извор од оваа блазонска подгрупа датира од крајот на 16 век. Станува збор за делото *Генеалогски театар што ги прикажува сите семејства на херои и хероини од сите возрасти*, издадено во 1598 година од страна на Херонимус Хенинг во Магдебург. Ова печатено дело напишано на латински јазик претставува генеалогски трактат за голем број славни личности од антиката. Грбот на Македонија во него го среќаваме двапати. Првиот пат на страница 499 го наоѓаме грбот со наслов на Македонците (*MACEDONIORUM*) (Henninges 1598, 499). Во продолжение на страница 533 на почетокот на поглавјето насловено како: Семејствата на кралевите кои ја држеле Македонија по заминувањето на монархијата на Александар Велики (*Regum qui macedoniam post alexandri magni monarchiae discessum tenuerunt familiae*) (Henninges 1598, 533), го среќаваме овој грб вторпат. Овде насловот е *MACEDONUM*, што повторно значи на Македонците (сл. 3).

Втор извор од оваа блазонска подгрупа е делото *Благороднички ознаки* од италијанскиот автор Силвестре Петра Санта. Издадено во 1638 година во Рим, тоа претставува хералдички трактат на латински јазик. Во извесна смисла *Благороднички ознаки* претставува логично продолжение на делот *За херојските симболи* од истиот автор, објавено четири години претходно. Грбот со ваков блазон се наоѓа на четвртата страница на *Благороднички ознаки* заедно со

Nectenaboi explained that in order to have a child, three gods should care for her: Zeus in the form of an eagle, Amon – in the form of a snake, and Heracles – in the form of a lion. In fact, Nectenabo lied to Olympias and transformed himself overnight into each of the three animals, and so she became pregnant and gave birth to Alexander, who had three forms at the same time (Псевдо-Калистен, 2008).

A CLUB BETWEEN TWO HORNS

The blazon club between two horns is second in representation after the bells as the coat of arms of Macedonia from the Western European sources known so far. In contrast to the situation with the bells, in this case no source reports colors in the blazon. The oldest currently known source from this blazon subgroup dates from the end of the sixteenth century. It is about the work *Genealogic Theater showing all the families of heroes and heroines of all ages* published in 1598 by Hieronymus Henning in Magdeburg. This printed work, written in Latin, is a genealogical treatise on a number of famous people from antiquity. The coat of arms of Macedonia is found in it twice. The first time on page 499 we find the coat of arms with the title *MACEDONIORUM* (Henninges 1598, 499) which translates to the Macedonians. Continuing on page 533 at the beginning of the chapter titled: *Regum qui macedoniam post alexandri magni monarchiae discessum tenuerunt familiae* (Henninges 1598, 533) or in translation the families of the kings who held Macedonia after the departure of the monarchy of Alexander the Great; we meet this crest a second time. Here the title is *MACEDONUM* which again means the Macedonians (Fig. 3).

A second source from this blazon subgroup is the work *Nobility Insignia* by the Italian author Silvestre Petra Sancta. Published in 1638 in Rome, it is a heraldic treatise in Latin. In a certain sense, *Insignias of Nobility* is a logical follow-up to the section *On Heroic Symbols* by the same author, published four years earlier. The coat of arms of this blazon is found on the fourth page of the *Insignias of Nobility* together with the coats of arms of the Greeks and Libyans. The description of

Сл./Fig. 3

грбовите на Грците и Либијците. Описот на грбот го има следниот придружен текст: *Македонци, Хераклева тојага меѓу два рога (Macedones, clauam Alcidis, gemmina inter cornua)*(Sancta 1638, 4) (сл. 4). Како што се гледа, и овде грбот е посветен на Македонците.

Третиот извор со овој блазон е географска карта. Нејзин автор е Италијанецот Винченцо Коронели. Картата е испечатена на хартија во 1692 во Венеција. На неа среќаваме два грба на Македонија. Грбовите се поставени еден до друг, а над нив поминува лента на чии два краја пишува соодветно: *Македонија пред Александар (Macedonia avanti Ales)* и *Македонија по Александар (Macedonia dopo Ales)* (Jonovski 2021, 5-10). Грбот со тојагата и овде е опишан како грб на Македонија по Александар, (сл. 5) како што беше случајот и со вториот грб на првиот извор. Ако подобро се разгледа картата, ќе се види дека

присуствуваат одредени хералдички шрафирања на грбовите. Конкретно, тојагата е исшрафирана за златна боја, а роговите за црна. Сепак, има проблем. Имено, отсуствува каква било шрафура на штитот што подразбира дека станува збор за сребрен штит. Ова е хералдички недозволиво бидејќи тојагата е златна, а основно хералдичко правило е дека секогаш се прикажува боја на метал или метал на боја, но никогаш метал на метал или боја на боја.

Во обемото хералдичко дело насловено како *Теоријата на ознаките или хералдичко дело - општ дел* од 1690 година, издадено на латински јазик во Франкфурт на Мајна, а во авторство на Филип Јакоб Шпенер наоѓаме уште еден примерок на грб со тојага и рогови. Имено, во дел први, глава втора на книгата на 42. страница читаме: *Македонски, тојагата на Херкулес меѓу два рога (Macedones, clava Herculis inter duo cornua)* (Spener 1690, 42). Во продолжение на страница 81 се наоѓа табела во која е прикажан и емблазон на посочениот блазон (Spener 1690, 81) (сл. 6). Во истата табела се наоѓа и грб, како што пишува *Indi Reges*, со блазон три свона (Spener

the coat of arms has the following accompanying text: *Macedones, clauam Alcidis, gemmina inter cornua* or Macedonians, Heracles's club between two horns (Sancta 1638, 4) (fig. 4). As you can see here, the coat of arms is dedicated to the Macedonians.

The third source with this blazon is a geographical map. Its author is the Italian Vincenzo Coronelli. The map was printed on paper in 1692 in Venice.

On it we find two coats of arms of Macedonia. The coats of arms are placed next to each other, and above them passes a ribbon whose two ends are written respectively: *Macedonia avanti Ales* and *Macedonia dopo Ales* (Jonovski 2021, 5-10). The coat of arms with the club is also described here as the coat of arms of Macedonia after Alexander (fig. 5), as was the case with the second coat of arms of the first source. If we take a closer look at the map, we will see that there are certain heraldic

hatchings on the coats of arms. In particular, the club is hatched for *or* and the horns for *sable*. However, there is a problem. Namely, there is no hatching on the shield which implies that it is an *argent* shield. This is heraldically impermissible because the crest is gold, and

the basic heraldic rule is to always show color on metal or metal on tincture, but never metal on metal or tincture on tincture.

In the voluminous heraldic work entitled *The Theory of Insignia or Heraldic Work - General Part* of 1690, published in Latin in Frankfurt am Main, by the author Philip Jacob Spener, we find another example of a coat of arms with a club and horns. Namely, in part one, chapter two of the book on page 42 we read: *Macedones, clava Herculis inter duo cornua* (Spener 1690, 42). In continuation on page 81 there is a table in which an emblazon of the indicated blazon is shown (Spener 1690, 81) (Fig. 6). In the same table there is also a coat of arms of designated as *Indi Reges* with a blazon of three bells (Spener 1690). There

Сл./Fig. 4

Сл./Fig. 5

1690). Има и други грбови кои се идентични, како оние од *Tesseræ gentilitiæ* на Петра Санта.

Примери од оваа блазонска подгрупа со сигурност ќе се појават и во поголем број кога ќе се проверат и други хералдички дела кои досега не се разгледувани. Друго важно прашање е симболиката на блазонот. За среќа, податоци за симболиката наоѓаме во текстовите на блазоните. Имено, во блазонот е потенцирано дека се работи за тојагата на Херакле. Тука веднаш треба да се каже дека според македонските преданија Херакле е родоначалник на Македонците и на кралската кука Аргеади. За ова соопштуваат повеќе древни автори, како Херодот (Херодот VIII, 137-139), Аријан (Аријан, Анабеса, IV, 7; IV, 11) и др. Во дополнување треба да се додаде и дека за Македонците Херакле е бог, а не митски херој. Токму ова е дел и од објаснувањето на роговите. Поточно, во три сочувани епиграми на поетот Самос од Едеса, Филип V е наречен потомок на Херакле кому му бил посветен бик (Проева 2014, 93-97). Ова значи дека двата симболи се директно поврзани со Херакле, кој е *propator* (*Истата*) на Македонците. Секако, ваквиот став кореспондира и со фактот дека овој блазон секаде е директно поврзан со Македонците, а не само или исклучиво со владетелот.

ГРАДОБРАНСКИ РЕМЕНИ

Два западноевропски извори се претставници на блазонската подгрупа, која содржи градобрански ремени како основни фигури во блазонот на грбовите на кралот на Македонија. Првиот извор е од Англија. Во науката е познат

Сл./Fig. 6

are also other coats of arms which are identical to those of the *Insignias of Nobility* of Petra Sancta.

Examples of this blazon subgroup will certainly appear in greater numbers when other heraldic works that have not been considered so far are checked. Another important issue is the symbolism of the blazon. Fortunately, we find information about the symbolism in the texts of the blazons. Namely, in the blazon it is emphasized that it is the club of Heracles. It should immediately be said here that according to Macedonian legends, Heracles is the *progenitor* of the Macedonians and of the

Argeadi royal house. Several ancient authors such as Herodotus (Herodotus VIII, 137-139), Arian (Arian, Anabesa, IV, 7; IV, 11) and others report on this. In addition, it should be added that for the Macedonians Heracles is a god and not a mythical hero. This is also part of the explanation of the horns. Specifically, in three preserved epigrams of the poet Samos from Edessa, Philip V is called a descendant of Heracles to whom a bull was dedicated (Proeva 2014, 93-97). This means that the two symbols are directly related to Heracles, who is the *propator* of the Macedonians. Of course, this attitude also corresponds to the fact that this blazon is everywhere directly connected with the Macedonians, and not only or exclusively with the ruler.

BARS COUNTER EMBATTLED

Two Western European sources are representatives of the blazon subgroup that contains bars counter embattled as the basic figures in the blazon of the arms of the king of Macedonia. The first source is from England. In

под називот *Два тудоровски грбовника*. Се претпоставува дека потекнува од средината на втората половина на 15 век, односно од владеењето на Хенри IV или Едвард IV (Clemmensen 2017, 213). За негов веројатен автор се смета Дејвид Грифит, Ворвишки Хералд (Clemmensen 2014). Делото е сочувано благодарјќи на копија направена од Роберт Кук еден век подоцна, а објавено од Џозеф Фостер во 1904 година (Foster 1904, 1-122). Оваа копија денес се чува во Британската библиотека под инвентарен број Har. MSS. 2169. Така, на страница 111 под бр. 4 го наоѓаме блазонот на грбот на Македонија, кој во ова дело гласи: Крал на Македонија: Златно, четири црвени ремени, двојноградобрански, празни; полето се прозира низ лицата (*ROY DE MASSYDONIE. Or, four bars counter embattled voided gules.* "the feld chewyd thorow the fecys) (Clemmensen 2014, 111) (сл. 7). Веднаш мора да се додаде дека во продолжение на истата страница под бр. 6 е даден и блазон на кралот на Сирија, кој е со истиот блазон, но инверзен на македонскиот (Clemmensen 2014).

Вториот извор со градобрански ремени е од Германија. Станува збор за ракописен грбовник од 1530 година познат како Збирка на неколку грбовници. Се претпоставува дека е создаден во Аузбург, денес се чува во Баварската државна библиотека. Овој грбовник прикажува само ембلاзони. Затоа за грбот на кралот на Македонија се користиме со блазонот на Јоновски направен врз основа на посочениот емблазон од делото (Sammelband 1530, 27v). Така, блазонот гласи: црвено, три сребрени ремени двојно градобрански, орамни златно (Јоновски 2009, 4) (сл. 8). Доволно интересно и овде среќаваме грб на кралот на Сирија со доволно сличен емблазон (Wappenbuch, 34v), кој може да се блазонира на следниот начин: златно, горе градобрански ремен, долу ремен двојно градобрански, обата црвени.

Овој блазон за Сирија првпат се среќава во

heraldic science, the source is known as *Two Tudor Arms* or as *Randal Holm's Book*. It is supposed to originate from the middle of the second half of the fifteenth century, that is, from the reign of Henry IV or Edward IV (Clemmensen 2017, 213). Its likely author is David Griffith, Warwick Herald (Clemmensen 2014). The work was preserved

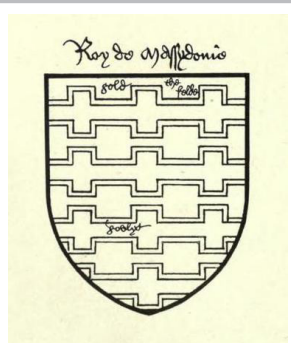
thanks to a copy made by Robert Cook a century later, and published by Joseph Foster in 1904 (Foster 1904, 1-122). This copy is today held by the British Library under inventory number Har. MSS. 2169. Thus, on page 111 under no. 4 we find the coat of arms of Macedonia which in this work reads: *ROY DE MASSYDONIE: Or, four bars counter embattled voided gules* "the feld chewyd thorow the fecys (Clemmensen 2014, 111)

(fig. 7) or in translation: King of Macedonia: Or four bars counter embattled voided gules; the field is transparent through the faces. It must be added immediately that in the continuation of the same page under No. 6, the blazon of the King of Syria is also given, which is the same blazon, but inverted to the Macedonian one (Clemmensen 2014).

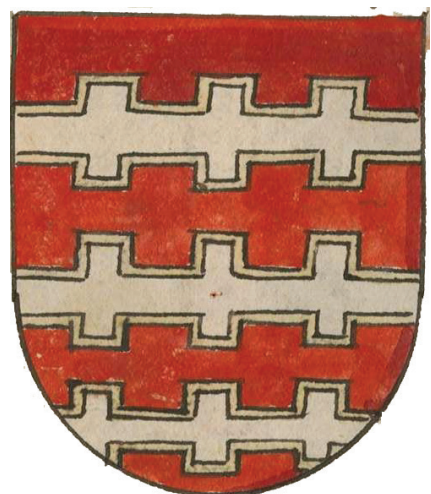
The second source of this subgroup is from Germany. It is a handwritten armorial from 1530 known as the *Collection of Several Armorial*. Supposedly created in Augsburg, today it is kept in the Bavarian State Library. This armorial display emblazons only. Therefore, for the coat of arms of the king of Macedonia, we use the blazon by Jonovski done on the basis of the indicated blazon from the work (Sammelband 1530, 27v). Thus, the blazon reads: *Gules, three bars counter embattled, Argent, fimbriated Or* (Јоновски 2009, 4) (fig. 8). Interestingly enough, here we also find a coat of arms

of the king of Syria with a sufficiently similar emblazon (Wappenbuch, 34v) which can be blazoned as follows: *Or, above a bar embattled, below a bar counter embattled, everything Gules.*

This blazon for Syria is found for the first time

Сл./Fig. 7

Сл./Fig. 8

Рихенталовата хроника. Имено, во печатеното издание на хрониката од Антон Сорг во 1483 година се наоѓа грб со веќе посочениот блазон, а со наслов *Кралот на Сирија е исто така под императорот хан* (*rex syrie ist och under dem dem kaiser kan*), (најверојатно се мисли на отоманскиот султан). Сличен блазон и емблезон за Сирија има и кај Петра Санта и неговата *Благороднички ознаки*. Блазонот таму гласи: Сирија, три отсечени греди, горната на двете страни, средната на долната градобранска, а најдолната без градобран. (*Syria ternas abruptas trabes summam utrimque, mediam vero inferne pinnatam, imam denique absque pinnis*) (Sancta 1638, 5).

Војников сосема исправно заклучува дека потеклото на овој блазон треба да се бара кај Рихентал. Но, тој цитирајќи го Гудал, кој пак го блазонира грбот од *Два тудоровски грбовника*, или го пренебрегнува фактот или пак пропуштил да види дека само во овој извор грбот на Македонија и тој на Сирија се инверзни еден на друг. Во другите три извори, иако блазоните наликуваат, тие сепак се различни еден од друг и тешко може да се бара директна врска меѓу нив. Во спротивно, би требало да се бара врска во сите грбови кои содржат иста фигура, а такви има премногу. Сепак, прашањето зошто во Har. MSS. 2169 грбовите на овие две земји се инверзни заслужува поголемо внимание. Што се однесува до симболиката на градобранските ремени, таа засега останува неразјаснета.

ЛАВ

Состојбата со лавот како грб на Македонија во западноевропските извори е во најмала рака комплицирана. Лавот е добро познат и посведочен симбол на Александар Македонски во Европа. Но, кога станува збор за Македонија, ова не е секогаш така. Првиот извор претставува ракопис од 14 век, кој се чува во оксфордскиот Универзитет во Бодлеанската библиотека. (Bodleian). Првиот дел од овој ракопис е *Александрова романса*. Во него среќаваме различни минијатурни илустрации со хералдичка содржина. Конкретно, припишаниот

Сл./Fig. 9

in the *Richenthal's Chronicle*. Namely, in the printed edition of the chronicle by Anton Sorg in 1483, there is a coat of arms with the already indicated blazon, with the title *rex syrie ist och under dem dem kaiser kan* or in translation: The king of Syria is also under the emperor khan (probably meaning of the Ottoman Sultan). There is a similar blazon and emblazon for Syria at Petra Sancta in his *Nobility Insignia*. The coat of arms there reads: *Syria ternas abruptas trabes summam utrimque, mediam vero inferne pinnatam, imam denique absque pinnis* (Sancta 1638, 5). Which translates to: Syria, three bars detached, the upper one counter embattled, the middle one embattled below, and the lowest one without embattlement.

Voynikov quite rightly concludes that the origin of this blazon should be sought in Richenthal. But he, quoting Gudall, who again blazons the coat of arms from Two Tudor Armorial, either ignores the fact or fails to see that only in this source the coat of arms of Macedonia and that of Syria are inverse to each other. In the other three sources, although the blazons are similar, they are still different from each other and it is difficult to look for a direct connection between them. Otherwise, a connection would have to be sought in all coats of arms containing the same figure, and there are too many of them. However, the question why in Har. MSS. 2169 the coats of arms of these two countries are inverted deserves more attention. As for the symbolism of the embattled bars, it remains unclear for now.

LION

The situation with the lion as the coat of arms of Macedonia in Western European sources is complicated to say the least. The lion is a well-known and proven symbol of Alexander the Great in Europe. But when it comes to Macedonia, this is not always the case. The first source is a fourteenth-century manuscript from the University of Oxford's Bodleian Library (Bodleian). The first part of this manuscript is Alexander's Romance. In it we find various miniature illustrations with heraldic content. In particular, the coat of arms attributed to Alexander

грб на Александар Македонски го среќаваме во над триесет минијатури. Неговиот блазон е вообичаен за француските извори и претставува златно црвен лав. Она што овде прави впечаток е што на четири минијатури (Bodleian, fol 20v, 42v, 43v, 66r) среќаваме инверзен грб на Александровиот со блазон црвено златен лав. Имено, овој грб е даден во општ контекст на Александровиот подвиг и може да се третира како грб на Македонија (сл. 9). За ова наоѓаме потврда во подоцнежниот веќе цитиран Јергругенсов грбовник каде што се наоѓаат два инверзни грбови, поврзани со Александар, а припишани на Македонија.

Вториот извор го среќаваме во делото на Џулио Чезаре Капачо, италијански книжевник, теолог, историчар и поет од Кралството Неапол. Во 1592 година во Неапол, во негово авторство, ќе излезе од печат делото За ознаките (*Delle imprese*). Трактатот опфаќа 656 страници, нумерирани наизменично. На насловната страница читаме дека трактатот се состои од три книги. Првата е со наслов *За начинот на создавање ознаки од кој било предмет*. Втората е со наслов *Откривање на сите хиероглифи, симболи и мистични нешта во Светото писмо и световните книги*. Третата книга е со наслов *За разбирање на амблемите на разни природни нешта во ознаките*. За ознаките претставува хералдичко дело од тип ординариум. Втората книга од своето дело, Капачо ја почнува со разработка на лавот како грбовна фигура. По темелниот вовед, за лавот како симбол низ една историска перспектива, во третото поглавје од книгата со наслов *какви ознаки од лав може да се прават* (*Come dal Leonescavar si ponno l'imprese*), Капачо преминува на конкретни хералдички блазони со лав. Така, меѓу другите ги среќаваме блазоните на Англија, Данска и Арагон (Сарасио 1592, II 10), а токму во продолжение на нив следуваат блазоните на Бранковиќ, Македонија, Далмација, Бугарија и Немањик. Блазонот на Македонија гласи: Златен лав на црвен штит на Македонија (*il Leon d'oro in campo rosso di Macedonia*) (Сарасио, II 11). Тука треба да нагласиме дека Капачо се познавал со дон Педро

the Great can be found in over thirty miniatures. His blazon is common to French sources and is Or, a Lion Gules. What makes an impression here is that on four miniatures (Bodleian, fol 20v, 42v, 43v, 66r) we find an inverted coat of arms of Alexander with a blazon, Gules, a Lion, Or. Namely, this coat of arms is given in the general context of Alexander's feat and can be treated as the coat of arms of Macedonia (Fig. 9). We find confirmation of this in the later already cited *Jergrugen's Armorial*, where there are two inverse coats of arms, associated with Alexander, and connected to Macedonia.

The second source is found in the work *Delle Imprese* by Giulio Cesare Capaccio, an Italian writer, theologian, historian and poet from the Kingdom of Naples. In 1592 in Naples, under his authorship, the work *Delle imprese*, that is, *On the Insignias*, will be published. The treatise covers 656 pages, numbered alternately. On the front page we read that the treatise consists of three books. The first one is entitled *On the method of creating insignias out of any object*. The second is entitled *The Discovery of All Hieroglyphs, Symbols, and Mystical Things in the Holy Scriptures and Secular Books*. The third book is entitled *On Understanding the Emblems of Various Natural Things in Insignias*. *Delle Imprese* is a heraldic work an ordinary by type. Capaccio begins the second book of his work by developing the lion as a coat of arms. After a thorough introduction, about the lion as a symbol through a historical perspective, in the third chapter of the book entitled *Come dal Leone cauar si ponno l'imprese* or loosely translated "what signs out of a lion can be made", Capaccio moves on to specific heraldic lion blazons. Thus, among others, we find the blazons of England, Denmark and Aragon (Capaccio 1592, II 10), and right after them follow the blazons of Branković,

Macedonia, Dalmatia, Bulgaria and Nemanjić. The coat of arms of Macedonia reads as follows: *il Leon d'oro in campo rosso di Macedonia* (Capaccio, II 11). Here we should emphasize that Capacho knew

Сл./Fig. 10

Охмучевиќ. Тоа е истиот Охмучевиќ заслужен за појавата на илирската хералдика воопшто. Имено, двајцата се во кореспонденција од 1582 година (Селовски 2016, 9-10), што ни дава за право да размислуваме дека едниот влијаел врз другиот при изборот на симболи во нивните дела (Нацевски 2019, 3-15).

Третиот извор со лав е францускиот грбовник *Шароле* (Charolois) од 1425 година, составен од Жан Лефевр од Сен Реми, хералд на дворот на Филип Бургонски. Македонскиот грб се наоѓа на фолио 75r (Charolois 1425) (сл. 10). Како и другите грбови на истото фолио, и тој е даден со линиски цртеж, а во долниот десен агол до штитот јасно се чита ознаката g.or. Оваа кратенка е вообичаена хералдичка практика за означување бои и на француски означуваат *gules*, *or*, или во превод црвено, златно. Оттука следува дека блазонот на македонскиот грб гласи: црвено, златен лав. На Балканот, овој грбовник е детално разгледуван од Александар Палавестра, кој посочува дека оригиналот на овој грбовник е изгубен и дека негов прелист од 1656 година се чува во Брисел (Палавестра 2010, 105). Овој грбовник содржи огромен број грбови од илирската хералдика, па дури и оние кои ги среќаваме само таму. Ваквата усогласеност со илирската хералдика сосема правилно го насочува Палавестра на заклучок дека препишувачот на грбовникот Шароле во 17 век го збогатил овој хералдички зборник и со грбови кои ги прецртал од некој илирски грбовник (Палавестра 2010, 106). Важноста на овој грбовник, според Палавестра, е и во тоа што тој јасно покажува дека како што грбови од илирската хералдика можеле да преминат во западноевропската, така може да се смета дека на составувачот на илирскиот грбовник му биле достапни и некои за нас непознати средновековни европски грбовници (Палавестра 2000, 267–268).

Четвртиот извор од оваа блазонска подгрупа е географска карта на германскиот картограф Јохан Јакоб Лидл од 1737 година. На неа се прикажани грбови на повеќе балкански и средноевропски земји, како: Унгарија, Австрија, Славонија, Хрватска, Босна, Србија, Бугарија и др. Македонија тука е претставена со блазон: златно, црвен лав. Како македонскиот, така и другите грбови се идентични со грбовите од *Стематологијата* на Павле Ритер Витезовиќ.

Don Pedro Ohmucheovich. It is the same Ohmucheovich credited with the appearance of Illyrian heraldry as a lion. Namely, the two have been in correspondence since 1582 (Селовски 2016, 9–10), which gives us the right to think that one influenced the other in the choice of symbols in their works (Нацевски 2019, 3-15).

The third source with a lion is the French armorial *Charolois* of 1425, composed by Jean Lefebvre of Saint-Rémy, herald at the court of Philip of Bourgogne. The Macedonian coat of arms is found on folio 75r (Charolois 1425) (fig. 10). Like the rest of the coats of arms on the same folio, it is done in a line drawing, and in the lower right corner next to the shield, the mark g.or is clearly legible. This abbreviation is a common heraldic practice for indicating tincture and in French it means *Gules*, *Or* which translates as red and gold. Hence it follows that the blazon of the Macedonian coat of arms reads: Gules, a Lion, Or. In the Balkans, this armorial has been reviewed in detail by Alexander Palavestra who points out that the original of this coat of arms is lost and that a copy of it from 1656 is kept in Brussels (Palavestra 2010, 105). This coat of arms contains a huge number of coats of arms from Illyrian heraldry, and even those that are found only there. This conformity with Illyrian heraldry quite rightly directs Palavestra to the conclusion that the copyist of the Charolois coat of arms in the 17th century enriched this heraldic collection with coats of arms that he copied from an Illyrian armorial (Palavestra 2010, 106). The importance of this armorial, according to Palavestra, is also that it clearly shows that just as coats of arms from Illyrian heraldry could pass into Western European heraldry, it can be considered that the compiler of the Illyrian armorial also had access to some medieval European coats of arms unknown to us today (Palavestra 2000, 267–268).

The fourth source from this blazon subgroup is a 1737 map by the German cartographer Johann Jacob Liddle. It shows the coats of arms of several Balkan and Central European countries such as: Hungary, Austria, Slavonia, Croatia, Bosnia, Serbia, Bulgaria, etc. Macedonia is represented here with a blazon: Or, a Lion, Gules. Both the Macedonian and the other coats of arms are identical to the coats of arms from Pavle Ritter Vitezović's *Stematography*. That is why it can be

Токму затоа може со сигурност да се претпостави дека се преземени од таму. Ова значи дека се работи за илирско влијание врз европски извор.

Што се однесува до симболиката на лавот и неговата врска со Македонија, таа треба да се бара во делото *Историја на Александар Велики Македонски* од Квинт Курциј Руф. Имено, Руф соопштува за легенда дека додека бил во утробата на мајка му, таткото на Александар, Филип, ја видел во сон утробата на Олимпија запечатена со прстен, на кој била изгравирана фигура на лав (Quintus 1809, 8).

БЛАЗОНИ СО ПО ЕДЕН ИЗВОР

Овде ќе опишеме неколку различни блазони, кои засега се среќаваат само во по еден извор. Ова не значи дека други извори со вакви блазони не постојат, туку дека досега не се откриени. Идни продлабочени истражувања веројатно ќе придонесат да се збогати нивниот вкупен број.

Хајалмајнскиот грбовник е создаден во периодот од 1447 до 1455 година, во Келн, Германија. Денес се чува во Грбовата колегија (*College of Arms*) во Англија. Овој претставник на германската хералдика на фолио бр. 9 содржи грб на кралот на Македонија со блазон: сино, три златни круни (2,1) челенка: од златна круна сина конусна капа, на врвот топче (сл. 11). Потеклото на овој блазон треба да се бара во грбовите на Александар Македонски во рамките на групата на деветте достоинствени. Имено, таму Александар често е прикажан на ваков грб, а за прв германски извор може да се смета Рихенталовата хроника во која блазонот на Александровиот грб гласи: црвено, три златни круни (2,1). (Hyghalmen 1447)

Сл./Fig. 11

safely assumed that they were taken from there. This means that it is an Illyrian influence on a European source.

As for the symbolism of the lion and its connection with Macedonia, it should be sought in the work *History of Alexander the Great of Macedonia* by Quintus Curtius Rufus. Namely Rufus reports a legend that while he was in his mother's womb, Alexander's father Philip saw, in a dream, the womb of Olympia sealed with a ring, on which the figure of a lion was engraved (Quintus 1809, 8).

BLAZONS WITH ONE SOURCE EACH

Here we will describe several different blazons that are currently only found in one source. This does not mean that other sources with such blazons do not exist, but that they have not been discovered so far. Future in-depth research will probably contribute to enriching their total number.

The *Hyghalmen Roll armorial* was created between 1447–1455 in Cologne, Germany. Today it is kept in the College of Arms in England. This representative of German heraldry on folio no. 9 contains the coat of arms of the king of Macedonia with a blazon: Azure, three crowns Or (2,1) crest: from a crown Or a conical cap, Azure at the top a ball (fig. 11). The origin of this blazon should be sought in the coat of arms of Alexander the Great within the group of nine Worthies. Namely there, Alexander is often depicted with such a coat of arms, and the first German source with such an arms can be considered the *Richenthal's chronicle* in which the blazon on Alexander reads: Gules, three crowns, Or (2,1). (Hyghalmen 1447)

The *Miltenberg Armorial* belongs to the Bodensee group of armorials. It was created in the period from 1475 to 1500 in southern

Милтенбершкиот грбовник припаѓа на боденската група грбовници. Создаден е во периодот од 1475 до 1500 година, во јужна Германија, а денес се чува во приватна колекција. Според Гудал (Goodall 1995, 275) и Јоновски (Јоновски 2009, 4), во овој грбовник како 313. грб се наоѓа грбот на кралот на Македонија со следниот блазон: верверица црвено и сребрено, на сребрен појас три полумесечини златни, челенка: од златна круна сино крило со три полумесечини златни (сл. 12). Потеклото и симболиката на овој блазон е нејасно.

Сл./Fig. 12

Germany, and today it is kept in a private collection. According to Goodall (Goodall 1995, 275) and Jonovski (Jonovski 2009, 4), in this armorial as the coat of arms number 313 is the coat of arms of the king of Macedonia with the following blazon: Vair, Gules and Argent, on a belt, Argent, three crescents, Or; crest: of a crown, Or, a wing, Azure, with three crescents Or (fig. 12). The origin and symbolism of this blazon is unclear.

The *Samelband Armorial*, which has already been mentioned, contains another

Самелбандскиот грбовник за кој веќе стана збор содржи уште еден грб на кралот на Македонија. Овој пат блазонот гласи: злато, три црни лакови од самострел во столб (еден под друг) (сл. 13). Според Јоновски, самиот изглед на фигурите е нејасен, па така можно е да станува збор и за три јареми (Sammelband 1530). Потеклото и симболиката на овој блазон е нејасно.

Сл./Fig. 13

coat of arms of the king of Macedonia. This time the blazon reads: Or, three crossbows in column (one below the other), all Sable (Fig. 13). According to Jonovski, the very appearance of the figures is unclear, so it is possible that it is three yokes instead (Sammelband 1530). The origin and symbolism of this blazon is unclear.

Во Универзитетската библиотека во Тубинген се чува ракописен грбовник од 16 век познат како *Грбовник во боја*. Во него се наоѓа грб на Македонија со блазон: зелено, разгневен сребрен јарец, на десно (Koloriertes) (сл. 14). Потеклото и симболиката на овој блазон треба да се бара во изворите за античка Македонија.

Сл./Fig. 14

Можеби најинтересен извор со грб на Македонија е еден португалски грбовник од 1675 година. Ова дело со долг наслов *Список на грбови на кралеви и сите благороднички семејства на Кралство Португалија* содржи грб на Македонија со блазон: зелено, златна армила (Tombo) (сл. 15). Потеклото и симболиката на овој блазон е нејасно.

На картата Италијанецот Винченцо Коронели од 1692 година на грбот означен како *Macedonia avanti*

Perhaps the most interesting source with the coat of arms of Macedonia is a Portuguese armorial from 1675. This work with the long title *List of coats of arms of the kings and all noble families of the Kingdom of Portugal* contains the coat of arms of Macedonia with a blazon: Vert, an Armilla, Or (Tombo) (fig. 15). The origin and symbolism of this blazon is unclear.

On the Italian's Vincenzo Coronelli's map from 1692, on the coat of arms marked as *Macedonia avanti Ales*, i.e. Macedonia before Alexander, the following blazon can be observed:

Ales, односно Македонија пред Александар, може да се забележи следниот блазон: сребрено, црно куче во од (сл. 6). Како извор за овој блазон најверојатно треба да се земе припишаниот грб на Анубис, кој во дел од легендите е брат на Македон. Така, најверојатно се работи за замена на двата грба.

ГРБОВИТЕ НА ЕМАТИЈА

Ематија е област на македонското крајбрежје на Егејско Море меѓу устието на реката Бистрица и делтата на реката Вардар (Пројева 2004, 21-26). Ематија е една од најстарите области на македонската држава. Во неа се наоѓала и првата македонска престолнина, градот Ајга, како и градовите Берија (Бер) и Китион (Негуш) (Делакулонш 2000, 60). Се претпоставува дека тоа е првата македонска област со која дошле во контакт древногрчките морепловци, кои поради нејзините релјефни особености ја именувале како песоклива од древногрчкото *ἡμαθόεις* (Liddell, Scott 1883, 648).

Грбовите на Ематија се најнепозната и најслабо истражувана подгрупа. Матковски во неговите истражувања не дошол до сознанија за неа. Нејзиното откривање и претставување во македонската хералдичка наука е дело на Јоновски. Имено, тој во 2005 година првпат објавува статија за грбот на Македон, принцот на Ематија (Јоновски, 2005). Досега ова беше единствен ваков извор опишан кај нас. Во меѓувреме светлото на денот го видоа уште два извора со грб на Ематија. Иако се работи за мал број примери, односно само три, сепак се чини дека е во прашање подгрупа со стабилен блазон во однос на хералдичката фигура. Поточно, сите извори прикажуваат волк. Два од изворите се грбовници, а еден историски трактат. Сите се печатени на хартија кон крајот на 16 век. Во

Сл./Fig. 15

Сл./Fig. 16

Сл./Fig. 17

Argent, a dog passant, Sable (fig. 6). The attributed coat of arms of Anubis, who in part of the legends is the brother of Macedon, should probably be taken as the source for this blazon. Thus, it is most likely a matter of mistaking and replacing the both coats of arms.

COAT OF ARMS OF EMATHYA

Emathya is an area on the Macedonian coast of the Aegean Sea between the mouth of the Aliakmon River and the delta of the Vardar River (Пројева 2004, 21-26). Emathya is one of the oldest districts of the Macedonian state. It was also home to the first Macedonian capital, the city of Aigai, as well as the cities of Beria (Ber) and Kition (Negush/Naoussa) (Делакулонш 2000, 60). It is assumed that it is the first Macedonian area with which the ancient Greek sailors came into contact, who subsequently, due to its relief features, named it sandy from the ancient Greek *ἡμαθόεις* (Liddell, Scott 1883, 648).

The coats of arms of Emathya are the least known and least researched subgroup. In his research, Matkovski did not come to any knowledge about them.

Its discovery and presentation in Macedonian heraldic science is the work of Jonovski. Namely, in 2005, he published for the first time an article about the coat of arms of Macedon, the prince of Emathya (Јоновски, 2005). Until now, this was the only such source described in our country. In the meantime, two more sources with the coat of arms of Emathya saw the light of day. Even though it's a small number of examples, i.e. only three, it still seems to be a subgroup with a stable blazon in relation to the heraldic figure. Specifically, all sources in the subgroup, for now, depict a wolf. Two of the sources are armorials, and one is a historical treatise. All were printed on

однос на јазикот по еден извор се на англиски, француски и латински јазик.

Изворот опишан од Јоновски потекнува од Англија. Издаден е во 1586 година. Претставува хералдичко дело со наслов Слава на великодушните (*The Glory of Generositie*). Станува збор за вториот дел од книгата Блазонот на Господата (*The Blazon of Gentry*) од Џон Ферн (Јоновски, 2005). Описот на блазонот овде гласи: Македон, крал на Ематија, носи сребрен исправен волк на црно поле. Мислам дека неговиот грб е поставен на кружен штит (Јоновски, 2005) (сл.16).

Во грбовникот Блазон на грбот на Жером де Бара од 1628 година на страница 111 се наоѓа грбот на Македон, прв крал на Ематија, син на Озирис. Описот на блазонот гласи: сино, разјарен волк вооружен црно и со црн јазик, некои стари (извори) велат, држејќи гуска или птица од таков вид, за сребрен врат (Вара 1628, 111) (сл. 17).

Третиот извор во кој се среќава грб на Ематија е веќе споменатото дело *Theatrum genealogicum* од Херонимус Хенинг. На страница 145 среќаваме емблазон волк во од, десно, на брег. Од понудениот опис на истата страница разбираме дека се работи за Македон, чија ознака е волк; Име без сомнение за Китим, за кој неговиот татко претпочитал Ематија, земја која прифатила име од првиот, па се вика Македонија (*Macedo, cuius insigne fuit lupus. Nomen sine dubio a Kitim cuma hunc pater praeficeret Emathys, terra haec nomen ab ipso accepit ut dicta est Macedonia*) (Henninges 1598, 145) (сл.18).

Овде ќе споменеме уште еден извор, кој има тесна врска со оваа подгрупа. Имено, во Австриската национална библиотека под број Cod. 2856* се чува превод на Плутарховите биографии. Преводот е направен од Јохан Сидер и објавен е во 1502 година, во Виена. Во книгата се поместени минијатури на Александар Македонски, Ханибал, Скипион Африканус и Серториус. На фолио број 9 е

paper in the late sixteenth century. In terms of language, we have one source is in English, one in French and one in Latin.

The source described by Jonovski originates from England. It was published in 1586. It represents a heraldic work entitled *The Glory of Generositie*. This is the second part of the book *The Blazon of Gentry* by John Fern (Јоновски, 2005). The description of the blazon here reads: *Macedon, King of Emathya, bears a wolf erect Argent on a Sable field. I think his arms are placed on a circular shield* (Јоновски, 2005) (fig.16).

In the armorial *Le Blazon des armoiries* by Jerome de Barra from 1628 on page 111 is the coat of arms of Macedon, first king of Emathya, son of Osiris. The description of the blazon reads: *Azur, a raging wolf armed Sable and with a Sable tongue, the old (sources) say, holding a goose or a bird of that kind, by a Argent neck* (Bara 1628, 111) (fig. 17).

The third source in which the coat of arms of Emathya is found is the already mentioned work *Theatrum genealogicum* by Hieronymus Henning. On page 145 we find an emblazon of a wolf passant, sinister, on a terrace in base. From the description offered on the same page we understand that it is: *Macedo, cuius insigne fuit lupus. Nomen sine dubio a Kitim cuma hunc pater praeficeret Emathys, terra haec nomen ab ipso accepit ut dicta est Macedonia* or in translation *Macedon*, whose insignia is a wolf; A name without a doubt for Kitim, for which his father preferred Emathya, a country that accepted from the name from the first and is called Macedonia (Henninges 1598, 145) (Fig. 18).

Here we will mention another source that has a close connection with this subgroup. Namely, in the Austrian National Library under the number Cod. 2856* a translation of Plutarch's biographies is kept. The translation was made by Johann Sider and was published in 1502 in Vienna. The book contains miniatures of Alexander the Great, Hannibal, Scipio Africanus and Sertorius. Folio number 9 shows Alexander in full-length, wearing armor and a helmet with a golden crown. In his left hand he

Сл./Fig. 18

Сл./Fig. 19

прикажан Александар во цел раст, облечен во оклоп и шлем со златна круна. Во левата рака држи долг меч потпрен на земја, а со десната придржува штит. На штитот може јасно да се види емблазиран грб: сребрено, разјарен волк, природно (Sieder 1502, Abb. 55: 9^v) (сл. 19). Ваквиот приказ оди во прилог на тврдењето дека грбот на кралот е грб на земјата, особено ако се има предвид дека ематиски и ематиски водач се чести епитети на римските автори за Александар Македонски.

ЗАКЛУЧОК

Од разгледаните извори за грбовите на Македонија станува јасно дека тој е релативно често и континуирано среќаван низ европските извори. Се разбира, како и другите земји на исток од Европа, тој најчесто се наоѓа во група на таканаречени имагинарни земји и владетели. Но, понекогаш тој се среќава и во продолжение на земји и владетели од актуелниот политички контекст во кој е создаден изворот. Од изборот на симболи е јасно дека најчеста инспирација биле легендите за Македонија и Александар Македонски, кои преку различни автори преживеале од древност до средновековието. Се забележува и препокривање меѓу грбовите на Александар и грбот на Македонија. Во прилог на ова тврдење се и грбовите на (Македон крал на) Ематија, кои допрва треба да се истражуваат и расветлуваат, но кои недвосмислено го потврдуваат препокривањето меѓу грбовите на владетелот и на земјата. Дополнително овие извори јасно и недвосмислено го отфрлаат тврдењето дека македонскиот грб се појавил првин на балканска територија, па дури потоа во Европа. Напротив, македонските грбови имаат еднакво стар развој како и преостанатите грбови на балканските земји. Дури и во однос на неговата разноликост на бразони, тој соодветствува на преостанатите балкански земји. Дека средновековните автори сосема прецизно ја убицирале Македонија онаму каде што таа се наоѓа, говори фактот што нејзини грбови наоѓаме на географски карти на кои се забележуваат конкретни македонски топоними.

holds a long sword resting on the ground, and with his right he holds a shield. An emblazoned coat of arms can be clearly seen on the shield: Argent, a wolf rampant, natural (Sieder 1502, Abb. 55: 9^v) (fig. 19) Such a depiction supports the claim that the ruler's coat of arms is the coat of arms of the country, especially if we have in mind that Emathian and Emathian Dux are frequent epithets of Roman authors for Alexander the Great.

CONCLUSION

From the reviewed sources for the coat of arms of Macedonia, it becomes clear that it is relatively often and continuously found in European sources. Of course, like other countries in the east of Europe, it is usually found in a group of so-called imaginary countries and rulers. But sometimes it is also found in the continuation of countries and rulers from the current political context in which the source was created. It is clear from the choice of symbols that the most common inspiration were the legends about Macedonia and Alexander the Great, which survived through different authors from antiquity to the Middle Ages. There is also an overlap between the coats of arms of Alexander and the coat of arms of Macedonia. In support of this claim are the coats of arms of (Macedon king of) Emathya which have yet to be researched and illuminated but which unequivocally confirm the overlap between the coats of arms of the ruler and the country. In addition, these sources clearly and unequivocally reject the claim that the Macedonian coat of arms first appeared on Balkan soil and only later in Europe. On the contrary, the Macedonian coats of arms have the same development as the rest of the coats of arms of the Balkan countries. Even in terms of its variety of blazons, it corresponds to the rest of the Balkan countries. That the medieval authors located Macedonia quite precisely where it is geographically is indicated by the fact that we find its coats of arms on geographical maps on which specific Macedonian toponyms are noted.

- Аријан, Анабеса, IV, 7; IV, 11.
- Ацовић Драгомир (2009) Хералдика и Срби, Београд.
- Войников Иван (2011) „Македонија през погледа на хералдиката XIV-XVIII век“, *Херолд3*, бюлетин на БХВО, Софија.
- Делакулонш Алфред (2000) Лулката на македонската државност, Скопје.
- Ѓорѓиев Ванчо и Војислав Саракински (2020), „Христофор Жефаровиќ: минатото во функција на националните идеологии“, Христофор Жефаровиќ и неговото време, Зборник на трудови, Струмица, 31-46.
- Јоновски Јован, (2019) „Развојот на македонската хералдичка мисла“, Историја год. LIV бр. 1, ЗИРМ, Скопје.
- Јоновски Јован, (2019а) Сонцето и лавот како симболи во хералдиката и вексилологијата на Македонија, Македонско грбословно друштво, Скопје.
- Јоновски Јован, (2009) „Грбовите на Македонија“, Македонски хералд 3, Скопје.
- Јоновски Јован, (2015) Симболите на Македонија, Скопје.
- Јоновски Јован, (2005) „Сребрениот волк на Македон“, Македонски хералд 1, Скопје.
- Матковски Александар (1990) Грбовите на Македонија, Скопје.
- Нацевски Иван (2020), „Инверзијата на македонскиот земски грб во Стематографиите на Жефаровиќ и Витезовиќ“, Христофор Жефаровиќ и неговото време, Зборник на трудови, Струмица.
- Нацевски Иван (2019), „Влијанието на делото За ознаките од Џулио Чезаре Капачо на илирската хералдика и македонскиот земски грб“, Македонски хералд 13, Скопје.
- Палавистра Александар (2010) Илирски грбовници и други хералдички радови, Београд.
- Палавистра Александар (2000), Коментари, во: А. Соловјев, Историја српског грба и други хералдички радови, Београд.
- Пројева Наде (2014) Религија на античките Македонци, Скопје.
- Пројева Наде (2004) Историја на Аргеадите, Скопје.
- Псевдо-Калистен (2008). Животот и делата на Александар Велики (GESTA ALEXANDRI). Превод од старогрчки, предговор и белешки, Весна Димовска-Јањатова. Скопје: Слово.
- Селовски Клемен, Од грба Александра Македонског до грба Македоније, Оцило бр. 9 – 10, Белград, 2016.
- Херодот, VIII, 137-139.
- Aarau (1576), Aargauer Kantonsbibliothek, MsWettF 16: 1: Silbereisen: Chronicon Helvetiae, Part I (<https://www.e-codices.ch/en/list/one/kba/0016-1>)
- Armorial dit du héraut CHAROLAIS <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52502619r/f165.item>
- Bodleian Library MS. Bodl. 264, <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/ae9f6cca-ae5c-4149-8fe4-95e6eca1f73c/>
- Bara Jérôme de (1628), *Le Blason des armoiries*, chez Rolet Boutonné, Paris, <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb300525995>
- Britannica, The Editors of Encyclopaedia. „Western Schism“. Encyclopedia Britannica, 21 May. 2022, <https://www.britannica.com/event/Western-Schism>. Accessed 30 June 2022.
- Capaccio Giulio Cesare (1592) *Delle imprese trattato in tre libri diviso...*, Napoli.
- Charolois (1425) *Charolois, mareschal d'armes du bon duc Philippe et da Barban...* (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52502619r/f165.item>)
- Clemmensen Steen (2011) *Arms and people in Ulrich Richental's Chronik des Konzils zu Konstanz*, Farum.
- Clemmensen Steen (2013), *Jörg Rugens Wappenbuch*, Farum.
- Clemmensen Steen (2017), *Ordinary of medieval armorials- Armoriale - listed by Sigla*, Farum,
- Foster J. (1904) *Two Tudor Books*, London.
- Goodall John A. (1995) „An Illyrian armorial in the society's collection,“, *The antiquaries journal*.
- Henninges Heronimus (1598), *Theatrum genealogicum ostentans omnes omnium aetatum familias heroum et heroinarum*, Magdeburg.
- Hyghalmen (1447) *Roll*, College of Arms MS 1st M 5. 1447–1455.
- Jonovski Jovan (2021) „Coat of Arms of Macedonia“, *The Armiger's News*, American College of Heraldry, vol XLIII, 3. Summer 2021.
- Kljajić Ivanka, (2013) „Pavao Ritter Vitezović—300. obljetnica smrti.“ *Kartografija i geoinformacije* 12, 2013, 138–43.
- Koloriertes Wappenbuch Md 247-1 urn:nbn:de:bsz:21-dt-24309
- Liddell (1883) Henry George, Robert Scott, *A Greek-English lexicon*, Harper, New York.
- Nacevski Ivan (2022), „The Emergence and Development of the Coat of Arms of Macedonia in Illyrian Heraldry“. *Genealogy* 2022, 6, 44. <https://doi.org/10.3390/genealogy6020044>
- Quintus Curtius Rufus (1809), *The History of the life and reign of Alexander the Great*, London,
- Sammelband (1530) mehrerer Wappenbücher*, BSB-Hss Cod.icon. 391. <https://bildsuche.digitale-sammlungen.de/index.html?c=viewer&bandnummer=bsb00007681&pimage=56&v=100&nav=&l=es>
- Sancta Silvestre Petra (1638), *Tesseræ gentilitiæ*, Roma.
- Sieder Johann (1502) Übersetzung des Plutarch (Alexander der Große, Hannibal, Scipio Africanus, Sertorius), Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 2856*. <https://kdih.badw.de/datenbank/handschrift/3/4/1>
- Spener Philipp Jakob (1690) *Insignium Theoria Seu Operis Heraldici Pars Generalis*, Frankfurt am Main.
- Tombo das armas <https://digitarq.arquivos.pt/viewer?id=4162408>
- Wappenbuch - BSB Cod.icon. 392 d, urn:nbn:de:bvb:12-bsb00018706-8
- „Western Schism“ (2022). *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Western-Schism>. Accessed 30 June 2022.

ОЗНАКИ И НАГРАДИ НА ЦИВИЛНАТА ЗАШТИТА НА СФРЈ

Трајче Трајков

Македонско грбословно друштво
<https://orcid.org/0000-0001-8184-5512>

УДК 929.6:355.58(497.1)
929.624/.628:355.58(497.1)
<https://doi.org/10.47763/mher2219046t>

Рецензирана статија

АПСТРАКТ

Во статијата се опишани и се прикажани ознаките на Цивилната заштита на СФРЈ, и тоа: амблем, општ знак, ознаки на специјализираните единици, ознаки на функциите во единиците на цивилната заштита и ознаки на функциите во штабовите на цивилната заштита, како и наградите - плакета и значка на цивилната заштита. Дополнително се претставени плакетата и значката на Центарот за цивилна заштита на Сојузниот секретаријат за народна одбрана (ССНО), како и републичките награди на цивилната заштита на СР Хрватска – златен, сребрен и бронзен медал, златна значка и признание, единствени од таков вид во поранешна Југославија. Посебен акцент е ставен на меѓународниот знак на цивилната заштита, правно нормиран во највисоките акти на меѓународното хуманитарно право, кој е основа за дизајнот на ознаките на цивилната заштита во најголемиот број држави во светот.

Станува збор за интересна и недоволно истражена тематика, како од аспект на сигнуманистиката и униформологијата, така и од аспект на фалеристиката, особено македонската, бидејќи со плакета и значка на цивилната заштита на СФРЈ биле наградени голем број македонски граѓани, организации и институции.

Клучни зборови: цивилна заштита, цивилна одбрана, меѓународен знак, амблем, значка, плакета, медал, син триаголник, портокалово поле, Протокол, Женевска конвенција, Црвен крст.

INSIGNIA AND AWARDS OF THE CIVIL PROTECTION ORGANIZATION OF SFRY

Trajche Trajkov

Macedonian Heraldic Society,
<https://orcid.org/0000-0001-8184-5512>

UDC 929.6:355.58(497.1)
929.624/.628:355.58(497.1)
<https://doi.org/10.47763/mher2219046t>

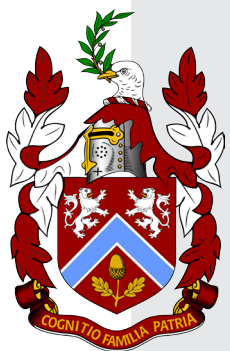
Peer-reviewed article

ABSTRACT

The article describes the insignia of the Civil Protection organization of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia (SFRY), namely: emblem, general ensign, insignia of specialized units, insignia of functions in civil protection units and insignia of functions in civil protection headquarters, as well as awards - a plaque and civil protection pin. In addition, the plaque and badge of the Center for Civil Protection of the Federal Secretariat for People's Defense (FSPD) are presented, as well as the republican awards for civil protection of the Socialist Republic (SR) of Croatia - gold, silver and bronze medals, gold badge and recognition, which were unique of that kind in former Yugoslavia. Special emphasis is placed on the international civil protection sign, legally standardized in acts of international humanitarian law, which forms the basis for the design of the signs of civil protection in most countries in the world.

It is an interesting and under-researched topic, especially in terms of signumanistics and uniformology, as well of phaleristics, and then especially in a Macedonian context given that a large number of Macedonian citizens, organizations and institutions were awarded with the plaque and badge of civil protection of SFRY.

Keywords: civil protection, civil defense, international ensign, emblem, badge, plaque, medal, blue triangle, orange field, Protocol, Geneva Convention, Red Cross.

КОНЦЕПТОТ НА ЦИВИЛНА ЗАШТИТА И МЕГУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

Една од основните задачи на секоја одговорна власт е да обезбеди одбрана, безбедност и заштита на своите граѓани, како во војна така и во мир. Речиси секоја држава за постигнување на овие цели покрај вооружени сили и органи за безбедност, има развиено сопствен концепт на цивилна заштита, како основен и најважен дел од поширокиот систем на цивилна одбрана, која во време на војни, вооружени судири, елементарни непогоди и катастрофи има основна улога да превенира и да го заштити цивилното население, цивилните објекти, материјалните, културните и сите други добра, од уништувања, како и да врши санација и отстранување на настанатите штетни последици.

Многубројните војни низ историјата, особено во 19 и 20 век, донеле невидени материјални разурнувања и страдања на населението. Тоа бил главен мотив државите да се обединат во идејата за хуманизација на војните, односно за нивно меѓународно правно нормирање и обезбедување хуман третман на ранетите, болните и заробените цивили. Формирањето на Меѓународниот комитет на Црвениот крст (1863), донесувањето на Хашките конвенции (1899, 1907), четирите Женевски конвенции (1864, 1906, 1929, 1949) и двата Дополнителни протоколи (1977) како највисоки акти на меѓународното хуманитарно право само ја потврдуваат реализацијата на оваа заложба.

Помагањето на настраданото цивилно население и цивилни објекти во војна и мир е невозможно без постоење и функционирање на ефикасен систем на цивилна заштита. Речиси цело поглавје (Дел IV, Оддел I, Глава VI, чл. 61-67) (Женевски 2019, 285-291) од Дополнителниот протокол (Протокол I) на Женевската конвенција од 12 август 1949 година, донесен на 8 јуни 1977 година, е посветено на организацијата, задачите и правната заштита на цивилната заштита во меѓународните вооружени судири.

Кодификацијата на хуманитарните цели на цивилната заштита во меѓународното право, е доказ дека цивилната одбрана сè уште има извесен степен на политичка, морална и психолошка сила која го оправдува нејзиното постоење (Кузев 1995, 66).

THE CONCEPT OF CIVIL PROTECTION AND INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

One of the basic tasks of any responsible government is to ensure the defense, security and protection of its citizens, both in war and in peace. In order to achieve these goals, in addition to the armed forces and security authorities, almost every country has developed its own concept of civil protection, as the basic and most important part of the wider system of civil defense, which in times of wars, armed conflicts, natural disasters and states of emergency, has a vital role in safeguarding the civilian population, civil infrastructure, national resources, and cultural and other goods, as well carrying out cleaning-up and other remediation activities as necessary.

Numerous wars throughout history, especially in the 19th and 20th centuries, brought unprecedented material destruction and suffering to the population. That was the main motive for the different nation states to unite in the idea of 'humanizing' wars, that is, to develop agreements about international legal standardization and ensuring humane treatment of wounded, sick and captured civilians. The formation of the International Committee of the Red Cross (1863), the adoption of the Hague Conventions (1899, 1907), the four Geneva Conventions (1864, 1906, 1929, 1949) and the two Additional Protocols (1977) as the highest acts of international humanitarian law only confirm the realization of this commitment.

Helping civilian populations and protecting civilian infrastructure in times of war and peace is impossible without the existence and functioning of an efficient system of civil protection. Almost the entire chapter (Part IV, Section I, Chapter VI, Art. 61-67) (Geneva 2019, 285-291) of the Additional Protocol (Protocol I) of the Geneva Convention of 12 August 1949, adopted on 8 June 1977, is dedicated to the organization, tasks and legal protection of civil protection in international armed conflicts.

The codification of the humanitarian goals of civil defense in international law is evidence that civil defense still has a certain degree of political, moral and psychological force justifying its existence (Kuzev 1995, 66).

МЕЃУНАРОДНИОТ ЗНАК НА ЦИВИЛНАТА ЗАШТИТА

Потрагата по корените на меѓународниот знак на цивилната заштита нè враќа назад во првата половина на 20 век, непосредно пред Втората светска војна, кога во 1939 година е дизајниран препознатливиот амблем на Цивилната одбрана на САД (US Civil Defense), моќен и сè уште почитуван симбол од страна на американските граѓани. Дизајнер на логото е Чарлс Т. Коинер (Charles T. Coiner, 1898-1989), американски сликар и директор на агенцијата за рекламна уметност „A.W. Ayer & Son“ (Charles Coiner). Знакот претставува син круг во чија внатрешност има бел триаголник со црвени стилизирани букви „CD“, кои образуваат круг (сл. 1). Триаголникот ги симболизира трите фази на концептот на цивилна заштита - превенција, готовност и реагирање.

Во април 1979 година почнува со работа Федералната агенција за управување со вонредни ситуации (Federal Emergency Management Agency-FEMA), која ги презема надлежностите на Цивилната одбрана, а од 1981 до 2003 година амблемот на цивилната одбрана - бел триаголник во син круг, е составен дел на нејзиниот грб¹ (сл. 2). Американското здружение за цивилна одбрана (American Civil Defense Association), основано во 1962 година, сè уште го користи амблемот на Цивилната одбрана како основен симбол во своето лого (сл. 3).

Во 1977 година, со донесувањето на Дополнителниот протокол (Протокол I) на Женевската конвенција од 1949 година, е стандардизиран меѓународниот знак за распознавање на цивилната заштита, чијшто основен симбол - триаголникот, е преземен токму од амблемот на цивилната одбрана на САД.

Во согласност со чл. 66 од Протоколот I, кој се однесува на заштита на жртвите во меѓународни вооружени судири, секоја страна во судирот треба да настојува да обезбеди нејзините организации на цивилната заштита, нивниот персонал, згради

THE INTERNATIONAL CIVIL PROTECTION SIGN

The search for the roots of the International Civil Protection Sign takes us back to the first half of the 20th century, just before the Second World War, when in 1939 the recognizable emblem of the US Civil Defense organization was designed, and which remains a powerful and respected symbol amongst American citizens. The designer of the logo was Charles T. Coiner (Charles T. Coiner, 1898-1989), an American painter and director of the advertising art agency 'A.W. Ayer & Son' (Charles Coiner). The emblem is a blue circle inside which there is a white triangle with red stylized letters "CD" forming a circle. (Fig. 1) The triangle symbolizes the three phases of the concept of civil protection - prevention, preparedness and reaction.

In April 1979, the Federal Emergency Management Agency (FEMA) started working, taking over the responsibilities for civil defense, and from 1981 to 2003, the emblem of civil defense - a white triangle in a blue circle - became an integral part of the coat of arms.¹ (Fig. 2) The American Civil Defense Association, founded in 1962, still uses the Civil Defense emblem as a core symbol in its logo. (Fig. 3)

In 1977, with the adoption of the Additional Protocol (Protocol I) of the Geneva Convention of 1949, the international distinctive sign of civil protection was standardized, with its core symbol - the triangle - taken directly from the emblem of the civil defense organization of the USA.

In accordance with Art. 66 of Protocol I, relating to the protection of victims of international armed conflicts, each party to the conflict is required to endeavor to ensure that its civil protection organizations, their personnel, buildings and materials, as well as civilian shelters, are recognizable and identified by the international ensign for civil

Сл./Fig. 1

Сл./Fig. 2

Сл./Fig. 3

и материјали, како и цивилните засолништа, да бидат распознатливи и идентификувани со меѓународниот знак за цивилна заштита. Меѓународниот знак за распознавање на цивилната заштита е рамнокрак син триаголник на портокалово поле. Покрај знакот за распознавање, страните во судир можат да се согласат за употребата на сигналите за распознавање што служат за идентификација на цивилната заштита. Страните во конфликтот мора да ги преземат сите неопходни мерки за да спречат и да отстранат секаква злоупотреба на меѓународниот знак за распознавање на цивилната заштита (Женевски 2019, 289).

Член 66, ст. 4, од Протоколот I не ја пропишува формата на меѓународниот знак на цивилната заштита, односно дали портокаловото „поле“ во кое е поставен синиот триаголник претставува круг, квадрат или правоаголник. Но, од приложената слика со образецот на меѓународниот знак во чл. 16 на дополнителниот Прилог I дознаваме дека тој има форма на квадрат (Женевски 2019, 324) (сл. 4).

Исто така, анексот препорачува:

(а) ако синиот триаголник е на знаме или на лента за рака или на наметка, полето на триаголникот да биде портокалово знаме, лента за рака или наметка;

(б) еден од аглиите на триаголникот да биде насочен вертикално нагоре;

(в) ниеден агол на триаголникот да не го допира работ на портокаловото поле.

Меѓународниот знак за распознавање ќе биде толку голем колку што тоа одговара на околностите. Знакот на распознавање, секаде каде што е можно, ќе биде истакнат на рамни површини или на знамиња видливи од што повеќе насоки и од што е можно подалеку. Во согласност со инструкциите на надлежните власти, персоналот на цивилната заштита, секогаш кога е можно, ќе носи капа и облека со меѓународен знак за распознавање. Ноќе или кога видливоста е намалена, знакот може да биде светол или осветлен; тој може исто така да биде изработен од материјали кои овозможуваат да се препознае со помош на технички средства за забележување. (Женевски 2019, 324)

Меѓународниот знак на цивилната заштита може во согласност со националните власти да се користи во мир за распознавање на

protection. The international recognition ensign of civil protection is an equilateral blue triangle on an orange field. In addition to the recognition ensign, the parties to the conflict can agree on the use of recognition signals that serve to identify civil defense. The parties to the conflict must take all necessary measures to prevent and eliminate any abuse of the international distinctive sign of civil protection (Женевски 2019, 289).

Article 66, paragraph 4, of Protocol I does not describe the shape of the international ensign of civil protection, that is, whether the orange “field” in which the blue triangle is placed is a circle, square or rectangle. But from the attached picture with the international ensign template in art. 16 of the additional Annex I, we learn that it has a square shape.

Сл./Fig. 4

(Женевски 2019, 324) (Fig. 4)

Also, the annex recommends:

(a) if the blue triangle is on a flag or armband or mantle, the field of the triangle shall be an orange flag, armband or mantle;

(b) one of the angles of the triangle should point vertically upwards;

(c) no corner of the triangle touches the edge of the orange field.

The international distinctive sign shall be as large as is appropriate to the circumstances. The ensign will, wherever possible, be displayed on flat surfaces or on flags visible from as many directions as possible and at distance. In accordance with the instructions of the competent authorities, the civil protection personnel will, whenever possible, wear a hat and clothing with an international distinctive sign of Civil Protection. At night or when visibility is poor, the sign may be bright or illuminated; it may also be made of materials that allow it to be recognized by technical means of detection. (Женевски 2019, 324)

The international civil protection sign can, in accordance with the national authorities, be used in times of peace in order to give recognition to their civil defense organization. Recognizing the medical and religious personnel of civil protection organizations, and their units and

цивилната заштита. Распознавањето на санитарскиот и верскиот персонал на цивилната заштита, санитарските единици и санитарските транспорти е можно со помош на знакот на црвениот крст, црвената полумесечина или црвениот лав и сонце на бело поле², додека припадниците на цивилната заштита мора да носат со себе лична карта на цивилната заштита. (Samardžija 2018, 10).

Врз основа на меѓународниот знак на цивилната заштита, Меѓународната организација за цивилна одбрана (ICDO) како свој симбол го користи синиот триаголник поставен во портокалов глобус, опкружен со две зелени маслинови гранки како симбол на мирот. Амблемот е усвоен на 13. Генерално собрание на Организацијата одржано на 29 октомври 1998 година во Пекинг, НР Кина. (Symbols) (сл. 5).

Правно нормиран во највисоките акти на меѓународното хуманитарно право, на ист ранг со меѓународниот знак на црвениот крст, црвената полумесечина и црвениот кристал, меѓународниот знак на цивилната заштита, исто така, претставува хуманитарен симбол со своја историска вредност, имајќи ја предвид основната задача на цивилната заштита да овозможува помош и заштита на загрошено и настрадано цивилно население и цивилни објекти во време на вооружени судири и елементарни непогоди. Знакот на цивилната заштита се употребува како знак за обележување, заштита и припадност.

ОЗНАКИ НА ЦИВИЛНАТА ЗАШТИТА НА СФРЈ

Цивилната заштита на СФРЈ претставувала стратегиска компонента на системот на општонародна одбрана и општествена самозаштита на СФРЈ, чија основна задача била заштита и спасување на населението, материјалните, културните и другите добра од воени разурнувања, елементарни непогоди и несреќи од поголеми размери. Цивилната заштита се организирила и подготвувала во секоја станбена и деловна зграда, јавен и друг објект, населено место, месна заедница, организација на здружен труд, работна заедница и општествено-политичка заедница (Vojni leksikon 1981, 87).

Почетоците на цивилната заштита во поранешна Југославија се во 1948 година кога со уредба во Државното министерство за внатреш-

transport vehicles is made possible by the use of the signs of the red cross, the red crescent, or the red lion and sun on a white field²; the members of civil protection organizations must carry with them a civil protection identity card (Samardžija 2018, 10).

Based on the international symbol of civil protection, the International Civil Defense Organization (ICDO) uses as its symbol a blue triangle set in an orange globe, surrounded by two green olive branches symbolic of peace. The emblem was adopted at the 13th General Assembly of the Organization held on 29 October 1998 in Beijing, PR China. (Symbols) (Fig. 5)

Сл./Fig. 5

Legally regulated in the acts of international humanitarian law, having the same rank as the international sign of the red cross, red crescent and red crystal, the international sign of civil protection is also a humanitarian symbol with its

own historical value, which recognizes the basic task of civil protection is to provide assistance and protection to endangered and suffering civilian populations and civilian infrastructure during armed conflicts and natural disasters. The ensign of civil protection is used as a sign of marking, protecting and belonging.

INSIGNIA OF THE CIVIL PROTECTION ORGANIZATION OF SFRY

The creation of the Civil Protection organization of the SFRY was as a strategic component of the system of public defense and social self-protection of the SFRY. Its main task was to protect the population, material, cultural and other goods from military destruction, natural disasters and large-scale accidents. Civil protection was organized and prepared in every residential and business building, public and other facility, settlement, local community, organization of joint labor, working community and socio-political community (Vojni leksikon 1981,87).

The beginnings of civil defense in the former Yugoslavia occurred in 1948, when the Department for Anti-Aircraft Protection (PAZ)

ни работи на ФНРЈ е формирано Одделение за противавионска заштита (ПАЗ). Во 1955 година Одделението за ПАЗ е преименувано во Служба за цивилна заштита, а од 1963 година раководењето со цивилната заштита го презеде Сојузниот секретаријат за народна одбрана. Во 1965 година е донесен Закон за народна одбрана со кој е регулирано раководењето со цивилната заштита на сите нивоа, а со Законот за општонародна одбрана од 1982 системот на цивилна заштита дополнително е модифициран и проширен.

Цивилната заштита на СФРЈ не била само оперативно-теориски концепт, таа претставувала моќен систем како од кадровски така и од материјално-технички аспект, која својот зенит го достигнала во 80-тите години на минатиот век кога имала над два милиони регистрирани членови и обучени повереници, над 3.500 единици и над 20.000 моторни возила и специјални машини.

Припадниците на цивилната заштита на СФРЈ имале своја препознатлива сина униформа со соодветни ознаки, пропишани со посебен Правилник за облеката и ознаките во цивилната заштита од 23 април 1975 година. Правилникот е донесен од Сојузниот секретаријат за народна одбрана (ССНО), врз основа на претходен договор со републичките и покраинските секретаријати за народна одбрана.

Ознаките на цивилната заштита се состојат од амблем, општ знак на цивилната заштита, ознаки на специјалности, ознаки на функциите во единиците на цивилната заштита и ознаки на функциите во штабовите на цивилната заштита. Општиот знак и ознаките на специјалноста се носат на средината на горниот лев ракав, на 7 cm од горниот раб на ракавот. Ознаките на функциите се носат 1 cm под општиот знак, односно ознаката на специјалноста.

Амблемот на цивилната заштита е во форма на круг со пречник од 2,2 cm во чија средина врз релјефна површина во форма на петокрака ѕвезда е поставен син емајлиран триаголник во чија средина е поставена црвена петокрака ѕвезда (сл. 6). Амблемот изработен во форма на метална значка припадниците на цивилната заштита го носеле на каците.

Општиот знак на Цивилната

was established by decree in the State Ministry of Internal Affairs of the Federal People's Republic of Yugoslavia. In 1955, the PAZ Department was renamed the Civil Protection Service, and since 1963, the management of civil protection has been taken over by the Federal Secretariat for National Defense. In 1965, the Law on National Defense was adopted, which regulates the management of civil protection at all levels, and with the Law on National Defense from 1982, the system of civil protection was further modified and expanded.

Civil protection of the SFRY was not only an operational-theoretical concept, it represented a powerful system both from a personnel and material-technical point-of-view, and reached its zenith in the 1980s when it had over two million registered members and trained trustees, over 3,500 units and over 20,000 motor vehicles and special machines.

The members of the civil protection organization of the SFRY had their own distinctive blue uniform with appropriate markings, prescribed from 23 April 1975 by a special rulebook on the clothing and markings in civil protection. The regulation was adopted by the Federal Secretariat for National Defense (SSNO), based on a previous agreement with the republican and provincial secretariats for national defense.

Civil protection insignia consists of an emblem, general civil protection insignia, specialty insignia, civil protection unit functions insignia and civil protection headquarters function insignia. The general insignia and specialty insignia are worn in the middle of the upper left sleeve, 7 cm from the upper edge of the sleeve. The signs of the functions or specialties are worn 1 cm below the general sign.

The emblem of the civil defense organization takes the form of a circle with a diameter of 2.2 cm, in the middle of which is a blue triangle bearing is placed on a relief surface in the form of a five-pointed star, in the middle of which is a red five-pointed star. (Fig. 6) The emblem, made in the form of a metal badge, was worn by members of the civil defense on their hats.

Сл./Fig. 6

заштита на СФРЈ е во форма на круг во портокалова боја, со пречник од 6 cm, поставен на сина основа. Во средината на кругот е сместен рамностран триаголник во сина боја во чија средината се наоѓа црвена петокрака ѕвезда. Општиот знак е изработен како ткаен или печатен амблем со димензии 7 x 6,5 cm (сл. 7).

Ознаките на специјализираните единици на цивилната заштита се во форма на круг во портокалова боја, со пречник од 6 cm, поставен на сина основа. Во средината на кругот е сместен рамностран триаголник во сина боја во чија средина се наоѓа знакот за специјалноста, и тоа:

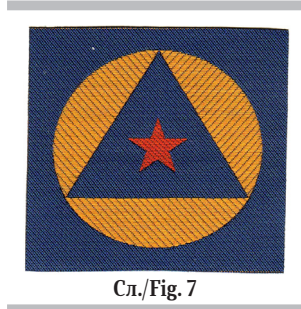
- за прва медицинска помош – знакот на црвениот крст;³
- за ветеринарните единици – крст во сина боја со бел раб;
- за техничките единици – стилизиран запченик во црвена боја;
- за единиците за противпожарна заштита – стилизиран пламен во црвена боја;
- за единиците за радиолошка, биолошка и хемиска (РХБ) заштита – знакот за радијација;⁴
- за деактивирање – стилизирана авионска бомба;
- за асанација на теренот – сигнално знаменце;
- за одржување на редот – буква „R“;

Ознаките на специјализираните единици се изработени како ткаен или печатен амблем, со димензии 7 x 6,5 cm, на темносина основа. (сл. 8). Припадниците на цивилната заштита во СР Хрватска општиот знак и ознаките на специјализираните единици ги носеле на униформата како амблем во форма на круг со портокалова боја, со пречник 6,5 cm (сл. 9).

Ознаката за повереник на цивилната заштита е на сина подлога и го содржи амблемот на цивилната заштита, под кој е поставен еден правоаголен ширит во жолта боја со димензии 6 x 1 cm (сл. 10).

Ознаките на функциите во единиците на цивилната заштита се во форма на правоаголник во

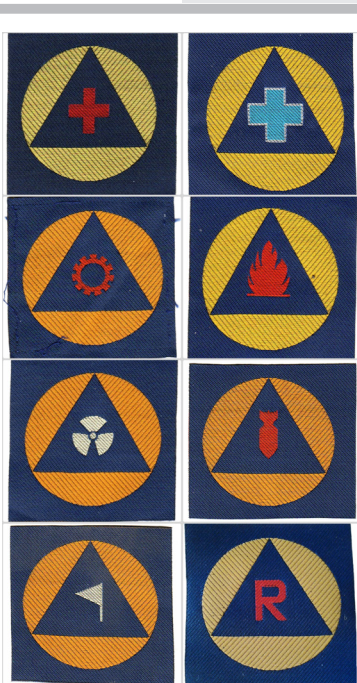
The general ensign of the Civil Protection organization of SFRY is in the form of an orange circle, with a diameter of 6 cm, placed on a blue base. In the middle of the circle is an equilateral triangle in blue, in the center of which is a red five-pointed star. The general ensign is made as a woven or printed emblem with dimensions of 7 x 6.5 cm. (Fig. 7)

Сл./Fig. 7

The insignia of the specialized units of the civil protection are in the form of an orange circle, with a diameter of 6 cm, placed on a blue base. In the middle of the circle is an equilateral triangle in blue, in the middle of which is the sign for the specialty, namely:

- for first aid – the sign of the red cross;³
- for veterinary units - a blue cross with a white border;
- for the technical units – a stylized gear in red color;
- for fire protection units – stylized red flame;

Сл./Fig. 8

- for radiological, biological and chemical (RBCh) protection units - the radiation sign;⁴

- for bomb-disposal - stylized airplane bomb;
- for sanitation on the field - signal flag;
- to maintain order – the letter “R”;

The insignia of the specialized units are made as a woven or printed emblem, with dimensions of 7 x 6.5 cm., on a dark blue background. (Fig. 8) The members of the civil defense organization in SR Croatia wore the general sign and the insignia of the specialized units on their uniform as an emblem in the form of an orange circle, with a diameter of 6.5 cm.

(Fig. 9)

The badge for the trustee of civil protection has a blue background and contains the emblem of the civil protection, under which is placed a yellow stripe with dimensions of 6 x 1 cm. (fig. 10)

The designations of the functions in the civil protection units took the form of a blue rectangle

сина боја со димензии 6,5 x 8 cm. Функциите се означуваат со црвен шеврон (стропило) со димензии 5,6 x 2,6 cm, потесен црвен правоаголен ширит со димензии 5,6 x 0,3 cm, поширок црвен правоаголен ширит со димензии 5,6 x 0,6 cm и црвена петокрака ѕвезда со должина на краците од 1,5 cm (сл. 11).

Ознаката за водач на екипа е со еден шеврон и една петокрака ѕвезда над него. Ознаката за командир на одделение е со два шеврона и една петокрака ѕвезда над нив. Ознаката за командир на вод е со три шеврона и една петокрака ѕвезда над нив.

Ознаката за заменик-командант на чета е со еден правоаголен ширит и една петокрака ѕвезда над него. Ознаката за командант на чета е со еден правоаголен ширит и две петокраки ѕвезди над него.

Ознаката за заменик-командант на баталјон е со еден потесен и еден поширок правоаголен ширит и една петокрака ѕвезда над нив. Ознаката за командант на баталјон е со два правоаголни ширита и една петокрака ѕвезда над нив.

Ознаката за заменик-командант на одред е со еден потесен и еден поширок правоаголен ширит и две петокраки ѕвезди над нив. Ознаката за командант на одред е со два правоаголни ширита и две петокраки ѕвезди над нив.

Ознаката за заменик-командант на бригада е со еден потесен и еден поширок правоаголен ширит и три петокраки ѕвезди над нив. Ознаката за командант на бригада е со два правоаголни ширита и три петокраки ѕвезди над нив.

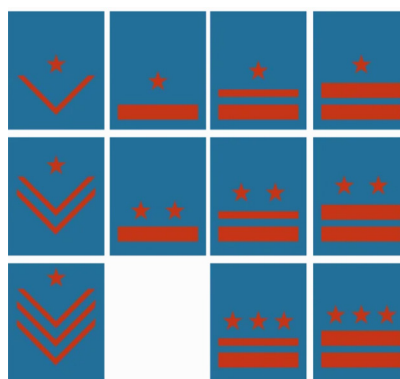
Ознаките на функциите во штабовите на цивилната заштита се во форма на правоаголник во сина боја со

Сл./Fig. 9

Сл./Fig. 10

Сл./Fig. 11

with dimensions of 6.5 x 8 cm. The functions are marked with a red chevron with dimensions 5.6 x 2.6 cm, a narrower red stripe with dimensions 5.6 x 0.3 cm, a wider red stripe with dimensions 5.6 x 0.6 cm and a red a five-pointed star with a length of 1.5 cm. (Fig. 11)

The team leader's insignia has a single chevron and a five-pointed star above it. The division commander insignia has two chevrons and a five-pointed star above them. The platoon leader insignia has three chevrons and a five-pointed star above them.

The insignia for a squad deputy commander is a stripe with a five-pointed star above it. The squad commander's insignia is a single stripe with two five-pointed stars

above it.

The insignia for a deputy battalion commander has one narrow and one wide stripe and a five-pointed star above them. The battalion commander insignia has two stripes and a five-pointed star above them.

The insignia for the deputy squad commander has one narrow and one wide stripe and two five-pointed stars above them. The squad commander insignia has two stripes and two five-pointed stars above them.

The insignia for the deputy brigade commander has one narrow and one wide stripe and three five-pointed stars above them. The brigade commander's insignia has two stripes and three five-pointed stars above them.

The signs of the functions in the civil protection headquarters are in the form of a blue rectangle with dimensions of 7 x 7.5 cm. The functions are indicated by a golden yellow chevron with dimensions 5.6 x 2.6 cm, a narrower golden stripe with dimensions 5.6 x 0.3 cm, a wider golden stripe with dimensions

димензии 7 x 7,5 cm. Функциите се означуваат со златножолт шеврон (стропило) со димензии 5,6 x 2,6 cm, потесен златножолт правоаголен ширит со димензии 5,6 x 0,3 cm, поширок златножолт правоаголен ширит со димензии 5,6 x 0,6 cm и златножолта петокрака звезда со должина на краците од 1,5 cm (сл. 12).

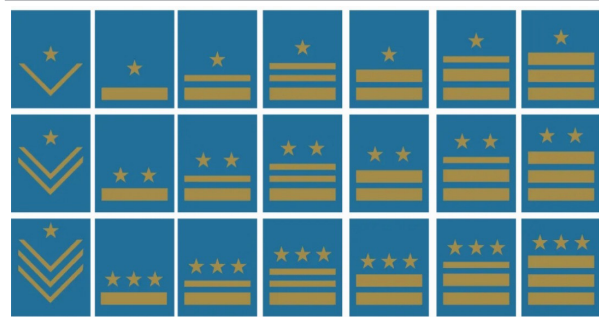
Ознаката за член на штаб во ОЗТ е со еден шеврон и една петокрака звезда над него. Ознаката за началник на штаб во ОЗТ е со два шеврона и една петокрака звезда над нив. Ознаката за командант на ЦЗ во ОЗТ е со три шеврона и една петокрака звезда над нив.

Ознаката за член на штаб во месна заедница е со еден правоаголен ширит и една петокрака звезда над него. Ознаката за началник на штаб во месна заедница е со еден правоаголен ширит и две петокраки звезди над него. Ознаката за командант на ЦЗ во месна заедница е со еден правоаголен ширит и три петокраки звезди над него.

Ознаката за член на штаб во општина (град) е со еден потесен и еден поширок правоаголен шеврон и една петокрака звезда над нив. Ознаката за началник на штаб во општина (град) е со еден потесен и еден поширок правоаголен шеврон и две петокраки звезди над нив. Ознаката за командант на ЦЗ во општина (град) е со еден потесен и еден поширок правоаголен шеврон и три петокраки звезди над нив.

Ознаката за член на штаб во град со повеќе општини е со два потесни и еден поширок правоаголен ширит и една петокрака звезда над нив. Ознаката за началник на штаб во град со повеќе општини е со два потесни и еден поширок правоаголен ширит и две петокраки звезди над нив. Ознаката за командант на ЦЗ во град со повеќе општини е со два потесни и еден поширок правоаголен ширит и три петокраки звезди над нив.

Ознаката за член на штаб во срез/област/регион е со два пошироки ширити и една петокрака звезда над нив. Ознаката за началник на штаб во срез/област/регион е со два пошироки ширити и две петокраки звезди над нив. Ознаката за командант на ЦЗ во срез/област/регион е со два поши-

Сл./Fig. 12

5.6 x 0.6 cm and golden yellow five-pointed star with a length of 1.5 cm. (Fig. 12)

The insignia for a member of staff in the Association of Associated Labour⁵ (OZT) has one chevron and a five-pointed star above it. The insignia for the chief of staff in the

OZT has two chevrons and a five-pointed star above them. The insignia for the commander of the Central Command in the OZT has three chevrons and a five-pointed star above them.

The insignia for a member of staff in a local community has one stripe and a five-pointed star above it. The insignia for a chief of staff in a local community has one stripe and two five-pointed stars above it. The insignia for the commander of the CC in a local community has one stripe and three five-pointed stars above it.

The insignia for a member of staff in a municipality (city) has one narrow and one wide stripe and a five-pointed star above them. The insignia for a chief of staff in a municipality (city) has one narrow and one wide stripe and two five-pointed stars above them. The insignia for the commander of the Central Command in a municipality has one narrow and one wide stripe and three five-pointed stars above them.

The insignia for a member of staff in a multi-municipal city has two narrow and one wide rectangular bands and a five-pointed star above them. The insignia for a chief of staff in a multi-municipal city has two narrow and one wide stripe and two five-pointed stars above them. The insignia for the commander of the CZ in a city with several municipalities has two narrow and one wide stripe and three five-pointed stars above them.

The insignia of a member of staff in a section/district/region is two wide stripes and a five-pointed star above them. The insignia of a chief of staff in a section/district/region is two wide stripes and two five-pointed stars above them. The CC in a section/district/region has two wide stripes and three five-pointed stars above them.

The insignia for a member of staff in republics and provinces has one narrow and two

роки ширити и три петокраки ѕвезди над нив.

Ознаката за член на штаб во републики и покраини е со еден тесен и два широки ширита и една петокрака ѕвезда над нив. Ознаката за началник на штаб во републики и покраини е со еден тесен и два широки ширита и две петокраки ѕвезди над нив. Ознаката за командант на ЦЗ во републики и покраини е со еден тесен и два широки ширита и три петокраки ѕвезди над нив.

Ознаката за член на сојузен штаб (федерација) е со три широки ширита и една петокрака ѕвезда над нив. Ознаката за началник на сојузен штаб (федерација) е со три широки ширита и две петокраки ѕвезди над нив. Ознаката за командант на ЦЗ на сојузен штаб (федерација) е со три широки ширита и три петокраки ѕвезди над нив.

НАГРАДИ НА ЦИВИЛНАТА ЗАШТИТА НА СФРЈ

Цивилната заштита на СФРЈ имала и свои награди – плакета и значка, кои биле регулирани на највисоко ниво, со Договор за прогласување на Денот на цивилната заштита и устанување плакета на цивилната заштита и значка на цивилната заштита (Службен, 19/1978, 665), потпишан на 10 март 1978 година во Белград помеѓу претставници на Сојузниот извршен совет и извршните совети на собранијата на сите шест републики и двете автономни покраини.

Основата за изработка на плакетата на цивилната заштита е тркалезна метална плоча со пречник од 80 mm. Врз плочата релјефно е втиснат знакот на цивилната заштита - рамностран триаголник во сина боја, со црвена петокрака ѕвезда во средината. Плакетата е вrameна со лаворов венец во сребренеста боја. Плакетата е изработена од томбак. Подлогата на плакетата е четириаголна плоча со големина од 120 x 100 mm. Врз четириаголната плоча од надворешната страна од лаворовиот венец е испишан називот: „Цивилна заштита“ - со кирилица и латиница на јазиците на народите на Југославија (српско-хрватски, словенечки и македонски јазик). Под лаворовиот венец се става со кирилица и латиница кратенката „СФРЈ“ (сл. 13).

Сл./Fig. 13

wide stripes and a five-pointed star above them. The insignia for a chief of staff in republics and provinces has one narrow and two wide stripes and two five-pointed stars above them. The insignia of the commander of the CC in republics and provinces is one narrow and two broad stripes and three five-pointed stars above them.

The insignia for a member of the Federal Staff (Federation) is three broad stripes and a five-pointed star above them. The insignia for the Chief of Federal Staff (Federation) is three broad stripes and two five-pointed stars above them. The insignia for the Commander of the Central Command of a Federal Headquarters (Federation) is three broad stripes and three five-pointed stars above them.

AWARDS OF THE CIVIL PROTECTION ORGANIZATION OF SFRY

The civil protection organization of SFRY also had its own awards - a plaque and a badge, which were regulated at the highest level, with the Agreement on the Proclamation of the Day of Civil Protection and the establishment of a plaque of the civil protection and a badge of the civil protection (Службен 19/1978, 665), signed on 10 March 1978 in Belgrade between representatives of the Federal Executive Council and the executive councils of the assemblies of all six republics and the two autonomous provinces.

The essence of the civil protection plaque is a round metal plate with a diameter of 80 mm. The sign of civil protection is embossed on the plate - an equilateral triangle in blue, with a red five-pointed star in the middle. The plaque is framed with a silver laurel wreath. The plaque is made of tombac (a zinc-copper alloy) with a size of 120 x 100 mm. On the outside of the laurel wreath is written the title: "Civilna Zaštita" (Civil Protection - in Cyrillic and Latin, the languages of the peoples of Yugoslavia (Serbo-Croatian, Slovenian and Macedonian)). Under the laurel wreath, the abbreviation "SFRJ" is placed in Cyrillic and Latin letters. (Fig. 13)

The plaque of civil protection is awarded to socio-political communities, socio-political and

Плакетата на цивилната заштита се доделува на општествено-политичките заедници, општествено-политичките и општествените организации, единиците и штабовите на цивилната заштита, организациите на здружен труд, месните заедници и другите самоуправни организации и заедници, единиците на вооружените сили на СФРЈ, работните луѓе и граѓаните за постигнати резултати во развојот на цивилната заштита, како и на странски делегации и странски државјани за соработка остварена во областа на цивилната заштита.

Плакетата на цивилната заштита, со соодветна диплома, ја доделува претседателот на Сојузниот извршен совет, на предлог од надлежните сојузни, покраински и републички органи. Плакетата на цивилната заштита се предава во кутија во сина боја, чија внатрешност е приспособена за сместување на плакетата (сл. 14).

Значката на цивилната заштита според мотивот и релјефот е идентична со плакетата на цивилната заштита, но без лаворов венец и писмо. Значката е работена од томбак, во тркалезен облик, со пречник од 12 mm, а по површината на релјефот и позлатена. На грбот на значката е прицврстена игла (сл. 15).

Значката на цивилната заштита ја доделува органот надлежен за цивилната заштита во општествено-политичката заедница. Значката на цивилната заштита им се доделува на работни луѓе и граѓани и на странски државјани.

Покрај плакетата на цивилната заштита која се доделувала во сите републики и покраини, своја плакета имал и Центарот за цивилна заштита на Сојузниот секретаријат за народна одбрана (ЦЦЗ ССНО). Изгледот на плакетата на ЦЦЗ ССНО е идентичен со плакетата на цивилната заштита на СФРЈ со мала разлика што во средината преку

social organizations, units and headquarters of civil protection, organizations of joint labor, local communities and other self-governing organizations and communities, units of the armed forces of SFRY, to working people and citizens for achievements in the development of civil protection, and to foreign delegations and foreign citizens in recognition of their cooperation in civil protection.

The civil protection plaque, with a corresponding diploma, is awarded by the president of the Federal Executive Council, on the proposal of the competent federal, provincial and republican authorities. The civil protection plaque is delivered in a blue box, the interior of which is adapted to accommodate the plaque. (Fig. 14)

The badge of the civil defense organization is identical in motif and relief to the plaque of the civil defense organization, but without the laurel wreath and lettering. The badge is round, made of tombac, with a diameter of 12 mm, and has a gilded surface. A pin is attached to the back of the badge. (Fig. 15)

The civil protection badge is awarded by the authority responsible for civil protection in the socio-political community. The badge of civil protection is awarded to working people and citizens, and to foreign nationals.

In addition to the civil protection plaque that was awarded in all republics and provinces, the Center for Civil Protection of the Federal Secretariat for National Defense (CCZ SSNO) also had its own plaque. The appearance of the plaque of the CCZ SSNO is identical to the plaque of the civil protection organization of the SFRY except that in the middle, over

Сл./Fig. 14

Сл./Fig. 15

Сл./Fig. 16

општиот знак на цивилната заштита со црвени емајлирани букви е испишана кратенката „CCZ“, а под лаворовиот венец со црвени букви во два реда е испишано „Centarzacivilnuzaštitu SSNO“ (сл. 16).

Димензиите на плакетата се 7,5 x 6 cm. Плакетата се доделувала сместена во соодветна кутија во темно-кафеава боја (сл. 17).

Значката на ЦЦЗ ССНО според мотивот и релјефот е идентична со плакетата на ЦЦЗ ССНО, но без лаворов венец и текст. Значката е изработена од томбак, во тркалезен облик, со пречник од 14 mm, а по површината на релјефот и позлатена. На грбот на значката е прицврстена игла (сл. 18).

Покрај овие сојузни награди на цивилната заштита на СФРЈ, важно е да се напомене дека единствено Републичкиот штаб за цивилна заштита на СР Хрватска имал сопствени одликувања – златен, сребрен и бронзен медал на цивилната заштита, златна значка на цивилната заштита и признание.

Златниот, сребрениот и бронзениот медал на цивилната заштита на СР Хрватска утврдени во 1985 година за извонредни, многу значајни и значајни резултати во организирањето и дејствувањето на цивилната заштита, се доделуваат на единиците, поединците и органите на цивилната заштита по повод Денот на цивилната заштита – 20 јуни. Златна значка на цивилната заштита и Признание се доделуваат за постигнати успеси во работата на подготовка, оспособување и развој на цивилната заштита (Kolar, 1988).

Медалите на цивилната заштита на СР Хрватска се во форма на круг со пречник од 35 mm. На предната страна во средина е претставен општиот знак на цивилната заштита, над него е испишан текст „CIVILNA ZAŠTITA“, а под него „SR HRVATSKE“. Знакот и текстот се опкружени со лаворов венец. На задната страна во два реда е испишан текст „REPUBLIČKI ŠTAB CIVILNE ZAŠTITE“. Медалите се сместени во посебна кутија во темносина боја, а

Сл./Fig. 17

Сл./Fig. 18

the general insignia of the civil protection organization, appear in red enamel letters the abbreviation “CCZ”, and below the laurel wreath in red letters is written “Centar za civilnu zaštiti SSNO” in two rows. (Fig. 16)

The dimensions of the plaque are 7.5 x 6 cm. The plaque was awarded in an appropriate dark brown box. (Fig. 17)

The badge of CCZ SSNO is identical to the plaque of CCZ SSNO, but without the laurel wreath and text. The badge is

made of tombac, round-shaped, with a diameter of 14 mm, and the surface is embossed and gilded. A pin is attached to the back of the badge. (Fig. 18)

In addition to these federal awards of the civil protection organization of the SFRY, it is important to note that the Republic Headquarters for Civil Protection of SR Croatia had its own decorations - gold, silver and bronze medals of civil protection, and there was also a gold badge of civil protection.

The gold, silver and bronze medals of civil protection of SR Croatia established in 1985 were for outstanding, very significant, and significant, results in the organization and operation of the civil protection and were awarded to the units, individuals and bodies of civil protection on the occasion of the Civil Protection Day – 20 June. The Golden Badge of Civil Protection and Recognition were awarded for achievements in the work of preparation, training and development of civil protection (Kolar1988),

The medals of the civil defense of SR Croatia take the form of a circle with a diameter of 35 mm. On the front side, in the middle, the general sign of civil protection is presented, above it is written the text “CIVILNA ZAŠTITA”, and below it “SR HRVATSKE”. The sign and text are surrounded by a laurel wreath. The text “REPUBLIČKI ŠTAB CIVILNE ZAŠTITE” is written on the back in two lines. The medals are placed in a special dark blue box, and are worn

се носат закачени на темносина лента во форма на триаголник. Секој медал има и своја лента (рибон) на која во средина е прикачена минијатура на изведба на општиот знак на цивилната заштита (сл. 19, 20, 21).

Сл./Fig. 19

Сл./Fig. 20

Сл./Fig. 21

attached to a dark blue ribbon in the shape of a triangle. Each medal has its own ribbon on which a miniature version of the general sign of civil protection is attached in the middle. (Fig. 19, 20, 21)

Златната значка на цивилната заштита на СР Хрватска по изгледот и формата е идентична со значката на цивилната заштита на СФРЈ. Значката е целосно позлатена со 585%-14K злато, со тежина од 2,3 г. (сл. 22).

Медал во три степени и позлатена значка се доволен доказ за автентичноста на наградниот систем на цивилната заштита во СР Хрватска.

Сл./Fig. 22

The golden badge of the civil defense of SR Croatia is identical in appearance and form to the badge of the civil defense organization of SFRY. The badge is gold-plated with 585%-14K gold, weighing 2.3 g. (Fig. 22)

A medal (three degrees) and a gold-plated badge are sufficient proof of the authenticity of the award of civil protection in SR Croatia.

ЗНАКОТ НА ЦИВИЛНА ЗАШТИТА ВО СФРЈ

Употребата на општиот знак на Цивилната заштита на СФРЈ, како знак на припадност, била регулирана со посебен Правилник за начинот на употреба на знакот на цивилната заштита во СФРЈ од 1984 година (Службен 1984, 754).

Знакот на цивилната заштита се употребува како заштитен знак за обележување на припадниците на единиците, штабовите и другите органи на цивилната заштита, објектите.

Знакот на цивилната заштита се носи на капа, кошула, блуза, ветровка, наметка, лента за рака и знамиња на цивилната заштита (сл. 23, 24). Ако припадниците на единиците, штабовите и другите органи на цивилната заштита не располагаат со пропишаната облека поради која и да е причина, а се ангажираат во извршувањето на задачите на цивилната заштита во мир и во

Сл./Fig. 23

Сл./Fig. 24

THE INSIGNIA OF THE CIVIL PROTECTION ORGANIZATION OF SFRY

The use of the general insignia of the Civil Protection organization of the SFRY, as a sign of affiliation, was regulated by a special rulebook on the manner of use of the civil protection insignia in the SFRY from 1984 (Службен 1984, 754).

The insignia of the civil protection organization is used as a 'trademark' to indicate the members of units, headquarters and other organs of the civil protection facilities.

The insignia of the civil defense organization is worn on the cape, shirt, blouse, windcheater, armband and flags of the civil defense organization. (Fig. 23, 24) If the members of the units, headquarters and other organs of the civil protection organization do not have the prescribed clothes for whatever reason, and are engaged in the performance of the tasks of civil

војна, знакот на цивилната заштита го носат на лента за рака. Широчината на лентата со знакот на цивилната заштита треба да биде од 8 cm до 10 cm (сл. 25).

Сл./Fig. 25

Објектите, опремата и материјалните и транспортните средства што служат за потребите на цивилната заштита, заради распознавање се обележуваат со знакот на цивилната заштита. При обележувањето, знакот на цивилната заштита се истакнува на развојните површини или на знамињата на цивилната заштита видливи од повеќе правци.

Знакот на цивилната заштита што се употребува за обележување на објектите, опремата и материјалните и транспортните средства на цивилната заштита се изработува во големина која е сразмерна со површините на кои се истакнува и кои овозможуваат знакот да се гледа од земја и од воздух.

Знакот на цивилната заштита во мир се употребува, и тоа:

1) за обележување на припадниците на единиците, штабовите и другите органи на цивилната заштита кога се ангажирани во отстранувањето на последиците од елементарни и други несреќи и на други опасности во мир;

2) при учество на вежби, натпревари, смотри и пригодни свечености на цивилната заштита, на приеми на странски делегации, при снимање наставни филмови и др.;

3) за обележување објекти, опрема и материјални и транспортни средства наменети за цивилната заштита за времетраење на акцијата за спасување на настрадао и загрозено население и за време на вежби и смотри на цивилната заштита;

4) на кориците на учебници, прирачници, првила и упатства и на други публикации во кои се обработува проблематика од областа на цивилната заштита;

5) на амблеми, медали, повелби и плакети на цивилната заштита;

6) на пакети, бали и други видови пратки на помош што цивилната заштита ги упатува во одделни места во земјата или во странство како помош во случај на елементарни и други несреќи;

Знакот на цивилната заштита во војна се употребува, и тоа:

1) при ангажирање на припадниците на цивил-

protection, whether in peace or in war, they should display the sign of the civil protection organization on a wristband. The width of the band with the sign of the civil protection organization should be from 8 cm to 10 cm. (Fig. 25)

The objects, equipment, material and means of transport that serve the needs of civil protection are marked with the sign of the civil protection organization for the purpose of recognition. When marking, the sign of the civil protection organization is highlighted on the development areas or on the flags of the civil protection organization so as to be visible from various directions.

The sign of civil protection that is used to mark the facilities, equipment, material and means of transport of the civil protection organization is made to a size that is proportional to the surfaces on which it sits and that allow the sign to be seen from both the ground and from the air.

The sign of civil protection in peace is used, namely:

1) for identifying members of the units, headquarters and other bodies of the civil protection organization when they are engaged in tackling accidents and incidents;

2) during participation in exercises, competitions, parades and suitable celebrations of civil protection, at receptions of foreign delegations, during recording of educational films, etc.;

3) for the marking of facilities, equipment, material and means of transport intended for civil protection when responding to emergencies and during exercises and inspections of the civil protection organization;

4) on the covers of textbooks, manuals, rules and instructions and other publications that deal with issues in the field of civil protection;

5) on emblems, medals, charters and plaques of the civil protection organization;

6) on packages, bales and other types of aid shipments that the civil defense organization sends to various places in the country or abroad as aid in case of natural and other disasters.

The sign of civil protection in war is used, namely:

1) when engaging members of the civil defense

ната заштита во отстранувањето на последиците од воени дејства и од елементарни и други несреќи;

2) за обележување на објектите, опремата и материјалите и транспортните средства на цивилната заштита;

3) за обележување објекти наменети за цивилната заштита и за заштита на населението.

ЗАКЛУЧОК

Отсуството на директна забрана за промени на меѓународниот знак на државите им дава дискретна можност да го модифицираат знакот со додавање одредени национални или идеолошки елементи, т.е. обележја, текстуални натписи и сл. Од оваа практика не била исклучена ниту СФРЈ чијашто цивилна заштита имала свој специфичен и препознатлив амблем, базиран на меѓународниот, со вметната црвена петокрака ѕвезда како неизоставен идеолошки, но и државен симбол.

Цивилната заштита на СФРЈ како респектабилна организација и сила, имала свои автентични обележја и награди. Правилникот од 1975 година ги пропишува униформата и ознаките на припадниците на цивилната заштита. Станува збор за ознаки поделени во четири категории, и тоа:

1. општ знак и амблем на цивилната заштита;
2. ознаки на специјализираните единици;
3. ознаки на функциите во единиците на цивилната заштита; и
4. ознаки на функциите во штабовите на цивилната заштита.

Општиот знак, т.е. амблемот, за кој веќе стана збор, и амблемите на специјализираните единици, се дизајнирани врз основа на меѓународниот знак за распознавање на цивилната заштита, со што е испочитувано меѓународното право и е направена унификација. Ознаките од третата и четвртата група, всушност, се амблеми кои го претставуваат системот на рангирање и со нив на јасен и визуелен начин се означени функциите,

in the removal of the consequences of military actions and of other incidents;

2) for marking the facilities, equipment, materials and means of transport of civil protection;

3) for the marking of facilities intended for civil protection and for the protection of the population.

CONCLUSION

The absence of a direct ban on changes to the international sign gives states the discretionary opportunity to modify it by adding certain national or ideological elements, e.g. landmarks, text inscriptions, etc. SFRY was able to adapt its civil protection organization's insignia to create its own specific and recognizable emblem, based on the international one, by inserting a red five-pointed star as an indispensable ideological and state symbol.

The civil protection organization of SFRY as a respectable organization and force had its own authentic features and awards. The rulebook from 1975 prescribes the uniform and insignia of members of the civil protection organization. These are marks divided into four categories, namely:

1. general sign and emblem of the civil protection organization;
2. labels of the specialized units;
3. designations of the functions in the civil protection units; and
4. designations of the functions in the headquarters of the civil protection organization.

The general sign, that is, the emblem, which has already been mentioned, and the emblems of the specialized units, are designed based on the international recognition insignia of civil defense, which respects international law and its position within it. The insignias from the third and fourth groups are, in fact, emblems that represent the ranking system and with them the functions are

Општинскиот штаб на цивилната заштита во Свети Николе за време на воената вежба „Единство 83“, октомври 1983 год.
The municipal headquarters of the civil protection of the SFRY during the military exercise „Edinstvo 83“, October 1983.

т.е. звањата на припадниците на цивилната заштита. Станува збор за вкупно 35 ознаки, и тоа 14 ознаки на функции во единиците и 21 ознака на функции во штабовите на цивилната заштита, субординација од најниско до највисоко ниво на федерација.

Како речиси никоја друга земја, особено во т.н. Источен блок, цивилната заштита на СФРЈ имала доста развиени „разнолик“ систем на обележување на своите припадници. Сопствените награди – плакетата и значката, како високи награди на федерално ниво, коишто во основа го имаат, исто така, знакот на цивилната заштита, даваат уште поголема тежина на југословенската, но и на македонската фалеристика, бидејќи со нив се наградувани многубројни заслужни граѓани, организации и институции во СР Македонија.

На републичко ниво, во СР Македонија, во единиците, штабовите и другите органи на цивилната заштита (повереници на цивилната заштита, РХБ лаборатории и центри, одбори и тела за евакуација и засолнување), биле распоредени преку 280.000 припадници на цивилната заштита, што претставува опфатеност од 14 проценти од вкупниот број на населението, односно 22,4 проценти од работоспособното население во Републиката (Кузев 1995, 162).

По дисолуцијата на југословенската федерација, цивилната заштита во независна Македонија продолжи да функционира како дел од Министерството за одбрана и како Инспекција за заштита од пожари во Министерството за внатрешни работи, повеќе како теориски концепт отколку како реален конститутивен елемент на националната одбрана. Овие две организациски единици беа основата од која на 16 мај 2005 година е создадена Дирекцијата за заштита и спасување на Република Македонија како самостоен орган на државната управа, која одговара пред Владата на РМ.

marked in a clear and visual way. It amounts to a total of 35 designations: 14 designations of functions in the units and 21 designations of functions in the civil protection headquarters, subordinated from the lowest to the highest level of the federation.

Like almost no other country, especially in the so-called Eastern Bloc, the civil defense organization of the SFRY had a well-developed system of identifying the numerous roles and ranks of its members. Its own awards, the plaque and the badge, as high awards at the federal level, which basically also have the sign of civil protection, give even more “weight” to Yugoslav, but also to Macedonian phaleristics, because they are awarded to many meritorious citizens, organizations and institutions in SR Macedonia.

Припадници на единиците за прва помош на цивилната заштита во Свети Николе за време на воената вежба „Единство 83“, октомври 1983 год. / Members of the first aid units of the civil protection in Sveti Nikole during the military exercise „Edinstvo 83“, October 1983.

At the republic level, in SR Macedonia, over 280,000 members of the civil protection organization were deployed in the units, headquarters and other bodies of civil protection (trustees of the civil protection, Atomic Biological Chemical Protection laboratories and centers, boards and bodies responsible for evacuation and shelter), representing some 14 percent of the total population, that is, 22.4 percent of the able-bodied population in the Republic (Кузев 1995, 162).

After the dissolution of the Yugoslav federation, civil defense in independent Macedonia continued to function as part of the Ministry of Defense and as the Fire Protection Inspection in the Ministry of Interior, more as a theoretical concept than as a real constituent element of national defense. These two organizational units were the basis from which the Directorate for Protection and Rescue of the Republic of Macedonia was created on 16 May, 2005 as an independent body of the state administration, accountable to the Government of the Republic of Macedonia.

- 1 Од 1 март 2003 година ФЕМА го губи статусот на независна агенција и е ставена под надлежност на Министерството за внатрешна безбедност (Department of Homeland Security). Во 2006 година е дизајниран нов амблем и на системот за управување со вонредни ситуации (Emergency management), со што почнува постепено напуштање на стариот знак на цивилната одбрана. Престижниот весник „Њујорк тајмс“ во својот текст објавен на 1 декември 2006 година ова промена ја наслови „Логото на Цивилната одбрана умре на 67 години, некои тагуваат по неговото заминување“. <https://www.nytimes.com/2006/12/01/washington/01civil.html>

As of 1 March 2003, FEMA lost its status as an independent agency and was placed under the jurisdiction of the Department of Homeland Security. In 2006, a new emblem was designed for the emergency management system, which began the gradual abandonment of the old sign of civil defense. The prestigious New York Times headlined this change in its article published on December 1, 2006: “Civil Defense Logo Dies at 67, Some Mourn Its Passing.” <https://www.nytimes.com/2006/12/01/washington/01civil.html>

- 2 Овие симболи ги користела Исламската Република Иран до 1980 год., кога ја прифаќа црвената полумесечина како единствен хуманитарен симбол.

These symbols were used by the Islamic Republic of Iran until 1980, when it adopted the red crescent as the sole humanitarian symbol.

- 3 **Црвен крст** на бела основа, обратно од боите на знамето на Швајцарија, како меѓународен хуманитарен знак, е дизајниран во чест на швајцарскиот претприемач и филантроп Анри Динан (1828 - 1910), основоположник на Меѓународниот комитет на Црвениот крст. Амблемот е прифатен на Меѓународната конференција одржана во Женева во 1863 год. а официјално усвоен во 1864 година на Првата женевска конвенција.

A red cross on a white background, the reverse of the colors of the flag of Switzerland, as an international

humanitarian symbol, was designed in honor of the Swiss entrepreneur and philanthropist Henry Dunant (1828-1910), the founder of the International Committee of the Red Cross. The emblem was accepted at the International Conference held in Geneva in 1863. and officially adopted in 1864 in the First Geneva Convention.

- 4 Меѓународниот знак за јонизирачки зрачења или знак за радиоактивност (познат уште како „тролист“ или „вентилатор“) е усвоен во 1946 година на Универзитетот Калифорнија во Беркли од страна на Нелс Гарден, раководител на лабораторијата за зрачења. Првично создаден само за интерна употреба, овој знак по неколкуте одржани состаноци, во 1949 година е стандардизиран како црвено-розов (magenta) трolist во соодветени пропорции на сина основа и така почнува неговата широка примена, со многубројни модификации на боите, особено надвор од САД. Меѓународната организација за стандардизација го стандардизирала овој знак дури во 1975 година под називот Basic ionizing radiation symbol (ISO 361:1975). Денес симболот за радијација е најпознат како црн трolist поставен во жолт триаголник.

The international symbol for ionizing radiation or the symbol for radioactivity (also known as the “trefoil” or “fan”) was adopted in 1946 at the University of California at Berkeley by Nels Garden, head of the radiation laboratory. Originally created for internal use only, this sign, after several meetings, was standardized in 1949 as a red-pink (magenta) trefoil in appropriate proportions on a blue base, and thus began its wide application, with numerous color modifications, especially outside the United States. The International Organization for Standardization standardized this sign only in 1975 under the name Basic ionizing radiation symbol (ISO 361:1975). Today the radiation symbol is best known as a black trefoil set within a yellow triangle.

- 5 The term used from 1974 to designate companies according to the concept of Self-governing Socialism, which means that a company is an organization of working people who join in with their own labor and thus becoming a “shared owner”

БИБЛИОГРАФИЈА • BIBLIOGRAPHY

Женевски конвенции од 12 август 1949 и дополнителни протоколи од 1977 и 2005, (2019) Скопје: Црвен крст на Република Македонија

Кузев, Стојан, (1995) Цивилната одбрана како дел од системот на одбраната на Република Македонија (докторска дисертација), Скопје: Филозофски факултет - Институт за одбрана

Службен лист на СФРЈ бр. 19/1978.

Службен лист на СФРЈ бр. 27/1984.

„Charles Coiner“, <https://www.printmag.com/article/poster-opens-door-to-charles-t-coiner-history-lesson/>

„Emblem of Civil Defence (1949)“ <https://icdo.org/>

[about-icdo/symbols-icdo/emblem-of-civil-defence.html](https://icdo.org/about-icdo/symbols-icdo/emblem-of-civil-defence.html)

Kolar, Sonja, (1988) *Republičke nagrade i društvena priznanja SRH*, Zagreb: Muzej revolucije naroda Hrvatske.

Samardžija, Nenad, (2018) *Međunarodni položaj Civilne zaštite (Specijalistički diplomski stručni)* Karlovac: Veleučilište u Karlovcu

„Symbols of the Organization“ <https://icdo.org/about-icdo/symbols-icdo/emblems-of-icdo.html>

Vojni leksikon, (1981) Beograd: Vojnoizdavački zavod.

АКТИВНОСТИ НА МГД

Со започнувањето на Ковид 19 пандемијата во почетокот на 2020 година светот влезе во една посебна состојба каде поради многубројните карантини и рестрикции, сите активности и собири беа суспендирани повеќе од две години. Светскиот вексилолошки конгрес како и светскиот хералдички и генеалогски конгрес беа одложени. Активностите на Македонското грбословно друштво главно се префрлија онлајн. Продложија и неформални средби на мали групи од членовите по ресторани, молови и домови, кога за тоа се укажуваше можност.

Традиционалниот научен собор на НУ Музеј Струмица со тема „БАЛКАНОТ и Балканските народи - паралели во историјата и во современоста“, планиран за декември 2020 година не се одржа, но сепак прстигнатите трудови беа објавени во зборник во 2021, во кој статии имаа д-р Иван Нацевски со наслов „Знамињата на соседните земји на Македонија“, и д-р Јован Јоновски со наслов „Грбовите на Балканските земји“.

Главните активности беа околу зборникот Македонски Хералд, кој продолжи да излегува два пати годишно со несмален обем. Понатаму беа објавени и неколку статии и прилози за македонската хералдика и вексилологија во странство. Јован Јоновски во 2021 ги објави следниве статии: „Хералдиката во Македонија со посебен осврт на Народна/ Социјалистичка Република Македонија до 1991 година“ како и Хералдиката во Република Македонија (1991-2019) во списанието Генеологија. Потоа опширна статија за Знамето на Македонија во Флагмастер, списание на Институтот за знамиња од Обединетото Кралство, како и опширна статија насловена „Грбовите на Македонија“ во Армигер њус, списанието на Американскиот хералдски колеџ.

Во реномираното списание Генеологија, статија објави и потпретседателот, д-р Иван Нацевски со наслов: „Појавата и развојот на Грбот на Македонија во Илирската хералдика“.

Потоа имаше и разни настапи во пишани и електронски медиуми.

10.6.2022

ACTIVITIES OF MHS

With the start of the Covid 19 pandemic in early 2020, the world entered a special situation where due to numerous quarantines and restrictions, all activities and gatherings were suspended for more than two years. The International Vexillological Congress as well as the International Congress of Heraldic and Genealogical Sciences were postponed. The activities of the Macedonian Heraldic Society have mainly moved online. Informal meetings of small groups of Society's members took places in restaurants, malls and homes, when there was opportunity.

The traditional scientific conference of the NU Museum Strumica with the theme “BALKANS and the Balkan peoples - parallels in history and in the present”, planned for December 2020, did not take place, however sent papers were published in a collection in 2021, in which articles were by Dr. Ivan Nacevski with the title “Flags of neighboring countries of Macedonia”, and Dr. Jovan Jonovski with the title “Coats of arms of the Balkan countries”.

The main activities were around the journal Macedonian Herald, which continued to be published twice a year with an undiminished volume. Furthermore, several articles about Macedonian heraldry and vexillology were published abroad. In 2021, Jovan Jonovski published the following articles: “Heraldry in Macedonia with special reference to the People's/ Socialist Republic of Macedonia until 1991” as well as Heraldry in the Republic of Macedonia (1991-2019) in the journal “Geneology”. He then wrote an extensive article on the Flag of Macedonia in “Flagmaster”, the magazine of the UK Flag Institute, as well as an extensive article entitled “The Arms of Macedonia”

in Armiger News, the magazine of the American College of Heraldry.

In the renowned magazine Genealogy, the vice-president, Dr. Ivan Nacevski, published an article with the title: “The appearance and development of the coat of arms of Macedonia in Illyrian heraldry”.

Then there were various

Честувањето на 10 јуни светскиот ден на хералдиката, во текот на короната 2020-22, три пати по ред, се одбележа само со положување на цвеќе на споменикот на Христофер Жефаровиќ, додека традиционалните предавања, поради познатите причини не се одржаа.

Во текот на 2022 година, со намалување на карантините и рестрикции за одржување настани и патување, активностите повторно почнаа да се враќаат на „новото нормално“. Претседателот на МГД учествуваше на годишната средба на Бугарското Хералдичко и Вексиллолошко друштво во Софија. Во Белград ги посети хералдичарите Драгомир Ацовиќ, долгогодишен претседател и хералд на Српското хералдичко друштво „Бел орел“, како и со хералдот Ненад Јовановиќ. Во Атина се сретна со Јоанис Влазакис од Грчкото хералдичко здружение и хералдичарот Дерек Хаурд од Лондон.

Се одржа 35 Меѓународен конгрес на генеолошки и хералдички науки во Кембриџ. На 29 Меѓународен конгрес по вексилологија, кој се одржа на 11-15 Јули во Љубљана, претседателот на МГД, д-р Јован Јоновски настапи со предавањето „Феноменот на мијачкото знаме“. Светската федерација на вексиллолошки здруженија (FIAV) воедно му го врачува своето највисоко признание Лауреат на федерацијата (Laureate of the Federation), за неговите активности за развојот на научната на вексилологија. На конгресот се зацврстија старите и се остварија нови пријателства со нови здруженија членки на ФИАВ.

Средбата во Белград/Meetings in Beograd

Средбата во Атина/Meetings in Athens

Конгресот / The Congress

Медалот /The Medal

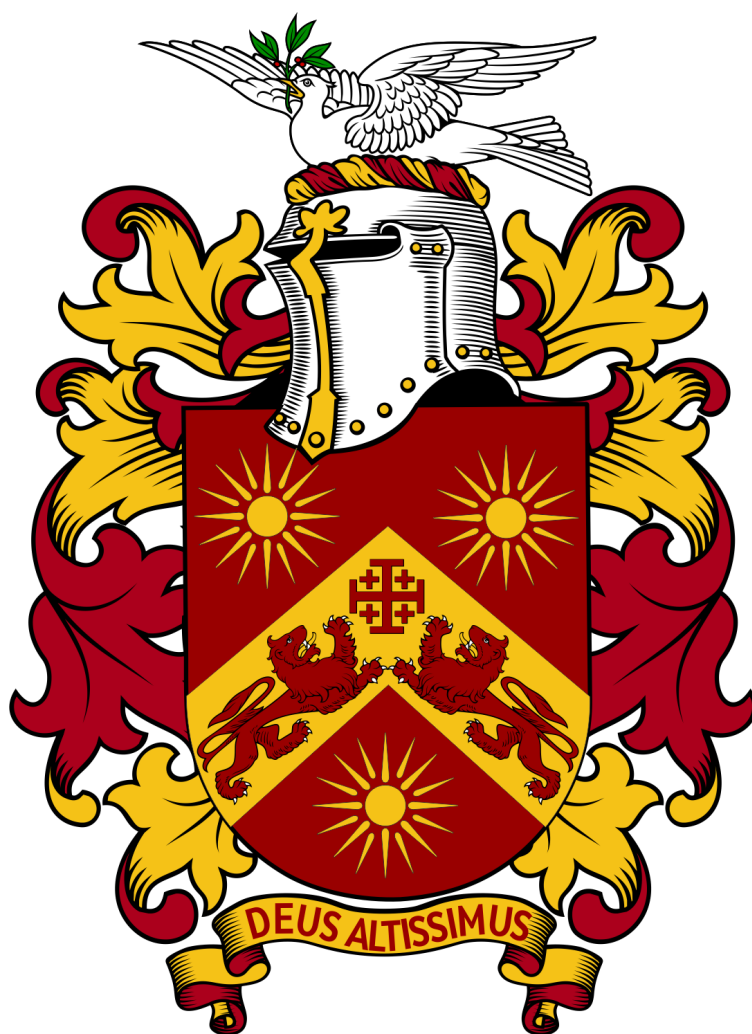
appearances in written and electronic media.

The celebration of the World Heraldry Day on June 10, during the corona 2020-22, three times in a row, was marked only by laying flowers on the monument of Hristofer Žefarović, while the traditional lectures, for known reasons, were not held.

During 2022, with the easing of quarantines and restrictions on holding events and travel, activities again began to return to the “new normal”. The president of MHS participated in the annual meeting of the Bulgarian Heraldic and Vexillological Society in Sofia. In Belgrade, he visited the heraldists Dragomir Acovic, long-time president and herald of the Serbian Heraldic Society “White eagle”, as well as with the herald Nenad Jovanovic. In Athens he met with Ioannis Vlazakis from the Hellenic Heraldic Society and the heraldist Derek Howard from London.

The 35th International Congress of Genealogical and Heraldic Sciences was held in Cambridge. At the 29th International Congress of Vexillology, which took place on July 11-15 in Ljubljana, the president of MGD, Dr. Jovan Ionovski, presented the lecture “The phenomenon of the washing flag”. The International Federation of Vexillological Societies (FIAV) also presented him with its highest

recognition Laureate of the Federation, for his activities for the development of vexillologic science. At the congress, old friendships were strengthened and new friendships were made with new associations that are members of FIAV.

ГРБ НА НИКОЛА ГОЛУБОВ

Дипломат од Скопје

Штит: Црвено, на златно стропило меѓу три златни сонца тип Кутлеш, црвени ерусалимски крст меѓу два лава во од во пресрет
Челенка: Сребрен гулаб во полет со зелено маслиново гранче во клунот

Мантија: Црвено поставено златно.

Девиза: Deus Altissimus

Девиза на македонски: Севишен Бог

Блазон: Јован Јоновски

Емблазон: Јован Јоновски

Заведен: број 4/2022 на 22.11.2022 година ■

ARMS OF NIKOLA GOLUBOV

Diplomat from Skopje

Blazon: Gules, on a chevron between three suns rayonnee Or, a cross of Jerusalem between two lions passant combatant of the First

Crest: A dove couchant wings elevated Argent holding in its beak a sprig of olive Vert

Mantle: Gules doubled Or.

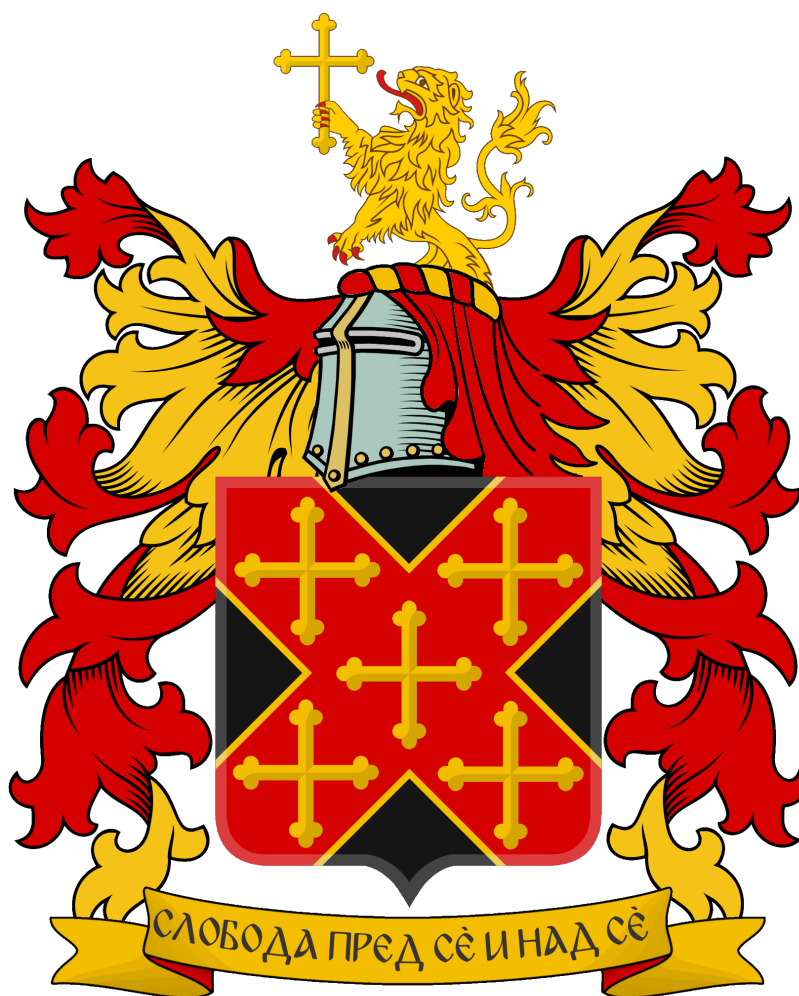
Motto: Deus Altissimus

Motto in English: Most High God

Blazon: Jovan Jonovski

Emblazon: Jovan Jonovski

Registered: number 4/2022 on 22.11.2022 ■

ГРБ НА ДАРКО ПОП-ТОШЕВ

Пица мајстор од с. Стојаково, Гевгелиско

Штит: Црно, на црвен андреев крст орамен златно пет златни трोलисни крстови

Челенка: Пола златен лав кој во десната рака држи златен троисен крст

Мантија: Црвено поставено златно.

Девиза: Слобода пред сè и над сè

Блазон: Дарко Поп-Тошев

Емблазон: Дарко Поп-Тошев

Заведен: број 5/2022 на 27.11.2022 година ■

ARMS OF DARKO POP-TOSHEV

Pizza maker from v. Stojakovo, Gevgelija

Shield: Sable, on a saltire Gules fimbriated Or five crosses bottonnee of the Last.

Crest: A demi lion rampant holding in its dexter paw a long cross bottonnee Or

Mantle: Gules doubled Or

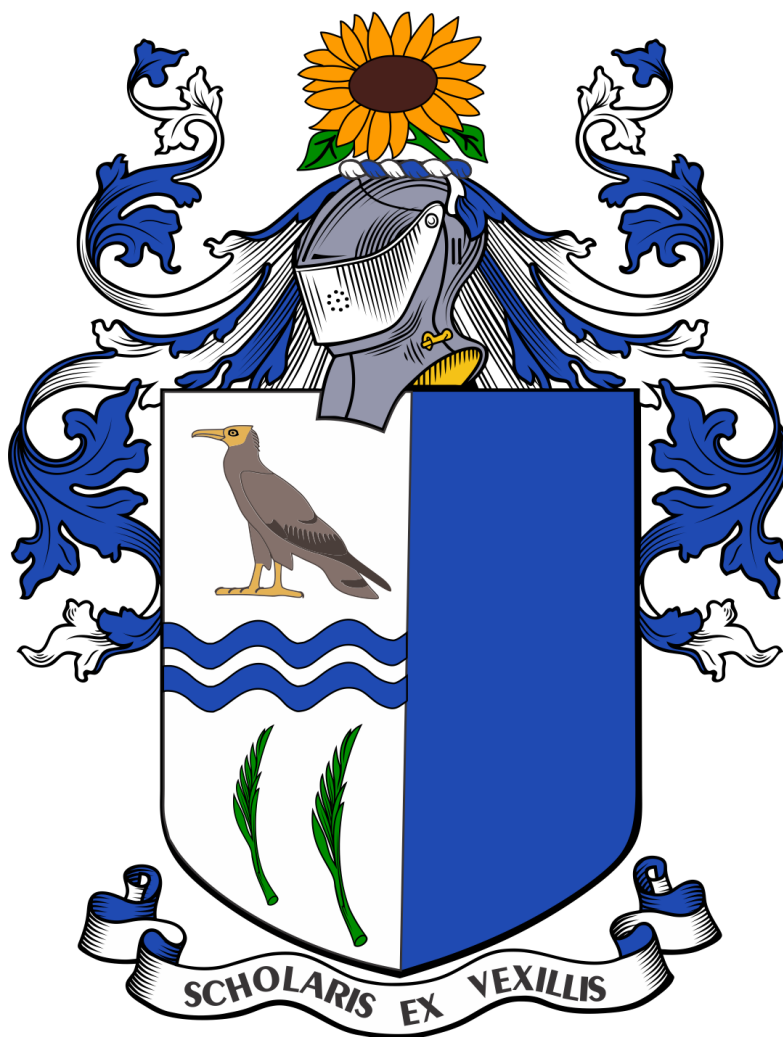
Motto: Слобода пред сè и над сè

Motto in English: Freedom before and above all

Blazon: Darko Pop-Toshev

Emblazon: Darko Pop-Toshev

Registered: number 4/2022 on 27.11.2022 ■

ГРБ НА АНЕ ПЛАТОФ

Вексилолог и историчар од Топека,
Канзас, САД

Штит: Расечен на сребрено и сино, десно
два брановидни сини ремени меѓу египет-
ски мршојад природно обоен и две зелени
исправени палмини гранки

Челенка: Сончоглед природно обоен

Мантија: Сино поставено сребро

Девиза: Scholaris ex Vexillis

Девиза на македонски: Стручњак за знамиња

Блазон: Јован Јоновски

Емблазон: Јован Јоновски

Заведен: број 6/2022 на 29.11.2022 година ■

ARMS OF ANNE M. PLATOFF

Vexillologist and historian from Topeka,
Kansas, USA

Shield: Per pale Argent and Azure, dexter
two barrulets wavy of the second between an
Egyptian vulture close Proper and two palm
branches in pale Vert

Crest: A sunflower Proper

Mantle: Azure doubled Argent

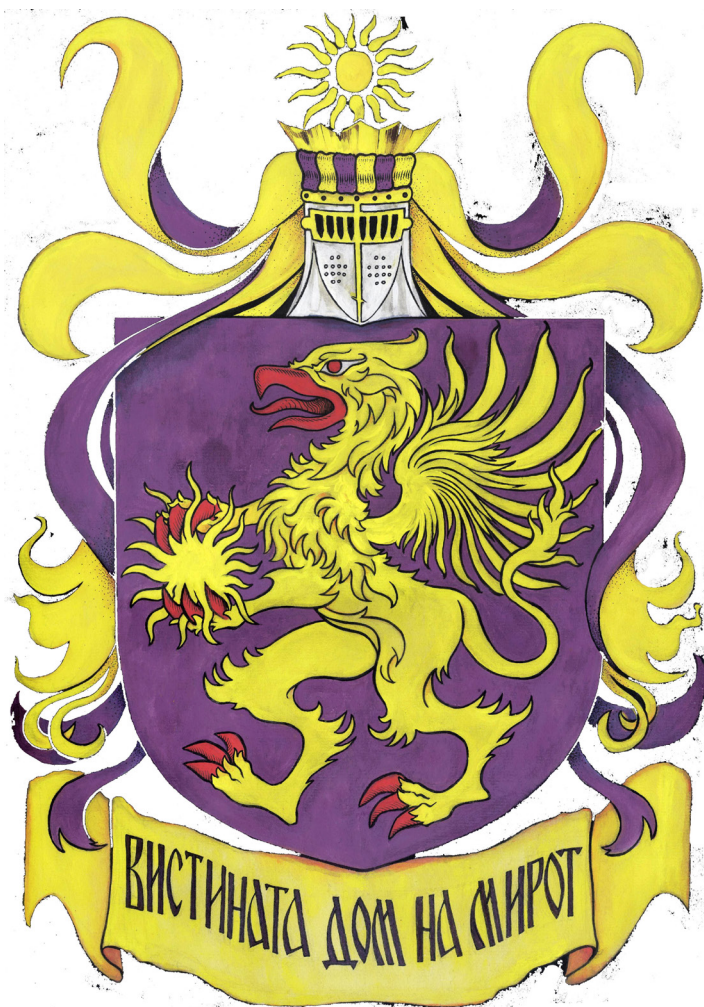
Motto: Scholaris ex Vexillis

Motto in English: Scholar of Flags

Blazon: Jovan Jonovski

Emblazon: Jovan Jonovski

Registered: number 6/2022 on 29.11.2022 ■

ГРБ НА ЛЈУБОМИР МИХАЈЛОВСКИ

Писател од Велес

Штит: Пурпурно, златен грифин вооружен црвено држи златно сонце

Челенка: Од астрална круна златно сонце

Мантија: Пурпурно поставено златно

Девиза: Вистината дом на мирот

Блазон: Јован Јоновски

Емблазон: Димитриј Михајловски

Заведен: број 7/2022 на 11.12.2022 година ■

ARMS OF LJUBOMIR MIHAJLOVSKI

Writer from Veles

Blazon: Purpure, a gryphon Or armed Gules holding a sun Or

Crest: From astral crown sun all Or

Mantle: Purpure doubled Or

Motto: Вистината дом на мирот

Motto in English: The truth is the house of peace

Blazon: Jovan Jonovski

Emblazon: Dimitrij Mihajlovski

Registered: number 7/2022 on 11.12.2022 ■